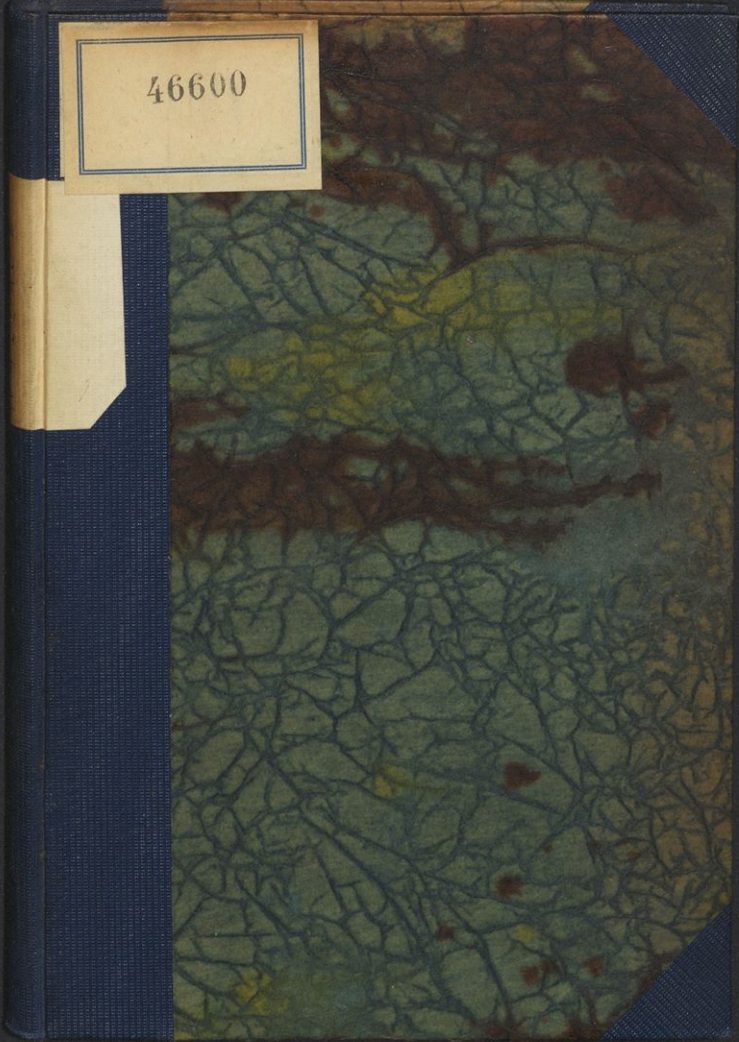
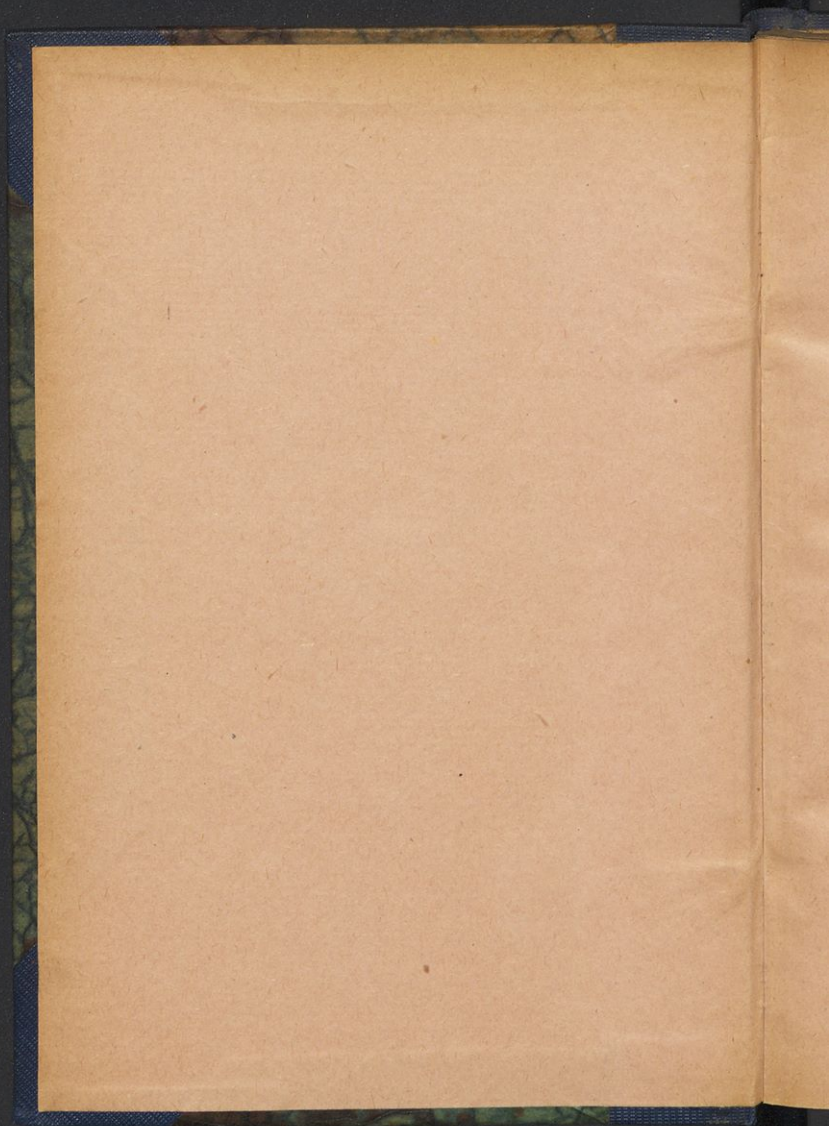

46600

The image shows the front cover of a book. The main surface is covered in marbled paper with a pattern of dark, branching veins over a lighter, mottled background of green, yellow, and brown. The spine and the four corners are reinforced with a dark blue, textured cloth material. A small, rectangular, cream-colored paper label is affixed to the upper left corner of the cover, featuring the number '46600' printed in a black, serif font. A small, irregular piece of the same cream-colored paper is also attached to the spine, just below the main label.

Just Piščanec
carinski postojarka — LJUBLJANA

O SLOVANIH

OSOBITO O RUSKEM NARODU

Narodopisni načrt

s porabo spisov nekaterih najnovejših pisateljev.

SPISAL X-Y.

Just Piščanec

V TESTU
TISKARNA DOLENC
1887.

0 SLOVANSKI

~~47611~~

OSOBITO O RUSKEM NARODU

46600

030022 868

V TRSTU
1887

Uvod.

Marsikaj se je v zadnjem času pisalo o Slovanih; marsikaj resničnega, marsikaj pa tudi lažnjivega; vsakemu Slovancu pa dobro dé, ako čita francosko, angleško in nemško knjigo, v katerej se piše o Slovanih čisto objektivno. V novejšji dobi se Francozi, Angleži in Nemci veliko bavijo se Slovani, posebno pa z Rusi, ker zadnji postajajo čedalje bolj zaminivi zbog odvažnosti, katero zavzema Rusija v evropskem koncertu. Pisatelja namen je torej, da tudi Slovence seznani z nekaterimi pisatelji nevejše dobe, ki so pravično in resnično pisali o Slovanih v obče in še posebno o Rusih in ker je angleški pisatelj M. Wallace o Rusiji v najnovejšem času spisal morda najzanimivejšo in jako obširno knjigo, je pisec te razprave napravil posnetek iz nje, ki zadostuje, da si morejo čitatelji napraviti pravi pojem o njej in menimo tudi o ruskem narodu, ker je Wallace jako objektivno in razsodno pisal.

X-Y

Popravki.

Stran vrsta

6	17	zgoraj	čitaj:	ter kot tak, ne ter ko tak...
6	29	»	»	Misogallo, ne Misopalto...
6	33	»	»	kar, ne kaj...
7	14	»	»	še to, ne to še...
7	14	»	»	prisvoji, ne privoji...
7	27	»	»	mogli, ne mogla...
7	31	»	»	sveťovalec, ne svelovalec...
8	6	»	»	naj bi ta heros, ne naj bi se bil ta heron
14				v opazki: simpatičen, ne šimpatičen...
15	9	»	»	To zadevo, ne Tozadevno...
17	3	spodaj	»	poprej, ne prej...
18	13	»	»	je pripadal, ne je bil pripadal...
19	7	»	»	dvomiti, da, ne dvomita a da...
22	4	»	»	Rusiji, ne Rusije...
23	12	»	»	s kako, ne s katero...
38	11	»	»	treba, ne trebe...
39	13	»	»	vršé, ne vrsé...
39	8	»	»	ponavljajo, ne ponavljajo...
45	11	»	»	nikoli kdo, ne noben nikoli...
48	14	»	»	na škodo druge, ne na škodo, druge...
49	1	»	»	tirana, ako, ne tirana: ako...
49	5	»	»	zahteva, to je, ne zahteva je...
49	3	»	»	Amerikancih, ne Amerkancih...
49	11	zgoraj	»	Rusi, ne Rubi...
51	10	»	»	drugačne, ne drugačna...
51	12	»	»	interesi, se, ne interesi se...
53	4	»	»	prsa, ne prsih...
55	13	»	»	potrditev, ne potrtditev...
56	12	»	»	Rusi, ne Ruski...
60	4	»	»	lastnost; priv. ne lastnost: priv...
64	2	»	»	posnemovalci, ne pismenovalci...
72	8	»	»	dvanajstorico, ne dvanajtorico...
72	8	spodaj	»	njih vpljiv, ne njih, vpljiv...
72	8	»	»	nauki, ne naukih...
73	2	»	»	politična ne politične ..

78	8, 9	spodaj	čitaj	veroizpovedanje, se ne veroizpovedanje vender se...
78	12	»	»	naravno, ne nravno...
79	9	»	»	glas, da, ne glas da...
80	2	»	»	recueille, ne reconquille...
80	9	»	»	ki jih je, ne ki ga je...
82	7	»	»	bode ta, ne bodeta...
85	11	»	»	diktatoričen, ne diktatoričnen...
85	14	»	»	prenehale, ne prenale...
86	11	»	»	prememba, ne prenenba...
87	3	»	»	rešenega ne rešljivega...
89	10	»	»	obdelovanje, ne obdelovanju...
89	3	»	»	kradbi, ne kraddi...
90	2	»	»	da si, ne da se...
91	5	»	»	se, ne so...
93	5	»	»	o dejanstvenosti, ne odejanstvenosti...
94	7	»	»	proletarijat, ne protetarijat...
97	8	»	»	NB. Opomba pisatelja te studije
97	13	»	»	gorostasno, ne gorostano
97	20	»	»	pustovni morjeplovci vzlasti normanski v oklepe
105	6	»	»	izhajala, ne zhajala...
105	6	zdolaj	»	slovanskega, ne slovanske
107	9	zgoraj	»	naredila, ne naredil
111	6	»	»	na to liki, ne na toliki
115	15	»	»	mestu Pratu, ne Prato
115	7	»	»	oblasti, ne oblast
115	14	»	»	na početku vrste mora biti: Opomba pisatelja...
115	8	spodaj	»	kajti, ne kajt
117	6	»	»	Moški, ne Ženski
117	8	»	»	Ženski, ne Moški
122	3	»	»	dostojnost, ne dostajnost
122	7	»	»	promatramo, ne prematramo
122	2	»	»	bi se oba, ne oba bi se
125	14	»	»	deželam, ne deželah...
126	6	»	»	bolj v socijalnem nego v političnem
126	9	»	»	carstvo ne varstvo...

Ostale neznatnejše pogreške naj blagovoli čitatelj sam izpraviti.

Vidi pag. 115. v. 2, italijanski citat glasi se tako:

„Prepričan sem, da ne pretiram, ako trdim, da sem poznal več kakor 200 ruskih popov; tudi morem reči, da sem našel v njih vsakojakih značajev vendar pa potrjujem z vso zadovoljnostjo, da sem večinoma našel več kakor sem pričakoval, več kakor bi mogel prav za prav zahtevati.

Kakov je ruski narod ?

Pseudonimni ruski grot Pavel Vassilly je popisal v šestih zvezkih boljarstvo (visoke stanove) glavnih evropskih narodov; v petem zvezku nas seznaja s življenjem na ruskem petrogradskem dvoru in z onim v visokih družtenih krogih — baveč se torej tu posebno s plemstvom. Ali ta pisatelj nam je narisal le svitle podobe boljarskega življenja, kdor pa hoče senčnato stran tega stanu videti, mora Turgeniev-a čitati, ki biča plemstvo prav po zaslugi.

Naš namen ni obširneje o Pavlu Vassily-u baviti se, smemo pa, v korist slovanskega naroda, željo izreči, naj bi posnemovalci tega grofa v prihodnje malo bolj spodobno pred občinstvo stopali. Rekel je sicer Göthe, da so le potepuhi (malopridneži) ponižni, ali prevzetnost se pa vendar tudi ne sme hvaliti; posebno pa ni nikdar zadosti priporočena modra mera, — ter v lastni sebevlati spozna se mojster. V tem obziru nam je zapustil zaslugopolni angleški pisatelj Bagehot v svojej lepej knjigi »O početku in razvitku narodov« nauk, da je prava mera ena onih poglavitnih kreposti, katere mora vsak narod, ki hoče velik postati, spoštovati. Mi vsi vemo da ima Rusija zelo veliko bodočnost ter da bo imela leta 1950 okoli 150 milijonov prebivalcev; ali to ne pooblaščuje nobenega Rusa reči, da si ruski narod svetovlado prisvojuje; vsa so še druge vlasti tu.

Lercy Beaulieu, bistrcumni francozki profesor, je rekel, in to po njem profesor Rescher ponavljal, da večina sedajnih evropskih narodov v času treh ali štirih stoletij kot merodajni činitelj izgine; tedaj bodo skoro po vsem zemeljskem krogu samo trije narodi: Anglosaksi, Slavorusi

in Kineži z njih jezikom in njihovo omiko vladali, broječ vsak posamezen več sto milijonov, morda po pol milijarde ljudi.

Tako sta govorila Leroy Beaulieu in Roscher; na vsak način torej ne bodo Rusi sami gospodovali in o samo enej izključljivej svetovladi se nikakor govoriti ne more.

Tudi nam ni mogoče sporazumeti se z Vassily-evo navdušenostjo za Francijo; — razrušenja Moskve in Sevastopelj a krivi so Francozi, tudi oni torej niso prijatelji Rusov, hlineči naklonjencst (simpatijo — sočutje) za nje le tedaj, kadar jih potrebujejo. Res je nadvladajoči jezik v ruskih obiteljih visokih stanov francozki, pa isti Turgeniev to ostro kara ter jako ga je veselilo, ko je nekda vendar enega »živega, dihaajočega« človeka našel, s katerim je mogel v pravej ruščini in ne samo v onej, kakor pravi on, »sladko-protivnej petrogradskej francoščini« govoriti. — Kdor hoče pravim Rusom smatran biti ter ko tak sočutje (simpatijo) za Rusijo vzbujati, ta naj vsaj v krogu ruskih visokih stanov rusko govori!

Nek imenitni Črnogorec, grajan da se še ni ruskega naučil, takole je ruskeje carici odgovoril: »Kako se moram rusko naučiti, ko se v vsakej visokej ruskej obitelji zgolj francoščina govori; le Rusi so torej krivi, če se mi tudi po veččasnim prebivanju v Petrogradu in Moskvi ruskega ne naučimo.

Prav tako ne moremo odobriti onega toli pretiranega srda na Nemce ali Pruse, ako se sme to sovražno vedenje proti Nemcem tako imenovati; marveč celò prav protivi se to nam, ljudomilno izobraženim Evropcem. V svojem »Misopalto, srd na Francoze je sicer Alfieri srd kot veliko politično moč hvalil ali nemški pesnik Lessing nam je zapustil nauk političen, ki človeškemu človeku veliko bolj velja: »Ljubi prijatelja in spoštuj sovražnika«; pravi on, »če ti pove prijatelj, kar ne veš, uči te sovražnik, kaj mo-

raš. Ta nauk je blažji in modrejši nego Alfieri-eva teorija o srdu.

Kdo je bil prvi pomočnik Italijanom? Francozi, katere Alheri toliko sovraži. Na ta sličen način je tudi nemški pesnik Arndt vojno proti Rusiji kot političnej vlasti, nekako prorokoval — in vendar, glej! — komu dolguje stari nemški cesar za Bogom hvaležnost, da je mogel svojo vojno proti Francozom tako srečno dovršiti? — ne li ruskemu carju Aleksandru II.?

Bog ve ali bo kdaj ista Nemčija (neglede njenega strašnega političnega rusosrda), zbog prave ocene svojih lastnih interesov in iz hvaležnosti Rusom poti do prisvojenja Carigrada gladila?

O tem smo nedavno v »Edinosti« svoje mnenje izrekli — omenimo pa naj tu to še, da so Hartmann, Bismark, Schaeffle in mnogi drugi (na primer Moltke) v izjavah njihovega mišljenja o Rusiji jako obzirojemni, Schaeffle pa kar naravnost zahteva, naj se Rusiji v Bolgariji ena luka pripusti, in celò naj se jej nikakor ne ovira, da si privoži Carigrad in to z stanovitnim namenom vspešnega bojevanja v prelivu Sueskem proti pravemu neprijatelju evropske svobode, t. j. proti Angležu. Nemški časnikarji, n. pr. Dehn, zahtevajo čvrsto zvezno izvršitev železnic od Beča skoz Carigrad in Sirijo do rudečega morja, da bo tako Evropi mogoče braniti v Sueškem kanalu svoje interese zjedinjenimi evropskimi močmi proti sebičnosti Anglije.

Čemu tedaj pihate v ogenj nemško-ruskega sovraštva mej tem ko goli um pravi, da bi mogla Nemčija in Rusija, z modrim sporazumljenjem postopajoči, svojim največjim interesom zmago nad znanim velesebičnikom John Bull-om vznesti?

Srd je gotovo slab svelovalec, posebno pa tedaj, kadar hočemo nekoga sovražiti, od katerega se moremo dosti naučiti, saj tudi isti Pavel Vassily tega ne taji, ko berolinske učenjake, te nevtrudljive preiskovalce resnice, po vsej pravici slavi in občuduje.

Konečno se tudi v tem, da bi znal absolutizem v Rusiji še nekoliko časa koristen biti, s Pavel Vassily-evim mišljenjem popolnoma ne vjemamo. Samovlastni vladar, filozof, kakor ga Platon na vrhuncu (krmilu) države želi, gotovo bi najboljše vgaljal; ali, je li mogoče, da bi en sam človek in naj bi se bil ta heron (junak) v tako velikanskem vladarstvu, kakor je Rusija, vse to storiti mogel, kar se od dobre vlade mora zahtevati?

Pavel Vassily si tega tako ne misli, kajti on pravi, da ima vsaka država svoj poseben način vlade in tako tudi Rusija, ter da taista samovlastno vladana Rusija tudi svojo posebnostno svobodo uživa. Nu, to svobodo ima, če Vassily a prav umemo, »Societè du S. Petersbourg« ali visoka gospoda ruska katera se ve z upori in caromorstvom tako obveljaviti, da ruski car prav za prav samovlasten ni, ampak le to storiti mora, kar tajno ali očitno rusko visoko društvo določuje. Torej par sto ali tisoč galiziranih (pofrancoženih) in z evropskim pokostom prevlečenih plemičev smelo naj bi postavnemu (zakonitemu) vladarju neprenehoma z dinamitom in se smrtjo pretiti?

Taka je, po Pavel Vassily-evem mnenju ruska svoboda, katera naj Rusiji za zdaj zadostuje. In ta veliki, blagi iz milijonov in milijonov sestoječi narod naj bode popolnoma odvisen od one že preiskverane in pofrancoščene visoke gospode in v ničemer naj ne bi smel svojega menenja izjaviti!?

Grof Moltke je rekel, da sploh ni plemstva, katero bi svoje pravej svrhi (svojim namerom) toli dobro zadostovalo kakor rusko, to je samosebni obstoj ter svoja prava (svoje pravice proti visokim in nizkim veljavne ohraniti, saj stališno plemstvo (plemstvo po stanu) v obilnej meri dedno plemstvo nadkraljuje. V vseh ostalih deželah oddaja se plemstvo zgolj po vladarjevej volji, v Rusiji pa strogo po postavah, in tako je v njej plemstvo povsem neodvisno od vlade same.

Ker tedaj na Ruskem ni pravega meščanskega stanu umevno je samo ob sebi, da morajo neredi in upori kakor naravni nastopek nastajati, ako se hoče trditi, da bi tu samovlastna vlada še nadalje časom primerna bila in ako se nameruje na ta način novošegnej, času primernej upravi pot zapirajoč, svojevoljo ruske gosposke še vprihodnje vzdrževati.

Koliko časa se pa bo to z blagostjo tega zdaj osvojenega naroda moglo še slagati? Ni li Rus boljše osode vreden? Kakošno je to rusko ljudstvo?

Spoznati hočemo, da se nam je milo pri srcu storilo in da so nas mukopolne misli napadale, ko smo do tega prašanja prišli.

Poznali smo sicer Ruse vedno ko sorodnike po krvi in jeziku, ko južnih Slovanov zaštitnike in rešilce v vsakej sili proti Turkom in Neturkom; saj vsako živo bitje potrebuje ljubezen, tolažbo in nado, posebno pa tedaj, ko je spoznalo, da ima veliko sovražnikov; — zato so jih tudi južni Slovani povzgledu svojih dedov že od svojega detinstva vedno smatrali za svoje rešilce od nadlog ter ljubili jih; ali natančnejši jih poznali niso. Ko so pa bolj dozoreli, prišli so ž njimi v dotiko in zelo se jim je ta ruski narod se svojim veledostojnim nravnim vedenjem dopal, — pa svojim lastnim čutom in občutkom niso tedaj mogli zaupati, kajti toliko je židovsko, nemško — italjansko in madjarsko časnikařstvo proti Rusom govorilo in toliko greše posebno beški zabavljivi listi proti vsakej nravnosti in spodobnosti, kedar o Rusih govoré in te popisujejo, da so južni Slovani morali nehoté v skrb in sum zabresti, da bi morda ruski narod vendar le, res že po naravi slab, bistveno pokvarjen in tako našega spořtovanja in naše ljubezni nevreden bil, kar bi bilo pri vseh drugih Slovanih gotovo vzbudilo prave čute bolesti in žalovanja.

A Bogu hvala! zaključek naših preiskav in našega mo-

trenja je bil takošen, da smemo zdaj z mirno dušo rusko ljudstvo ko sorodni narod ljubiti in spoštovati ter je namen tej naši študiji le ta, da tudi čitateljem «Edinosti» po izvadkih iz knjig imenitnih pisateljev, kateri so imeli priliko Ruse iz bližine opazati, predočimo pravi značaj tega naroda.

Ti pisatelji so:

1. E. M. Arndt, skladatelj pesni «Was ist des Deutschen Vaterland» («Kaj je Nemca domovina»), oče nemških telovadcev, preiskovalec zgodovine in vseučilišni profesor;
2. nemški najvišji vojskovod, grof MoItke; in
3. čitateljem «Edinosti» že znani Skotec D. Mackenzie Wallace, pisatelj krasne obširne knjige «Russia».

Omenjeni navdušeni nemški profesor in dušeslovec («psiholog») narodov, Arndt, ki je svet obhodil, popisal je v svoje, žalibog premalo čitanej, knjigi: «Poskusi o primerjajočej zgodovini narodov (Lipsija 1843)» od njega obiskovana ljudstva ter več strani svoje knjige Slovanom, posebno pa Rusom posvetil.

«Lahkoživost, veselost in lahkomišljenost označuje, pravi Arndt, malone vse Slovane; ali niso tudi oni dovolj nadlegovani, trpinčeni, stiskani bili? niso li moravski, štirski, koroški, kranjski Slovani strašne sablje Papenhaimcev čutili? Ali niso trajala cela desetletja strašna preganjanja, izgnanstva, roparstva in rabeljska dejanja mej temi Slovani, posebno pa za časa protestantovske dobe, in kolikokrat so posebno Slovani na jugo-vzhodu pretrpeli kruta dejanja barbarov Osmanov in Tartarov? In vse to preganjanje od prve dobe pa do najnovejše dogodilo se je po načrtu.

Oglejmo si vse one Slovane, ki so skozi tri ali štiri in več stoletij pod turškim jarmom životarili, ozrimo se na Poljake in njihovo osodo, kaj najdemo?

Vzemimo si enega Irca, enega Poljaka in enega Hrvata;

vrzimo jih .v en kotel in z mozgom in kostmi vred strimo jih; da postanejo godlasta zmes, napravimo s tem medejsko čudo, pa kaj se nam pokaže? Iz kotla skoči fleten, vesel. krepak dečko (Lustiger Kerl). To je lehka, nezatrľjiva narava Slovana, taka je njegova lehka, vesela krv.

Čehi se gotovo od drugih Slovanov razlikujejo. Trmoglavost, čmernost in zamolklost so nadvladajoči del njihovega značaja, kar se da dokazati na podlagi njihove zgodovine. Celo dozdevno je, da je bilo veliko kvadskih in markomanskih Germanov na Českem ostalo, ko so se Slovani v petem, šestem stoletju tija vselili, gospodarji dežele postali ter jej dali svoj jezik; Čehi so torej nekoliko mešan narod in vsprejeli so v svojo narav veliko germanske resnosti in potežkoče. Če pomislimo, da se je temu dušnemu stanju še stroga, da prestroga resnost njihovih udesov ali njihove osode pridružila, nikakor se nad postankom sedajšne češke čudi več ne bomo čudili.

Nemec dobro vé, da ga takò nazvani Trdočeh («Stockböhmi») sovraži; to sovraštvo nam zgodovina zadnjih stoletij lepo razlaga: «Čeh je zadnji, na najčastitejši način vstopil v zvezo nemškega cesarstva; sè silo prisvojiti, podvreči, pred-drugačiti se, kakor njegovi sorodniki ob Odri in Visli, ni se dal» — Tako sodi Arndt o Slovanih in posebno o Čehih.

Kaj pa je z Rusom?

Kdo je Rus, praša Arndt, ali je on taka pošast, tak nestvor, da je vreden sovraštva narodov? Jeli je on nestvor, katerega nobena krepost občnega sovraštva ne more rešiti? Ne; Rus to ni. Človeški človek je on, katerega se ljubiti more, katerega se spoštovati mora. A jaz govorim, nadaljuje Arndt, o pravem Starorusu, ne o onih v krasno šitej obleki in z občno evropsko bojo pomazanih, laško, angleško, nemško in vse jezike sveta govorečih pisanokrilih papigah

izborneje omike — *jaz goverim o navadnem, pravem, bistvenem Rusu, o priprostem ljudstvu, o selskih plemičih* — o poljedelcu. To so ti močni, vrli, spretni, to so ti človeški ljudje.

Tudi njega odlikujete slovanska lahkomišljenost in veselost; a neka nenavadna samosvest, zvedljivost in nevsahljiva šaljivost, katere lastnosti skoro vsem drugim Slovanom manjkajo, te so posebno svojstvo ruskega značaja. Zgolj prebrisanost in neprestano opazovanje — eto-ti glavne znake ruskega človeka; — mej tem ko na videz nič drugega nedela, nego igra in zabavlja, on vse, kar se okoli njega godi, dobro vidi, opaža in pretuhta. Sanjevanja, zaspanosti, lenobe se v njegovih šegah ne nahaja, če ga le poprej «rakija» (žganje) ni omamila (kar se žalibog prepogostoma zgodi); ni vročina ni mraz njega ne briga, v žeji in lakoti njegova veselost ne omaga, čmernosti na njegovem licu ne najdeš; za vsako delo podučljiv, spreten (bistroumen) in vrl, dobre volje ukazom poslušajoč, celó smrti brez premisleka v naročje hiti, samo če poveljnik za njim ne ostaja. Da, Rus zna to, kar se drugemu neistrpljivo zdi, prebiti, ter temu navžlic smijati se in zmagati, — ali kedar se mu preveč zdi, stisne se njegova pest in z ono isto lahkomišelnostjo prosi smrt in pogubo sovražniku in tó, pravi Vukasovič v svojej knjigi o Rusiji, celó proti njegovim višjim častnikom. »Pogumno in junaško«, cmenja Arndt nadalje, «gleda Rus gotovi pogubi v obličje, tolažeč se edino s tem, da mu je dano maščevati se». — Sladko maščevanje, kadar pravica odmanjka — tako je že Sofokles pisal...

Rusi imajo (kakor jih Arndt dalje opisuje) v ponosnem svojem zaničevanju smrti nekaj španskega, orijentalnega in neko posebno čutje osode in potrebnosti, ki jih hrabri, ter sploh ono vztrajnost in iztrpljivost, katera jih od vseh drugih slovanskih rodov, Čehe izimši, razlikujete.

Stanovitnost in vztrajnost, ter malomarno, pogumno

igranje sè življenjem in njegovimi nevarnostmi priča o značajnosti (karakterju); in v istini, koliko veličastnih dolgo-bradatih kmečkih obrazov in postav v orijentalsem kaftanu (orijentalске halji) gor do orijentalnega senatorja ne najdeš-li na Ruskem, katere bi rad marsikter kipar in slikar ko preklad (predpodobo) pred se postavil? — Vse, kar v tej deželi popolno vrlo, ravno, pravo in pravično postaja, to se velikanskim načinom vrši.

Dobrovolja, šaljivost, lahko otresanje vsega težkega in neprijetnega, ter zopet razvedrivo zrenje v solnčni svet dneva tudi takrat, ko veš, da bo ta žarek le trenutek trajal, — to je ruska sreča, ruska krepot; to živi v vseh stanovih, rekli bi, to veže vse ruske stanove.

To svojstvo veselega in na lastno osebo ponosnega življenja iznenadja nas tu, v deželi robstva in sužnosti, (Arndt je tako pisal leta 1842) to je prikazen, katera je podobna največji enakopravnosti v človeškem društvu; kajti tam so sluga, minister in navadni pisar v družbinskem življenji bolj enaki, to je, da jeden družega čisto nič ne prezirajo, nego v vsakej drugj deželi.

Govoril sem — piše Arndt dalje — o spretnosti ljudstva in o njegovem daru, da vse lahko vsprejme, razumi, ter prilično dobro izvede; z malim trdom in v kratkem času postane Rus vojak, mornar, celo žveglar, pevec; pripravnosti, dušnih darov in urnosti ima torej zadosti. Po pravici se meni, da Rusu navidezno pomankuje naravni talent («genij») lastna neposredna razumnost in oni vse oživljajoči, vse neposredno gibajoči duh stvarjenja.

To je na videz tako in izkustvo uči, da dozdej to dozdevanje ne laže; ali kdo se drzne zadnji, določni razsodek izreči! — še ni zadnjega dneva večer napočil; še so vsaka ruska prsa krepkega življenja polna, še prebiva v

njih veselje za življenje, trdno upanje, da, nekaj ponos in gotova svest tega upanja. Rus sam drzno izjavlja, da pričakuje velik razvitek ter ponosen je v zavesti svojega poguma in svoje moči; tudi najbolj priprosti Rus je ponosen kakor kak Rimljan! (Mi opozorujemo čitatelje na to, da je Arndt že 1842. l. tako o Rusih sodil.)

Tukaj zapustimo Arndta gotovi, da je bil marsikateri bralec «Edinosti» iznenadjen, ko je našel toli objektivno in toli pravično sodečega opazovalca Rusov, imenitnega človeka kakoršen je bil navdušeni pesnik nemške pesni: «Kaj je nemška domovina». Zato pa še enkrat priporočamo Lessingov nauk: naj prijatelje ljubimo, pa tudi sovražnika spoštujemo. Saj isti Arndt radi političnih vzrokov tudi ni bil prijatelj Rusov, on želi odstranjenje Rusov od Visle in zopetno vstanovljenje Poljske, vé da so Poljaki sorodniki Rusov in pravi da je Polonija propasti *moral*a, ker nje zgodovina je lahkomišelnost, malomarnost, divjost in nered od početka do konca; Poljak je velik, divji dečko. In vendar je hotel Arndt leta 1842 Poljsko zopet sestavljeno videti, in ne da bi sredstva poznal, zahteval je poljsko Polonijo; ali njegova pamet je zastala, ko je jel misliti o mogočnosti izpolnitve svojih želj; veselilo ga je, da obstoji mej Rusi in Poljci mogočna mejna skala: različnost vere; — posebno dobro pa mu vgaja to, da se poljski cbičaji tako močno od ruskih razlikujejo, akoprem sta si ruski in poljski jezik sorodna.

Pa veliko bolj narazen si stoji to, kar je v naravi različno in le virom velike podobnosti ali pa same jezikovne skupnosti zjedinjeno; — Bogu hvala, torej takega strašnega propada med Rusijo in Poljsko ni *

* Opazka pisatelja tega načrta: David Strauss je pisal, kar Nemce zadeva, da tudi pruski značaj južnim Nemcem nikar ni šimpatičen; vendar pa je nemško cesarstvo skupnim delovanjem teh in onih nastalo, in to nam je Strauss takole razložil: *Pruse* moraš smatrati in ceniti *okostlje*, ostale Nemce,

Nočemo Arndta dalje navajati, pač pa še enkrat Lessing-cve besede: »če ti prijatelj pové, česar ne znaš, uči te sovražnik, kaj moraš«, še enkrat naglasiti, iskreno želeči, da bi si Poljaki in Rusi ta zlati nauk v srca vtisnili; — saj Poljaki dandanes sami in negledè Arndta spoznati morejo, da nemajo od Prusije, ki jih vzrokom previdnosti zdaj po darvinsko in neusmiljeno iz svoje dežele izganja, ničesar dobrega nadejati se.

Tozadevno najdemo tudi v knjigi Pavla Vassilij-a, o katerej smo uže o začetku govorili, nekoliko iskrenih, Poljakom rečenih besed. Spremenjeni časi, srca mladostna najdejo morda vendar uže ono pot, katero se diplomati zastonj iskali. — Srčno nas je veselilo, ko smo še pred nedavnim na nekjem vseučilišču dijake vseh slovanskih rodov, Poljake ne izjemši, našli skupaj pri nekem komersu. Vsako pleme je imelo svojo lastno mizo, resnično veselje in edinost je vladala, in to je bil za nas srečen dan zemeljskega raja. Dodeli Bog, da ta krasni primer skoro tudi v političnem svetu posnemovanja najde, tedaj bi vsaj mej Rusijo in habsburško državo nikdar vojne ne bilo; ter, ako pri tem tudi prijazno sporazumenje Austrije in Nemčije še nadalje ostane, potem smeš reči, da so skoro vsi Slovani in vsi Nemci za vzdrževanje miru ene misli, ne da bi se naravni in *pravični* notranji razvitek katerega koli naroda oviral — in za to se more in mora vsak pameten človek odločiti.

Tak triumvirat smo vselej kot zmago visoke pameti z veseljem pozdravljali.

»Če popolnosti doseči ne moreš, seži po mogočemu«, ta nauk nahajamo že v klasičnih zgodovinskih spisih Hero-

posebno južne, pa za meso nemškega cesarstva. Torej države morajo imeti i kosti i meso, zakaj bi ne i edino Rusom škodovati imelo, če tudi njih carstvo iz kosti in mesa obstoji.

dot-a; — dovršena (popolna) je pa le misei sama, o katerej je že Schiller Götthe-ju pisal, da je nje posebnost ta, da se nikdar ne vjema z resnico.

In zdaj, ko smo Arndta dobro pretuhtali, sezimo po krasnej knjigi blagòčutnega, našega spoštovanja vrednega grofa Moltke-ja, katera je leta 1877 v Berlinu pod imenom »Pisma iz Rusije« izšla. Leta 1856 je spremljeval grof Moltke nemškega cesarjeviča Friderika Viljema v Petrograd in Moskvo, ter pri venčanju ruskega cara v Moskvi oficijelno navzočen bil. Znani so nam še bili spisi Moltkeja, v katerih so popisana njegova potovanja v Bolgarijo, njegovo prebivanje v Carigradu in njegovi službeni poti v Malo-Azijo, njegovo blago, milo dušo smo že v njegovih tedajšnjih delih spoznali in ljubiti začeli; v svojih pismih iz Rusije pa je Moltke sam sebe prekosil, ali marveč v teh pismih je pokazal še bolj ko poprej — *kaj in kakšen da je*. — Prav imajo torej založniki te knjige če trde, da je ona pripomogla svetu v velikem vojskovodju, katerega vse pozna, časti in spoštuje, tudi človeka pokazati, katerega le malokdo pozna, ki pa nič manj ljubezni in spoštovanja vreden ni.

Kako močno ga je rusko nepresežno cerkveno petje zanimalo in ganilo, nam večkrat in vsakokrat po obiskanju ruskih cerkva pripoveduje; nekje piše: »Kor je pel zares ganljivo pesen z neprekosljivo umetnostjo. Lepšega se ni nikdar zložilo, pa tudi nikdar še lepši predstavilo, (bil je v carskeji kapeli) čudopolni so ti stari cerkveni napevi.«

V nekem nunskem samostanu sliši zopet rusko cerkveno petje ter o tem tako le pravi: »Ne dà se povedati, kako krasno cerkveno petje se v Petrogradu čuje. Bili so izvrstni glasovi, mej temi nekteri toli nizki alti, da se je zdelo, da moške glasove slišiš. Nikdar nisem čul lepšega ko to staro cerkveno petje.«

Pri kronanju cara v Moskovskeji katedralki slišal je psalm: «Misericordiam» in pravi o njem: »O presunujoči lepoti ruskega cerkvenega petja sem pisal uže poprej; ono izvršujejo le moški glasovi brez spremstva z instrumenti, ono petje je prav staro in se je nabiralo večinoma na zapadu, pa se jako ugodno razlikuje od cerkvenega bornega petja protestantov in od opernega petja katoličanov. Pevci so jako dobro izšolani in čuje se nenavadno izdatne glasove, posebno v basu. Ko je Moltke obiskal samostan sv. Dimitrija Donskega, je zopet slišal petje, o katerem sklicuje: Kedo bi bil tam iskal takih glasov in takega izvrševanja; tako čarobno petje imajo le v Rusiji, zato pa se nismo maknoli, dokler ni nehalo petje. Odkar je Peter I. združil cerkveno s posvetno oblastjo je Moskovski metropolit najznamenitnejši duhovnik velikanske države.

O ruskem ljudstvu nahajamo v Moltkejevi knjigi jako laskavih opazek, katerih nekoliko tu navedemo.

Naravna moč je temelj vseh pravnih razmer v Rusiji. Oče n. pr. more biti brezsrčen, in nepravičen in vendar svojih očetovskih pravic ne izgubi. Ustavni živelj v Rusiji bil bi nesmišljen. Rus mora imeti gospodarja ter si ga išče, ako ga slučajno nema. Občina izvoli si starosto, brez kojega bi bila čebelnjak brez matice. Prav tako je z vojakom; tudi on bi bil brez svojega stotnika v največji nepriliki. Kdo bi mislil zanj, ga kaznoval? Kljube vsem zloravnjanju vendar ruski vojak bolj ljubi *častnika Rusa*, kakor Nemca, da bi bil ta tudi pravičnejši, ker kaznuje s premišljenjem. Ako bi videl evropski vojak svojega podčastnika pijanega, konec bi bil disciplini; ruski vojak pa ga spravi v postelj, očisti ga in drugo jutro mu se pokorí prav tako zvesto, kakor prej. Prosti narod je po svojej naravi dober in miren: nikdar se ne vidi ljudstvo pretepavati in prepirati se.

Tudi ne pozna bojev z biki in petelini — toda po-

velje svojega višjega stori ga požrtovalnim vojakom, čeprav
proti lastnej želji in nagibu — — — — —
— — — — —

Rusija je bila do sedaj edina država, koja proletarijata ne pozna. Vsled karakteristične osnove posameznih občin, kjer uže stoletja komunizen in socializem faktično obstojita, kjer se ne pozna pravice zasebnega posestva in postavne dedščine, mogle so se nahajati sicer uboge občine, nikakor pa čisto siromašni posamezniki. Vsak Rus je bil nekje doma. Slabo pa je samo z odpuščenimi vojaki. V tem trenutku, ko je Rus postal vojakom, (in služba je bila popred jako dolga) izgubil je svoj delež na splošnem posestvu one občine, h kojej je bil pripadal. Ako se je tedaj povrnil po dolgoletnej službi v svojo rojstveno vas, bil je tujec brez vsake pravice, berač, kateri delati niti ne zna niti neče. — Tak odpuščen vojak je prosil miloščine dobrosrčnega grofa Moltke-ja in ta je te — le ganljive besede odgovoril: «Glejte, tu Vam prosjači mož, koji je pred malo meseci še krvavel za svojo domovino; on prosi miloščine pred Kremlom, pred srcem one države, katera je postala velika samo po svojih zvestih, bogaboječih, hrabrih in stradajočih vojaki, kajti po njih samo obstoji in bode stala. Resnično mora biti raj samo za te žrtujoče se trpince». (Gotovo pa tudi zagrola Moltkeja, dostavljamo, mi ganjeni, ko čitamo o tako dobrosrčnem Nemcu.)

«Pridobil si je svobodo in v dolgej, sivej kabanici, drže svojo kapico ponižno v roki, potuje v široo »sveto« Rusijo in mi — mi smo se vozili v cesarskej dvornej ekvipaži k preobilnemu obedu!» — Tako piše Moltke! Na drugem mestu pa zopet pravi: »Rodbina je v Rusiji mikrokozem države. Vsa moč je zedinjena na očetovej avtoriteti in vse teorije predstavljajoče osnove so v Rusiji prava nesmisel«. Kako morejo omejiti človeške postavbe božanske pravice očetovske? Tako govori Rus. Enako pa je tudi neobhodno potrebna

neomejena moč v roki carjevej in je tudi dobrodelna v deželi, kjer se nič ne zgodi, — ako ni zapovedano od zgoraj. —

Iz Moskve je pisal grof Moltke pred 30 leti: »Ako pomislimo, da obstoji jedro ruskega naroda, to so Velikorusi, iz 36 milijonov ljudi enega rodu, ene vere in enega jezika, *tedaj iz največje homogenne množine na vsem svetu, gotovo ne moremo dvomiti a da ima Rusija veliko bodočnost pred seboj.*«

»Reklo se je«, — nadaljuje Moltke, — »da mora propasti neizmerna država, ako se prebivalstvo še bolj pomnoži. *Vender pa ne more niti eden del brez drugega obstati; gozdniat sever ne brez bogatega juga, obrtna sredina ne brez cbeh, središče ne brez obali, niti brez skupne ogromne ceste »Volge«, 400 milj dolge reke.*«

Še bolj kakor to pa spojuje vse dele ogromne države — tudi najbolj odaljene — občutek skupnosti. Piscu Arndtu je na tem občutku tudi veliko ležeče, on pravi: »*Skupni jezik je nekaj ogromnega, še večji pa je občutek skupnosti!* Temu občutku pa je središče Moskva. Posilna ptuja civilizacija se v ljudstvu nikjer ni vdomačila. Narodne posebnosti so se ohranile povsodi v jeziku, šegah in navadah in *to v čudovilnej splošnej obliki: v najsfinejšej in samostalneji, kakor se je drugod nikoder ne nahaja.* Osebnost bil je nekdanji ruski kmet popolnoma svobodni. *Plemstvo* pa nikakor ni iz orna ruske institucije, ono je kakor v Angleškeji germanskega izvora.« —

Grof Moltke zaključuje knjigo svojo s srčno željo, da ostane srečen v bodočnosti, *nadarjen in ubogljiv ruski narod*, misli pa, da vender ne bodo Rusi še mogli brez pomoči tujcev obstati. Pred vsem, pravi, mora se pridobiti duhovščina, da podučuje ljudstvo, ali v to svrho jo je treba še-le odgojiti. Hipom in silom se tu nič ne more storiti; napor *enega stoletja* pa menda niso premajhna žrtev pravemu in resnemu razvoju ruskega naroda.

Tukaj se ločimo hvaležnim srcem od knjige grofa Moltkeja ter si dovoljujemo dostaviti samo nekaj še k njegovim opazkam.

Odkar je napisal grof Moltke svoja pisma iz Rusije, prišli so hudi časi ruskeje dinastije. Rusija je od zadnje vojske v orijentu in od berolinskega dogovora sèm lik bljuvajočemu vulkanu. Žalostna smrt velikodušnega carja Aleksandra II. je poznata, prav tako vsakdo pozna položaj carja Aleksandra III. Ta položaj je tak, da se moramo nehoté spomniti na one afrikanske kralje, o kojih nam pripoveduje stari *Strabo*, da so bi'i sicer prinoznani kakor kralji, toda samo dckler niso stopili iz lastne hiše. Ako se je kralj samo pokazal zunaj hiše, imel je vsak podložnik pravico ga ubiti. Morili so jih pa tudi po redu! In kaj pomenjajo sicer besede Pavla Vassilija, s kojimi kaže, da se malo sliši o Nihilistih, odkar so se pomirili visoki krogi St. Peterburžki ter se sprijaznili z absolutizmom! — *kajti prav je prav do sedaj ni bil nihakor car sam absoluten, ampak visoki krogi, od kojih je odvisen*. To je tedaj mej tem — kakor smo omenili — ruska svoboda.

Visoki krogi tedaj hočejo ali nočejo absolutizma, oni hočejo ali nočejo ustave, velika nezrela množica ruskega ljudstva pa ima reči k vsemu »Amen!«

Da ruski kmet ni tako nezrel, da ne bi znal v javnem državnem parlamentu zagovarjati svojih pravic in interesov, ter da bi tam le plemenitažem prikimal, o tem še govora ni, kakor bomo videli kasneje, ko bomo govorili o knjigi Škotca Mackenzie Wallace. Pač pa je verjetno, da bi ruski car in carska obitelj baš v kmetskem stanu imela najmočnejšo zaslombo; ali kako je pri sedanjih razmerah mogoče, da ruski kmet varuje carja pred zarotami plemstva in spletkami dvornikov?

Sultanu se tudi radovoljno pokori vsak muzelman, ali

ako zarotniki, katere je treba iskati skoro vselej mej dvorniki, umorijo kacega sultana in okličejo družega, tako se muselmansko ljudstvo prav tako dobro pokori na novo poklicanemu nastopniku, da je le bil oklican sultanom. Nekaj temu podčbnega se nam skoro kaže na Ruskem; tam so od nekdanj imeli belega cara, in «batuški», naj se uže zove Paul, Nikolaj, ali Alexander, je pobožni ruski kmet vedno udan in pokoren. Komu pa je s tem služeno? Gotovo malo dinastiji, še manj pa blagosti Rusije. — Treba je torej vse drugačnega jamstva; kar je zadostovalo še pred 30 leti, to je zgubilo vrednost in veljavo v današnjih časih; treba iskati novih oblik in tukaj se nakrat prikaže strašna, navidezno nepremagljiva težava.

V nekem delu, izšlem leta 1881 v Berolinu pod naslovom »Od Nikola I. do Aleksandra III.« čitamo: Kaj se res govori samo o potrditvi starega izreka, da je *vladanje v Rusiji privilegij neke gotove družbe, koje članovi se poskušajo v vladanji drug za drugim?* — — — — —

Vera v novega vladarja raste in pada z vero v njegovo pripravnost, da se odreče neomejenej oblasti svojih očetov.

Nedostatnost samo posvetujočega narodnega zastopstva v Rusiji se bode popred dokazala, kakor kjerkoli drugje. Koliko manj ponuja vlada, toliko več se bode vzelo.

Uže nezrelcst ljudstva mora siliti one, kateri delajo tebož v njegovem imenu, da kujejo železo, dokler je vroče.

«Slabše kakor je, ne more postati,» tako zdihuje kmet, kojega tlače državni in pokrajinski davki in ravno to opetuje

trgovec in tovarničar. O množici agitatoričnih nadarjencev in gubernikov v Rusiji pa bode slučajno Evropa ravno tako strmela, kakor tudi o drzovitosti porabe enakih talentov. Samcvladi in stališču dinastije preté v Rusije velike nevarnosti.

Te pozibelji pa, ki bi nastala vsled sklicanja ruskega narodnega zbora, nikdo bolje ne pozna kakor vladajoči krogi, in ravno vsled tega natančnega znanja *obotavljajo se isti vedno še osnovatvam, kojih se končno vendar ne bode moglo reč ogibati.*

Kot izid reprezentativne sisteme morali bi se ustanoviti generalni gouvernementi, ne pa vladini okraji Moskva, Peterburg, Orenburg, Vilna, Kiev, Odesa, Riga, Varšava, to bi bila najvažnejša središča. Kaj bi bilo naravnejše, kakor zopet oživiti te enote in pokrajine ležeče izven imenovanih glavnih guvernementov, ter zopet z istimi zediniti? Brez posebnega truda bi se na tak način vse, kar samo cb sebi spada skupaj, zedinilo na splošno delovanje; zdravim elementom iz sredine ljudstva bi se ponudila prilika, da izjave praktične svoje potrebe!

Zatim pa bi se moglo misliti na osnovo središčnega zastopa sestavljenega iz lokalnih delegacij.

In vendar je ta najpriprostejši in oziroma tudi najmanj nevarni način izmej vseh ostalih, da se reši rusko ustavno prašanje; ta način je pa cb enem tudi — najneverjetnejši! Protivijo mu se namreč: centralistični značaj časa, strah gospodujoče liberalne šole, da se celota države federalistično podrè, navade birokratije, koja je cd davna uže zagrizla v svojo vsemogočnost in konečno glcoko vkrenjena nezaupnost krone proti separatizmu mejnih dežel. To nezaupnost pa navlašč podpira narodna stranka — — — — —

Vendar pa je regijonalen sistem edini, koji bi bil

najverjetnejši, ako bi mogel soditi Aleksander III. prosto in neodvisno o prihodnej državnej obliki Rusije. Ker je pa vsa zgodovinska in psihologična izkušnja proti temu, je očitvidno, da o rešenju v tem smislu ne more biti niti govora. *Obotavljalo in tempožiralo se bode, dokler se more*, in ko se enkrat več ne bode moglo, pride se do naredeb, kojih bi se prosto-voljno nikdar ne bilo izvedlo.

Toliko govori navedena knjiga, izšla v Berolinu leta 1881. Od tega časa minolo je 7 let, in vendar se v Rusiji ni storilo niti koraka, da se končajo vedne zmešnjave. Car ni varen svojega življenja, on je danes to, kar je pred 2000 leti Strabo pravil o afrikanskih kraljih; Evropa pa nema miru, ker se v St. Petersburgu ne stori na najvišem mestu nič času primernega.

Bog obvaruj Rusij, in človeštvo, koje je v nevarnosti vsled njenega položaja!

Prišli smo zdaj do Škotca Mackenzie Wallace, kateri je pred okolo 10 leti izdal svojo prekrasno knjigo o Rusiji. — Mackenzie Wallace se je več mesecev baval v nekej malej ruskej vasi, dokler se je prav dobro naučil ruskega jezika; ves čas svojega sedemletnega bivanja v Rusiji je mnogo občeval z ruskimi kmeti (mužiki) in uprav ganljivo je čitati, s katero vestnostjo je on vse opazoval, motril in izizkaval, kar zadevlje ruskega kmeta. Vsa svoja opazovanja in izizkavanja je on skupil v knjigi «Russia». V začetku je nameraval, da ostane le nekoliko mesecev v Rusiji; našel pa je toliko gradiva za svoje študije in izizkavanja, da je skoro moral podaljšati svoje bivanje na Ruskem in je raztegnoti na 7 polnih let, tako, da je vse poprej temeljito preiskal in v vsakej stvari osobno prepričal se, predno se je upal se svojim obširnim delom na javnost. —

Kako pač postopajo nekateri nemški ali ital. pseudoučenjaki v tem obziru, kako posebno one prodane, usmiljenja

vredne slovanske duše pišejo za par tržaških breznačelnih listov? Mi Slovani v obče smo Rusom dolžni mnogo hvale, ker so s tako ljubeznijo, udanostjo in požrtovalnostjo osvobodili veliko milijonov naših južnoslovanskih bratov od turškega jarma in to po velikih, krvavih vojnah. Južni Slovani bodo pač težko kedaj mogli tem osvoboditeljem skazati vso ono hvaležnost, katero zaslužijo, pa vsaj toliko je njih dolžnost, da storijo, da ruskega naroda izvrstne lastnosti, nepremisljivo srčno dobrotljivost svetu naznajo, posebno pa mej Slovani, kderkoli se nahajajo.

Pri nas v Avstriji je pa to toliko bolj potrebno, ker s tem zavrremo tudi grde laži nekaterih umazanih listov na Dunaji, Pešti, v Trstu in še tudi kod drugod izhajajočih, in da mislečemu svetu, ki zna ceniti po vrednosti židovske tovarne javnega menenja, pokažemo, kako mislijo v resnici veliki nemški učenjaki in veljaki, kako misli učeni in natančni Škotec in kako zopet Francozje à la Leroy Beaulieu in drugi o Rusiji, in kako so vsi ti veljaki pisali o ruskem ljudstvu. — S tem zamašimo usta bombastično govorečim čestilakomnim odvetnikom in enakim letalcem za vsakdanjo srečo, ki sodijo na priliko o slovenskem jeziku, akopram niso še nikoli videli slovenske knjige ali celó slovenske vasi. —

Ker pa je delo Wallace-ja preobširno, in se skoro ni nadejati, da bi ga kdo kedaj v vsem obsežku prevedel v slovenščino, za to smo napravili izleček iz te knjige, v katerem se bodo gotovo nahajale vse najvažnejše in najznamenitnejše opazke imenitnega pisatelja o ruskem narodu, iz tega izlečka ali kratkega posnetka Slovenci razvidijo, kako izvrstno ljudstvo so Rusi in gotovi smo, da našemu ljudstvu po čitanju te razprave le še gorkeja postane želja, da ne bi mej nami in Rusi nikoli prišlo do vojne in krvoprolitja, v katerem mi vidimo največo nesrečo ne le za nas, temuč tudi v obče za človečanstvo in njega prava načela.

Bog in trije cesarji — takozvani triumvirat — naj nas obvarje pred tako nesrečo. — To željo je izrazila uže opetovano tudi ogrska delegacija; a Chauvin-ov in političnih čudežev na Ogerskem ni manjkalo nikoli in še nedavno smo čitali, kako jih je šibal bivši c. k. minister Schöffle v svojej knjigi «Der nächste Krieg in Zahlen». (Prihodnja vojna izražena v številkah). Ti Chauvini bi radi zapalili plamenico maščevalne vojne, ne le proti Rusiji, temuč tudi proti lastnemu kralju, da bi tako sebe in vse nas, ki smo njihovi sodrugi v državi, pahnoli v največe gorje. —

Dobo miru pa Madjari po svetu Nemcev le za to porablajo, da po mogočnosti največe število Slovanov in Rumuncev pomadjarijo. Ta svet jim je dal uže pred 40. leti nemški pisatelj o narodnem gospodarstvu, Friderik List, ko ga je nad prihodnostjo Madjarov obupajoči grof Szecheny v deželo poklical, da se ž njim posvetuje o bodočnosti Ogerske. — To fanatično madjarovanje jim zdaj očita nemški filozof Hartmann v poznanih treh člankih, katere je objavil leta 1885 v berolinskem listu «Gegenwart» pod naslovom: «Nazadovanje nemštva» in katerih člankov se je tudi «Edinost» spominjala. Omenjeni Hartmann pravi tam gledé Madjarov: »Meni se dozdeva, da imajo Madjari prekratke noge za to tekanje za stavo in da jim bodo po njih zatirani Slovani čez kratko ali dolgo vse z lihvarskimi obrestimi povrnoli.«

Pri vsem tem pa se ne da zanikati, da ne bi bili Madjari včasih prav modri in previdni politakarji, posebno pa potem, ako jim gre strah pred občno vojno v vse kosti; tako je izšla leta 1879 v Lipsiji brošura pod naslovom: «Naj bi le Ogerska držala se Nemške ali Ruske, času primerno premišljevanje nekega Madjara», katera je bila provzročena po znanem, Madjarom protivnem izreku Schönererja v našem parlamentu, ker tistikrat so se Madjari bali,

da bode nemško cesarstvo na se potegnolo tudi našo Cizlajtanijo. V omenjeni brošuri se more mej drugim čitati: »Ruska vlada ima za seboj ljudstvo; še celo na Poljskem je ljudstvo odločno na strani vlade. Nihilisti niso za Rusijo nobena nevarnost, uže zato ne, ker nimajo v ljudstvu nobene zaslombe. Ruska diplomacija je zopet enkrat previdno pripravljala delo na tak način, da se je *kar čuditi*; — ako ni bila evropska diplomacija uže zdaj v stanu, da prepreči namene Rusije, bode ona to v bodoče še manj mogla, ker zadnja vojna jo je pripravila ob jako važnega naravnega zaveznika. Politika je prav za prav znak vsega praktičnega; ona izključuje ideale, pred vsem pa na sentimentalnost zidano sočutstvo. — Našim slovanskim in nemškim sobratom ni toliko za obstoj monarhije, kakor pa nam Madjarom, ker njihova narodnost bi našla zavetje tudi po propadu države v nemškeji, oziroma ruskeji državi. —

Torej smo mi Madjari edini element avstrijske monarhije, kateri hoče nadaljni obstoj iste, ter hočemo rešiti jo iz vsake nevihte in pripeljati v mirno in zavarovano luko.» — Kedo ne bi se pri tej priliki spomenil na hrabrega Don Quixotte-ja? Ta pot je naš baraton Madjar zadosti odkritosrčen; on pride do sklepa, da bode v slučaju kake katastrofe Rusija vzela si Madjarsko, in da Madjari nimajo zadosti moči in ugleda, da bi mogli od sebe odvrniti tako osodo. Ako bi se to priklopljenje Madjarije k ruskeji državi zgodilo mirnim potem vsled agitacij Schönererja in drugih Velikonemcev, tako bi Madjari tudi v državnej zvezi z Rusijo našli zadostno garancijo za obstoj svoje narodnosti, in sicer z veliko večimi dobički glede na narodnost, nego je to mogoče v Avstriji, ali pa bi bilo mogoče v državnej zvezi z Nemčijo. Prijateljstvo Madjarov Rusija pod vsakimi le mogočimi uveti prav rada sprejme. — Enako se izraža madjarski politikar v omenjeni brošuri in še nadaljuje: »Mi (Madjari) moramo našo politiko tako urediti, da pridemo do prijatelj-

skih odnošajev z Rusijo in da potem to prijateljstvo nadalje gojimo«. Vse prav in lepo, in v nekej političnej sanjariji Rusa Danilevskega, katero sanjarijo je obelodanil v knjigi «Rusija in Evropa», je tudi govor o nekej konfederaciji, katerej bi bila na čelu Rusija in v katerej bi bilo tudi prostora za 7 milijonov Madjarov na 3000 kvadratnih miljah živečih (sedanje dežele ogerske državne nolorice merijo pa skupaj 5854 kvadr. milj; samo pravo Ogersko kraljestvo okolo 5000 kvadr. milj). O tej sanjariji Danilevskega je najbrže kaj slišal pisatelj one brošure in zato vidi v Rusiji edinega spasitelja pred nemškim občnim potopom, katerega prorokuje po nekakem Schönerer in drugi njemu enaki hudourniki. Kedo se ne smeje vsemu temu? Da ne bi bila zgodovina tako krvava stvar, lahko bi se imenovala komedija, čeravno ne božja, kakor je Dante svojo delo imenoval: «La divina Comedia». — Rusijo oklicuje madjarski pisatelj za edino približališče Madjarov, ali ni to več kakor čudno v sedanjih časih?!

Ali ne bi se moralo iz tega kar naravnost sklepati, da so Madjari v resnici jako previdno in politično ljudstvo?! — Najboljše je, da tukaj pretržemo nit, katero bi mogli še dalje sukati, kar nam je tudi na srcu; ali mnogo je za zdaj boljše zamolčati, ker za zdaj ne cdgovarja namenu, kajti po Davidu Straussu le ono cdgovarja namenu, kar se bliža dosegljivemu najboljšemu; mi pa v natančnej kritiki nekaterih razmer v Avstriji za zdaj, žalibože, še ne vidimo korist; gledé na namen, ker za zdaj vsaj še ni nič pravega dosegljivo, tako vsaj se nam vidi, dcbro vedčim, da nekatere pred-sodke more le čas ozdraviti, šoviniste pa nesreča, ako so še zdravih živcev, drugače pa še tista nè. Na Adriji in ob Soči preži [zvita lisica, zatorej tukaj na meji ni časa ne prostora za sanjarije, tukaj je treba realne politike, zato pa izražamo mi gotovo patrijotično in odkritosrčno željo, da bi trije cesarji dobro in trdno skupaj držali; potem se nam ni pač prav

nič bati Iredentarjev in moremo, pripuščajoč se svojej slovanskej dobrodušnosti, tudi njim nasproti potrpežljivo čakati, da jih enkrat Bog razvetli.

Omeniti nam je pri tej priliki, da je tudi francoski pisatelj Anatole Leroy-Beaulieu, brat imenitnega pariškega profesorja Paula Leroy-Beaulieu, spisal jako obširno in znamenito knjigo o Rusiji, katera je nedavno na svetlo prišla tudi v nemškem prevodu. Preobširno delo bi bilo, ko bi hoteli v tej razpravi govoriti tudi o tej velikej knjigi; le toliko naj za zdaj omenimo, da tudi ta pisatelj piše jako ugodno o ruskem narodu in da je njegova knjiga na Francoskem zbudila občno pozornost, saj je znano, da so se Francozje zadnjih let začeli tako zanimati za Rusijo, kakor neben drug evropski narod, in to zanimanje raste od dne do dne.

O tej knjigi pa si pridržimo morda kesneje obširnejše govoriti, ker naša naloga je, da naše ljudstvo seznanimo z resničnimi odnošaji, da mu sorodni ruski narod pokažemo tako, kakor o njem sodijo objektivni pisci drugih nesorodnih, latinskih in germanskih narodov. Daleč pa je od nas, da bi na vse to sezidali razne zlate gradove po zraku, ker slovenski narod ima tako težko in pri vsem tem tako imenitno nalogo zbog svoje lege in svojih zmožnosti, da bi bilo pač grešno zazibati ga v šovinizem in mu reči kazati, kakoršne niso in nikoli ne bodo.

Slovenec naj ne bo nikoli prevzet in napet, uči naj se od raznih narodov ljubezni do svoje domovine, zatajevanja in požrtovalnosti, tóda posnema naj nikoli ne one malenkostne izključljivosti, kakoršno smo navajeni videti pri mestnem zboru v Trstu in pri enakej korporaciji na Dunaju, ker ne enemu ne drugemu mestu po zgodovinskih skušnjah ne otidejo slabi nastopki za tako ravnanje

in preziranje faktičnih razmer. Denes se Avstrija preporeduje na novejši podlagi, na temelju pravice vsem enake, tega preporeda ne more nihče ustavljati, in da bi ga tudi kaka stran-ka mogla začasno, bi to bilo le v manjšo ali večjo nesrečo države. —

Naša želja pa je, da bi Bog razsvetil vse one naše so-državljanke, ki se še vedno ne morejo navaditi na misel, da ima v Avstriji in sploh v Evropi Slovani iste pravice, kakor vsak drug narod in da vsako upiranje temu načelu je le zavlačanje zmage pameti in svobode, katero zavlačanje pa gotovo ni v interesu nobene države in narodov sploh. —

V tem obziru pač ne moremo zamolčati nekega mene-nja, ki se širi sploh po slovanskem svetu in katero je pred par tedni nek ruski list posebno poudarjal. — »Ruskij Kur-jer«, jako upliven list, ki ima svoje dotike tudi v merodajnih ruskih krogih, je namreč v nekem članku mej drugim pisal: »Na vsak način je treba prve straže Slovansktva, Čehe in Slovence, z vso močjo podpirati in tudi potem, ko bi se s tem morala podpirati in vzdržavati celo vsa Avstro-ogerska monarhija. — To je končna formula vse slovanske politike, s katere postulati se mora ruska politika slagati.

Naraščanje nemške moči pomenja padanje slovanskega vpliva v obče in še prav posebno padanje važnosti ruskega carstva. Ruska pa se pri zasledovanju visokih moralnih (slo-vanskih) ciljev ne more pustiti zadržavati po manj ali več neznatnih nasprotnikih.

Da se tudi mej avstrijskimi Slovani vedno bolj utrjuje zavest, da je treba braniti narodne naše meje do skrajnosti, to so pokazali tudi govori slovenskih poslancev v letošnji sesiji avstr. držav. zbora.

To pa naj bi še prav posebno osrčili naši avstrijski državniki, kateri naj bi se ne dalizapeljati po poročilih nekaterih velikašev, katerim gre pred vsem za novčno mogočnost stranke, katerej so bili ali so še na čelu, in katera je Avstrijo uže večkrat dovedla v velike nevarnosti in nesreče. Sè željo torej, da bi pravica zmagala na slavo in brez škode naše Avstrije in Slovanov, poslavljamo se od čitateljev »Edinosti«, ter prepuščamo besedo imenitnemu angleškemu pisatelju, ki je vreden našega zanimanja. —

Posnetek iz knjige „Rusija“,

spisal Mackenzie Wallace.

Večina potnikov na krovu parnika je najbrže ruskih kmetov, kateri vedno radi mej seboj kramljajo, in ne da bi se kaj predstavljali, prav radi pripoveduje o potnikom dogodbe iz lastnega življenja. Mnogokrat sem tako dolge ure prav prijetno in koristno preživel in vedno mi je ostal vtisek, da je ruski kmet nekako fatalist, ali da je dobrosrčen in prijazen ter da ima jako zdravo pamet; tudi se kaže pri njem prav močna želja, da bi zvedel kaj iz inostranskih dežel, torej želja, da se poduči.

Dobri in koristni tovariši so oni kosaki, o katerih se toliko sliši in čita. Mnogi mej njimi znajo iz lastnih dožitkov pripovedovati tako strašne episode iz vojaškega življenja in o raznih bitkah, da te stvar zanima do skrajnosti. Če so slučajno posebno zgovorni, ti povedo tudi par skrivnosti o njihovem jako primitivnem komisarjatskem sistemu. Naj

si pa uže bodo zgovorni ali ne, potnik bode vedno boljše svoj čas porabil v pogovoru ž njimi, nego pa da bi se vglobil v razgledovanje jako enoličnih krajev poleg Volge, po katerej ga vozi parobrod.

Omikani Rusi govoré navadno en ali celo dva tuja jezika, ali kmetje ne znajo družega razen materin jezik, in s kmeti se hočemo pred vsem pečati. —

Prav malo je provicijalizmov in vsi razredi ruskega prebivalstva se poslužujejo iztih izrazov — razen tujih besed, katere pa rabijo le viši stanovi, — pri vsem tem pa govori ruski kmet bolj krepko, lakonično in bolj originalno, nego pa omikanec. —

Nekoliko mesecev prebivanja v St. Petersburgu je zadostovalo, da sem se prepričal, da ruski jezik spada k predmetom, katere si more človek prisvojiti le po vaji, to je po mnogim govorjenjem z ljudstvom: sicer pa je tujcu jako težavno naučiti se prav dobro ruskega jezika, tudi ako prav dolgo prebiva na Ruskem, posebno ako je tako nesrečen, da je prav dobro zmožen francoskega in nemškega jezika. Ko sem še premišljeval, kako bi se mōgel odvaditi oblikam zapadno evropskih jezikov, mi je nasvetoval kar naenkrat nek prijatelj, naj grem ž njim na njegovo posestvo v provinciji Novgorod, kder najdem jako intiligentnega in ljubeznjivega župnika, kateri ne pozna drugih jezikov, razun svojega. V vasi *Ivanovka*, malej postaji moskovske železnice prebival je moj bodoči učitelj. V istem času sem jez govoril še jako polomljeno ruščino, zdi se mi tako, kakor pravijo, da govoré španjske krave francoščino.

Jaz sem v kratkem času razvidel, da ruski kmet z isto lehkoto prenaša strašno vročino, kakor najhujši mráz. — On se še celo raduje, ako temperatura preskoči iz enega ekstrema v družega. Jako važno ulogo igra pri ruskem kmetu

parna kopelj, katera mora biti vsaki teden. Kopelj ima pri mužiku celó verski pomen, kajti noben staroverski kmet ne bi šel v cerkev, da se ni poprej očistil svojih madežev telesnih in dušnih v kakej kopelji. — Čuditi se je pa še posebno trdnosti ruskega kmeta, ko navadno v zimskem času še bolj pogostoma obiskuje kopelj in iz kopelji teče v bližnji sneg, da se v njem valja. —

Strah pred črtom se je, kakor drugod, tako tudi pri ruskem kmetu jako pomanjšal; popred je bil ta strah, ako uže ne začetek, vsaj element modrosti; videti je torej, da črt vsak dan zgubljava svoj vpliv na tem svetu.

Stari ruski grajščaki so bili vedno pripravljeni, da pomagajo kmetu, kedar je bil v zadregi, in so navadno ž njim ravnali jako dobrohotno, kakor to potrjuje tudi stari ruski rek: »Kder je nagla jeza, tam ne manjka tudi dobrohotnosti in dobrote«. — Nemški grajščinski oskrbnik je bil prav pravcati izraz krutosti in strogosti, prav paragraf v človeškeji podobi; on se sicer ni posebno razihtil, ali tudi sočutljive dobrote ni poznal. — Beseda »durak« (neumnež) mu je bila neprenehoma na jeziku, in ako je bilo kako delo dobro izvršeno, smatral je to kakor nekaj samo ob sebi razumljivega, ter ni nikoli imel pohvalne in nagovarjajoče besede za ubozega kmeta.

Njegov močni, tevtonski značaj mu je dostikrat oviral pravo nepristransko sodbo; on ni imel nobenega posebnega veselja do ljudi in do razmer, katere so ga obdajale.

Tako je nastala ona tiha mržnja in podžrjavico tleče sovraštvo, katero se pogostoma izcimi iz občevanja mej slovanskimi in tevtonskimi značaji.

Nemškemu oskrbniku Karlitsch-u je zadosti, da je kedo Rus, da ga je imel za slabega človeka vsem napakam podvrženega. Akoprem je ta oskrbnik kakih 15 let živel v deželi, pri vsem em je prav malo poznal običaje in sploh način življenja ruskega kmeta; brigal se je le zato, kar se je tikalo njega in njegovega gospodarja koristi. O občinskem redu, domačem življenju, o verskih zadevah, o delovanju onih, ki so v tropah zapustili kraj, da so šli drugam iskati dela, o vsem tem ni znal nemški oskrbnik čisto nič povedati, in če je tudi kaj povedal, bilo je navadno vse krivo. —

Tudi takim, ki imajo poseben talent za učenje jezikov, dela učenje ruskega jezika zadosti težave. Rus pa, kateri se prišteva krogom omikancev, mora najmanj še en tuji jezik dobro znati. Mogoče, da bi se dala tukaj po nekakem opravičiti Darwinova teorija, ako se reče, da so bili ruski plemenitaži od nekdanj primorani učiti se tujih jezikov in da se je zato v njih kroge vcepila neka zmožnost za naučenje tujih jezikov. —

Razun tega je ruski jezik fonetično jako bogat in ima v sebi skoro vse one glase, kateri so lastni jezikom zapadne Evrope

Da se je Wallace ložeje učil ruskega jezika, k temu je pomagala tudi okoliščina, da v Ivanovki ni bilo nobenih posebnih krajev za kratkočasje, tako, da je bil skoro navezan na neprenehano učenje po dnevi in še celo tu in tam po noči. Moje prizadevanje, piše Wallace, da se naučim ruskega jezika vsaj v tolikej meri, da se morem prosto razgovarjati z ruskim kmetom, podpirale so zadosti ugodne okoliščine. Pred vsem je bil moj čestivredni učitelj jako

prijeten, dobrosrčen in zgovoren mož. Po nekaterih tednih sem razumel uže mnogo, ako me je kedo po rusko nagnovarjal. To, da Rusi znajo ljudem uže na očeh čitati, in da precej uganejo, kaj želi tujec od njih, prišlo je tudi meni jako dobro.

Ako se kak tujec toliko nauči ruščine, da more le par besed izreči, in more začeti kak stavek, to je ruskemu kmetu uže zadosti; on ugane po prvih besedah, kaj zahteva tujec od njega, on si to zna izvrstno kombinirati.

Moji dolgi razgovori s župnikom so postajali vedno interesantnejši. Nek mlad duhovnik mi je enkrat rekel: »Ako hočemo mi vaški duhovni imeti kako pridigo, moramo jo poprej pokazati blagočinnemu. Blagočinni je vaški župnik, kateri je v direktnej zvezi s provincijalnim konsistorijem in katerega dolžnost je, da strogo nadzoruje vse druge župnike svojega okraja, on je po nekako ogleduh konsistorija, kateri je napolnjen s pohotnimi in nesramnimi uradniki; ti gospodje imajo uha vedno zaprta, in kateri jim jih hoče odpreti, mora to storiti s pestjo polno rubljev. — Tako mi je pravil omenjeni vaški duhovnik.

Proti temu, rekel je isti, je le eno sredstvo: svoboda in javnost. Z nami odraslimi ljudmi ravna se prav tako, kakor z otroci; strašijo nas kakor kake izdajalce.

Rusko ljudstvo prav malo spoštuje duhovščino, ker ona dela za se poseben stan, in ker vsled napačne odgoje ne uvaja mej ljudstvo naukov duha, ampak to ljudstvo le trpinči z mrtvimi zunanjimifor malnostmi in cerimonijami, ter v enotier sama daje ljudstvu izglede nespoštovanja vere, iz katere obredov dela po nekakem kupčijo. Mnogi ruski popi so pa čestivredni, dobro misleči možje. —

Ako tudi nenaajo posebne znanstvene in svetovne odgoje in so manj fini, nego duhovni nekaterih drugih veroizpovedanj, pa so tudi veliko manj fanatični, manj gizdavo ponosni in bolj tolerantni proti izpoznovalcem drugih veroizpovedanj. —

Protestanska duhovščina je v vseh deželah mnogo pripomogla k ljudskeji omiki. — Zakaj se je to godilo, ni težko uganoti. — Protestantizem uči: »Iščite v sv. pismu« in da je to mogoče, vendar je pred vsem treba znati čitati.

Moramo tudi ozir jemati na glavne nagibe in cilje grške cerkve; jez menim veliko nagnenost toliko duhovenstva, kakor tudi ljudstva do zunanjega lišpa, do ceremonij, katerim dajajo največo važnost —

Navadni, priprosti ljudje so vedno in povsod taki, da si vere ne morejo predstavljati brez cele vrste skrivnostnih obredov, kateri imajo moč, da na tem svetu varujejo pred nesrečo, ob enem pa pomagajo tudi za zveličanje na drugem svetu; to je uže tako v naravi, da človek ljubi obrede, in tisti, kateri jih zanikajo, nevedoma jih sami tudi izvršujejo. — Večina ruskih župnikov, kakor tudi večina ljudi, sploh je zadovoljna, da to stori, kar se od nje zahteva, in zato določujejo do neke meje duhovna značaj ideje in duševna zmer njemu v duševno varstvo izročenih občinarjev.

Po protestanskem mišljenji je pastor človek čestitljivega in uzornega vedenja, ki stoji na nekeji višej stopinji kulture; njega dolžnost je, da svojim ovčicam vsak teden po enkrat s posebnim povdarkom, pa na kratko in jedrnato razodeva svete resnice kristjanstva, gorko jih opominja, da hodijo pot pravičnih. — Dalje se od njega pričakuje, da tolaži žalostne, podpira uboge, dvomljive v veri potrdi in take, ki so se odstranili od prave poti, zopet na njo pripelje; — tako si predstavljamo ideal pastora, katerih vsak se tudi tega po mogočnosti drži, če ne drugače, vsaj na videz.

Ruski pop pa nema nebenega tacega uzora ali ideala prod soboj. . . .

On pridiga in svari le redkokrat in nema nobenega moralnega upliva na svojo čredo; pa si tudi v ta namen nič ne prizadeva. —

Treba je priznati, da so Rusi na nek način jako religiozni; oni hodevajo ob nedeljah in praznikih redno v cerkev, križajo se vsak hip in po večkrat, ako gredo le mimo kake cerkve ali svete podobe; gredo vedno ob istej uri k večerji, postijo se strogo, kadar to zapoveduje cerkev in radi tudi romajo na svetišča. Vendar pa je s tem njihova vernost tudi pri kraju. Verski nauk jim je navadno španjska vas, o svetem *pismu* vedó toliko kakor nič. —

O teologiji in o tem, kar imenujejo protestanti *nolra-nje versko življenje*, nema ruski kmet niti pojma; njemu zadoščuje zunanji, ceremonijelni del vere, on ima neomejeno, otroško zaupanje v pomoč obredov. — On se čuti popolnoma zavarovanega, kakor na priliko človek, ki je na krovu potapljajoče se ladije, pa ima na sebi aparat za rešitev. Brez vsakega strahu za bodočnost in z malo obžalovanjem za sedanjost in prošlost pričakuje on jako mirno poslednjo božjo sodbo, in navadno umre tako udan v svojo osodo, da bi mu mogel za tako resignacijo biti nevoščljiv celó filozof stoične šole.

Svete podobe igrajo veliko ulogo v religioznem življenju ruskega ljudstva, kar zopet kaže, da mu je le za obliko.

Akoprem pa je rusko duhovenstvo malo storilo za omikanje ljudstva, vendar se tudi ni nikoli omiki protivilo in jej ovire stavilo s kakim očitnim namenom. Oni niso menenja, kakor kod drugod, da je *učenost ljudstvu nevarna stvar* in se čisto nič ne boje, da bi vera trpela škodo po znanju. V resnici pa je to kaj jako znamenitega, da se ruska cerkev za vse ono duševno gibanje, katero napolnjava marsikaterega mislečega kristijana v zapadni Evropi z nekim strahom, čisto nič ne zmeni ter da je vsako tako gibanje pušča čisto apatično. —

V istini nemajo bolj omikani Rusi skoro redno nobenega interesa za cerkvene stvari in marsikateri od njih se menijo tako omikane, da vsako vero, v katerej koli obliki, drže za neko starinsko babjeverstvo, katero je trebe pustiti, da izumre samo ob sebi, kolikor mogoče mirno.

Gledé ruskega kmeta pa je treba dostaviti, da akoprem je on tako lehkeveren, da ga tu in tam, kakor ves svet, prešine nepotreben strah, v pravej istinitej nevarnosti on ne pozna strahu. *Vsi tisti, ki so bili v divjeji vojni, v krvavem boju to prav radi potrdè.*

Ruski kmet si čese lase tako, da mu je prejka prav čez sredo glave; (tudi Slovaki se tako češejo in mnogi drugi Slovani tudi. Op. pis.) mogoče, da je ta šega posnetek po podobah svetnikov grške cerkve.

Ivanova hiša je bila uzor prave ruske obitelji še starega kroja.

Pred osvobojenjem od robstva je bilo na Ruskem mnogo takih hiš, v katerih so prebivali udje družine t r e h g e n e r a c i j.

Ti udje ene družine stari in mladi so živeli mirno skupaj na patrijarhalični način pod vodstvom in nadzorstvom hišnega gospodarja, katerega so imenovali «Chazain», to je kakor v hrvatskem «gazda». —

Ruska kmetška hiša stare šege je torej neka primitivna zadruha delalcev, v katerej imajo udje čisto vse skupno. —

Poglejmo le malo, kako se v takej mnogobrojnej rodbini ali družini vrsé ženitve.

Ruski kmet je kot tak v vsakem obziru jako praktičen, njega mišljenje je vedno le obrneno na istinito obstoječe, na to, kar more videti in skusiti, njemu niso znani oni občutki, ki srcu puščajo nadkriljevati razum, on ne pozna sentimentalnih srčnih otduškov. Ruski kmet ima v svojej naravi prav malo tistega, kar bi se moglo imenovati »Herman in Doroteja Klement«, ali pa »Romeo in Julija«, in torej prav malo ali nič ne pozna onih romantičnih idej in srčnih zdihljajev, kateri se navadno pri nas več mesecev ali tudi let vsak dan ponavljajo kakor prehodniki kacega zakona. —

Prvotna oblika kmetijstva na Ruskem zahtevala je moža, ženo in konja. Previdni gospodarji se ne smejo dati oslepiti po vatrenih konjih in lepih nevestah, oni ne iščejo lepote, ampak fizičnih moči in pa spretnosti pri delu.

Stvar gospodarja je, da si kupi ali pa izredi krepkega konja, da si pa dobi mladenič primerno ženo, to je le vedno skrb *starejšega ženslva*..

Kadar mladenič doseže 18. leto, povedo mu, da se mora oženiti, in ako je s tem zadovoljen, precej se začnejo pogovori sè stariši kacega mladega, za to sposobnega dekleta.

Zagotavljati se mora, da se na Ruskem redno sklopljajo ženitve le pod uplivom gospodarskih koristi, skoro nikoli pa ne pod uplivom srčnih čutov, posebno pa pretiranih ne. —

Navadno se ruski kmet zadovolji s čisto priprosto hrano; meso je on le rekdo kedaj, pa to ne, da bi mu meso ne dopadalo, ampak ker je v obče predrago.

Na Ruskem se ljudje mnogo posté. — Ako bi ruska cerkev več gledala na to, kaj in koliko mužík pije, ter bi mu pustila jesti, kar in koliko mu drago, s tem bi ona dobrodelno vplivala na materialno in moralno blagost ruskega ljudstva. V mnogih vaseh severne Ruske si kmetje preganjajo dolgi čas stako zvanimi besjedi (beseda), kar pomenja toliko, kakor veselica. Pri vsem tem pa beseda ni veselica v popolnoma našem zmislu, ampak znači neko zborovanje delalnih ljudi.

Kmetje v severnih krajih so navadno energičnejši, inteligentnejši in neodvisnejši, torej tudi manj upogljivi in popustljivi, kakor pa njih sorojaki in drugi po stanu v srednjem, bolj rodovitnem Ruskem; mnogi njih znajo čitati in pisati in tu in tam se nahajajo mej njimi ljudje, ki imajo jako veliko veselje do učenja in se tudi z vso močjo trudijo, da se kaj nauče.

Jez sem v tem okraju (Novgorodskem) našel večkrat kmetov, ki so imeli na moje začudenje ruski prevod *Buřles-ove zgodovine civilizacij*! Podjetni, samosvestini, neodvisni duh, katerega nahajamo mej kmeti severnih krajev Rusije, kaže in razodeva se včasih uže v mladosti.

— Večkrat sem našel v tem delu Rusije takih dečkov, ki so me *bolj spominjali na mlado Ameriko, nego pa na mlado Rusijo.*

Akoprem sem na Ruskem prepotoval stotine vrst po noči in po samotnih cestah in potih, vendar me ni nikoli nobeden napadel ali nadlegoval.

Tukaj Wallace še nadalje opisuje poštenost in zanesljivost ruskega ljudstva.

Ko je nehala mogočnost gruntovnih gospodov ali grajščakov, razšle so se skoraj vse velike kmetske obitelji. — Samovlast »Chazain-a ali hišnega vrhovnega gospodarja je imela svoj temelj v neomejenem zapovedovanju grajščaka, on jo je podpiral, zato pa ste padli leta 1861 obe oblasti h krati. —

Ali ta padec je imel tudi svoje slabe nastopke. — Vsak oženjeni kmet hoče zdaj imeti svoje ognjišče, svojo hišo; da pa more zadnjo zidati, čestokrat napravi dolg in to je senčnata stran osvobojenja.

Sicer pa razpuščenje velikih kmečkih družin mora v moralnem obziru le dobro vplivati na rusko društvo.

Delo na polju se začne v severnej Rusiji v aprilu. Komaj zgine snežna odeja, ko uže začne poganjati trava, in kmalo potem začne tudi uže zelenéti grmovje in drevje.

Brzi prelaz iz zime v spomlad iznenadi ne malo prebivalca zmernega podnebja. — Sploh je v Rusiji vse velikansko in originalno.

Wallace govori potem o praznikih in veselicah ruskega kmeta. — Kakor celota je veselica na deželi v Rusiji najžalostnejša prikazen, katero more človek videti. To je zopet nov dokaz — katerega žalibože niti ne bi bilo treba, — da je nam *severnim ljudstvom*, ki vendar znamo tako dobro delati, absolutno nemogoče, da bi se brezskrbno pripustili veselju. V Franciji ali v Italiji napravlja kaka ljudska veselica najprijetnejši vtisek in mi po takej veselici celo obžalujemo, da je tako malo takih praznikov in veselic; v severnih deželah pa ljudstvo ne umeje, da bi se na pameten in neškodljiv način kratkočasil in se zato rajše uda pijančevanju; ono le pije in se vpijani, kar v nas budi skoraj željo, da bi bilo le malo praznikov in veselic.

Namesto, da toraj ruska duhovščina toliko priporoča post, bolje bi bilo, da se krepko postavlja proti pijančevanju; naj poteni Rusi jedo, kar jim ljubo, ker z jedačo se nikoli ne morejo toliko pokvariti, kakor pa s prepogostim in premnogim uživanjem žganih in drugih močnih pijač.

Ko popisuje Wallace življenje delavcev v ruskih tovarnah, izrazuje se, da ni nikder toliko bolezni, pijančevanja in demoralizacije, kakor v fabriških okrajih Rusije, to je v onih okrajih, kder je velika obrtnija najbolj razvita.

Jaz sem stan robov imenoval domače sužnje, ker nisem našel za ta pojem nobenega boljšega izraza; pri vsem tem pa svarim vsacega tujca pred rabljenjem tega izraza, kajti v tem obziru so Rusi jako občutljivi, ter navadno odgovarjajo, da je robstvo vse kaj družega, nego suženstvo, ker zadnje se v Rusiji nikoli ni poznalo.

Mir je najposebnejša, izključljiva ruska naprava. Mnogo let predno sem prišel na Rusko, tako piše Wallace, čital sem Harthausnovo imenitno delo, v katerem se je v prvo razložil zapadnemu, ruskemu občinstvu ruski vaški, ali občinski red. Večkrat se mi je risala v jako črnih barvah prihodnjost Anglije. in reklo se mi je, da uprav Rusija ne bo trpela tega zla zbog omenjene naprave »mira«, katere naprave k ljubu nje priprostosti in koristi ne znajo ceniti in uvažati zapadni Evropci, oni je niti ne razumejo. Čitatelj torej lahko razume, s kako slastjo sem se jez lotil razmotravanja te naprave in s kako marljivostjo sem jez to stvar začel raziskavati.

Naprava, katera namerava povoljno rešitev najtežavnjih društvenih problemov, ni prav kaj vsakdanjega, še v Rusiji ne. katera država v ostalem podaje onim, ki se pečajo s socialnimi problemi in narodnim gospodarstvom, dovelj jako zanimivega in podučljivega gradiva.

Kaj je »mir«? To prašanje sem enkrat stavil neomikanemu človeku in od njega tirjal filozofično definicijo tega prašanja, namesto, da bi ga bil izpraševal o dejanjih, katera sestavljajo mir in si bil potem na taki podlagi sam sestavil pravo definicijo. — Kakor hitro sem svoja prašanja prav

stavil, dobil sem vse polno zanimivih pojasnil. — Navadni izraz za občino, sosesko, srenjo je »mir«.

Knečka rodbina stare šege je, kakor smo uže videli, neka prvotna zadruga, v katerej imajo udje vse skupno. Rusko vas moramo pa imenovati enako zadrugo v večej meri. —

V Rusiji je last kacega dela občinske zemlje mnogo-krat mesto prednost in dobrota, nekorist in breme.

Rusija je dežela protislovij. —

V velikanskej trdnjavi carskega samodržtva in okamenele, stroge birokracije so vaše občine, v katerih prebiva $\frac{1}{10}$ ruskega ljudstva in katere so pravi uzori ustavnega življenja, ker imajo ljudsko zastopstvo praktičnejše oblike. O popolnoma dobrem in praktičnem značaju teh občin in njih zastopov ni niti pripuščen noben dvom. Najstarejši imale izvrševalno moč. Zborovanja se vrše pod milim nebom. — Razgovori so včasih jako živahni, pravih goverov pa je le malo slišati. Ako se kak mlajši mož ali mladenič včasih spušča v kak daljši govor, kmalu ga pretrže kak s arejši ud zbora, kajti ruski kmet nema obsolutno nobenega veselja do lepopovoričenja. —

Nikoli pa ne nastane nevarnost, da bi iz navadnega besedičenja in prepiranja nastal tepež. —

Noben stan ali razred človeškega društva ni bolj mi-ren in dobrosrčen, nego ruski kmet. —

Kadar je trezen, nikoli se ne pretepa, in celo kadar je užil preveč močnih pijač, poprej je preljubeznjiv nego pa bud in prepirljiv. —

Ako dva ruska kmeta sedeta k pijači, navadno sta še prepresrčna, in akoprem se nista morda nikoli poprej videla, postaneta vendar v nekaterih minutah tako domača in dobra prijatelja, da si v jako odločnih izrazih zagotavljata nagnenost in da se poleg lepih besed tu in tam celo prav fletno objameta.

Manjšina se na Ruskem navadno podvrže sklepom večine in noben nikoli ne misli na to, da bi se protivil in jezno ustavljajal sklepom »mira« ali občinskega zastopa.

Mej množico pri zborih ali besedah — posebno po severnih provincijah, kder je en del prebivalstva skoro vedno odsoten, nahaja se navadno tudi neko število ženskih, to je kmetic. Te žene so, dokler so njihovi možje odsotni, slučajno glavarice družine in kot take imajo pravico biti navzočne pri posvetovanjih »mira«, katere pravice jim tudi nikdo ne krati.

Na Ruskem se kaže ženski bistrum po prekrepekem manjfinem govorjenji. »Dolgi lasje, kratka pamet«. Ženska zarad tega in kakor ženska ne zasluži posebnih obzirov, ali *posebna* ženska, ki stoji na čelu hišnega gospodarstva, ima pravico govoriti o vseh prašanjih, katera se tičejo neposredno gospodarstva njej podrejenega. Solze pa ruskega kmeta ne ganejo, posebno v zadevah »mira« ne; to hoče reči toliko, kakor da ženske v zborih ne morejo dosti vplivati na rahločutnost možkih —

V zastopu vaške občine se odsevajo vse dobre in slabe lastnosti deželskega ljudstva, kajti v njem so le istiniti zastopniki ljudstva.

Sklepi tih zastopov so torej navadno prav enostavni, praktični in popolnoma vjemajoči se z naravno pametjo. Občinski zastop se posvetuje o vseh zadevah, katere se tičejo občne koristi, in ker ni kompetenca zborov omejena ali postavno določena, ni mogoč noben priziv proti sklepom zastopa, vsled česar je njega področje ali kompetencija jako obširna. —

Gotovo je, da ruski kmet vidi v kakej javnej službi, katero mu naložé sosrenjčani, poprej breme, nega pa kako posebno čast. Bolj važna od občinskih volitev je delitev občinskega zemljišča, kajti korist vsake hiše odvisi največ od njej odmerjenega zemljišča in pa od davkov, ki ono zemljišče obtežujejo. Kmetje pa so navajeni složno postopati, srenjskim potrebam odgovarjati in se neomejeno podrediti volji »mira«. —

Ruski reformatorji niso bili odgojeni v praksi političnega življenja, pač pa v šoli politične špekulacije. —

Rusija si prizadeva, da postane velika obrtniška in trgovska država in zato se prebivalstvo ruskih mest jako hitro množi. —

Ako se ima Rusija povzdignoti na stopinjo velikega obrtniškega napredka, potem bodo fabrikantje v Ivanovnem in Šuji nekega dne prav tako zahtevati začeli, da se vsako

delo prav hitro izvrši, kakor zdaj to zahtevajo veliki fabrikantje v Bradfortu in Manšestru; sploh vse mora postati kakor na Angleškem in v Ameriki.

Akoprem se more uže danes soditi, da se bodo ruske občinske zadeve v teku časa močno spremenile, pri vsem tem se more uže denes spoznati, kako novo obliko bodo končno dobile.

Lehkota, s katero se je Rusija dosedaj vravnavala po novih razmerah, in pa žilavost ruskega naroda, oboje to daje pričakovati gledé napredka Rusije najlepših uspehov. Pri vsem tem pa je zdaj še prezgodaj za pravo temeljito sodbo; le čas more rešiti ta problem.

Okolo 1 $\frac{1}{4}$ milijona ruskih kmetov je zdaj naseljenih v mestih, to število pa utegne progresivno rasti.

Pred 1000 leti je bila vsa severna Rusija obljudena po finskih rodovih, zdaj pa prebivajo tam po večini kmetje, kateri govore jezik Moskovitarjev, spoznavajo staroversko cerkev, ter se tudi po obrazu in drugih zunanjenostih površnemu opazovalcu prav nič ne razločujejo od drugih Rusov prave nemešane krvi!

Ruski kmetje, kateri zdaj delajo večino prebivalstva, so se vr nili ter prvotne finske prebivalce čisto naravno absorbirali, to je porusili. Mirno skupno prebivanje dveh takih plemen je bilo vzrok, da so se tudi verski obredi in šege močno zmešale, mnogo obredov finske vere in šege so prevzeli Rusi, ali Fini so še veliko več takih obredov in šeg sprejeli od Rusov.

Tartari in Rusi. — Vera je mej obojemi napravila nepre-skočljiv zid. — Tartar se mogoče nauči ruskega jezika, ali s t e n se še ni porušil. — Pri vsem tem pa ni misliti, da bi si bili obe ti plemeni tako strašno sovražni, nasprotno, oni živiti skupaj popolnoma složno. —

To pa dokazuje, da pod vlado, še precej dobro, katera ne daje prednosti enej narodnosti na škodo, druge morejo prav lepo mirno skupaj živeti mohamedanski Tartari in kristijanski Rusi.

Ruske naselbine v severnih pokrajinah so se za to tako lepo in hitro razširile, ker ni bilo nobenega verskega fanatizma; tudi je k temu pripomogla jako *mirna in dobra* *nрав* ali *čud ruskega kmetal* Ruski kmet je kakor *nalašč* ustvarjen za *poljedeljske naselbine*.

Mej neciviliziranimi surovimi ljudstvi je dobrosrčen, potrpežljiv in pomirljiv, on pretrpi lahko največi trud in ima posebno zmožnost, da se sprijazni z razmerami. —

Ruski kmet ne pozna oholega samesvestja, narodne šopirnosti in neomejene želje po vladanju, katere vse lastnosti mnogokrat svobodoljubnega in postavnost spoštuječega

Angleža spremene v krutega tirana; ako pride v dotiko s slabejšimi plemeni. Ruski kmet nema poželenja ne po nadvladi in niti ne želi prvotni prebivalcev spremeniti v same gozdne hlapce in vodonosce. —

Vse kar on zahteva je nekoliko oralov zemlje, katero more sam obdelovati, in dokler ga puščajo, isto mirno uživa, ne da bi nadlegoval svojega soseda. —

Da bi bili naseljenci v finskej deželi Anglosasi, oni bi bili precej prisvojili si vso deželo in iz prvotnih prebivalcev napravili same uboge dninarje in robe. V mnogih krajih imajo takozvani Rusi morda več finske, nego pa prave ruske krvi v svojih žilah.

Na Ruskem prebiva le $\frac{1}{10}$ vsega prebivalstva v mestih mej tem ko n. pr. na Angležkem živi v njih več nego polovica prebivalstva, na Nemškem pa dobra tretjina.

Kar se tiče nepoštenja, katero se v obče očita ruskim trgovcem, težko je napraviti si o tem pravo sodbo. Da se dogajajo mnoge nepravilnosti, o tem ni dvombe, ali priznati je treba, da inostranci o takih zadevah navadno sodijo *prestrogo*. Nepoštenje in spridenost, katera se nahaja mej ruskimi trgovci, pripoznavajo Rusi sami brez zadržka.

O moraličnih stvareh pa nižje ljudstvo v Rusiji sploh jako dobrovoljno sodi in rado občuduje enako pri Amerkancih to, kar se imenuje onkraj oceana »*A smart man*«, dasiravno takozvani »*smartness*« niso vedno poštenjaki. —

V primeri se Židovi, Grki in Armenci v južnej Rusiji so moskovski trgovci poštenjaki. —

Kar se tiče Grkov in Armencev, vender ne vem koji teh narodov zasluži palmo in gotovo je, da oba prekosijo Židi. — Moje menenje o ruskej trgovskej morali je, da se trgovina v Rusiji splošno vrši, kakor pri nas kupčevanje z konji. —

Novgorodsko ljudstvo ima star pregovor koji se glasi:

„Če je malopriden knez
Pokrij ga z blatom čez in čez.

Dlakocepeči pedantični Nemci ne morejo sploh slovanskega gibanja niti razumeti — še manj pa dotičnim potrebščinam zadovoljiti. Celo v krogu postavnega delovanja bojé se sedaj guvernerji nekako javnega menenja in včasih tudi časniarskih dopisnikov. Vender pa moram zagotoviti, da so mnogi — (mislim večino denasnjih gouvernerjev) — poštenjaki, koji morebiti nemajo ravno potrebnih lastnosti za upravo, vendar pa spolnujejo svoje dolžnosti kakor morejo. —

Kljubu našej naklonjenosti za ustavno svobodo in lokalno samoupravo, vender ne smemo pozabiti, da se mora natančno razločevati mej tem, kar je zgodovinsko in kar je teoretično mogoče. Rusija je podobna v raznih razmerah bolj »Britski Indiji«, nego katerej koli evropskej deželi — in kdo ve, kaj bi nastalo v Indiji, ako bi ne bila pričujoča — spojilna moč uprave.

Večina prebivalstva smatrala je dolgo časa pretvarjajoče carje — počlovečenim hudobnim duhovom. —

Ruska vlada je s svojimi podložnimi od nekdanj postopala kakor z malodobnimi, koji neso zmožni, da razumejo njenih političnih načrtov. Samo ob sebi se razume, da so v tem smislu delovali tudi uradniki pazeč na ukaze in hvalo svojih višjih, ter ravnali se svojimi podložnimi, kakor s podvrženim, podložnim prebivalstvom. Na ta način pa je prišlo tako daleč, da se smatra država popolnoma abstraktnim kajti misli se, da ima ona vse drugačna interese od posameznikov, iz kojih obstoji in povsodi, kder se sumijo državni interesi se radi tega brezsrčno žrtvijo interesi posameznikov.

Pedantnost je med Rusi jako redka lastnost.

Pri onej znanej debrosrčnosti, katera je ena glavnih potez v značaju ruskega ljudstva, še orožniki, in žandarji kateri so bili po carju Nikolaju posebno za to uvedeni, da pazijo na uradnike, da zadnji ne podmikajo, neso radi kacega človeka pahnoli v pogubo, saj so vedeli, da je v tem cbziru kaznovani bil večkrat boljši, nego mnogi njegovi sodrugi. —

Zemstva so po nekako krajni ali pa skrajni gospodarski sveti. K malu potem, ko sem dospel v Novgorod, imel sem priliko, da sem mogel biti navzoč pri nekem okrajnem gospodarskem zboru. Kar me je na tem zboru posebno zanimalo, to je bilo, da je bil zbor sestavljen deloma iz plemičev, deloma pa iz kmetov; zadnji so bili na nekak način v večini, in pri vsem tem ni tam mej stanovi nobene nasprotnosti in preziranja. —

Obravnave v *občinskem zboru* vodili so navadno plemenitniki ali čestokrat prejeli so za besedo tudi navzoči *udje kmetškega stanu*, katerih beseda in opazke so bile navadno jasne, praktične veljave ter se podajale stvari. *Zadnjih govore so poslušali pričujoči z največjo pazljivostjo.*

Ne leta temveč stoletja bodo minola, ne da bi si Rusija pridobila ugled Nemčije, Francoske ali Angležke. —

Med vsemi tujimi deželami, katere sem prepotoval, zasluži brezdvomno največ pohvale Rusija glede *gostoljubnosti*. Vsako pomlad vabili so me razni posestniki iz Rusije, naj pridem k njim na gostovanje —

Rusom sploh, naj si bodo odličnejšega kakor tudi priprostega stanu, prirojeno je neko *dobročutje*, ki jih *učinja milosrčne do svojega bližnjega* tako, da oni ne delajo prave razlike mej odpuščanjem krivice, ki se je kakemu posamezniku pripetila in oproščanjem pregrehe napram občnemu dobru.

Na Ruskem se napredek ne drži one gladke, počasne prozaične poti kakor pri nas na Angleškem, temveč pri Rusih napredek izhaja čestokrat od nesmiselnega prizadevanja od česar odvisi istina, da se napredek začasno ustavi.

Pot k svobodi kmetstva pripravilo je slovstvo.

Leta 1861. vladala je po vsej Rusiji, osobito pa v prestolnici neka razdraženost. Vsililo se je v srce mladeničev — in, naj bode zajedno opomnjeno, tudi v prsih marsikakega starčka — prepričanje, da je dosegel tedanji samooblastni naravni vladini sistem svoj konec.

Prevzemši vladod *Khanov*, navzeli so se carji tudi *tarlarskega vladalnega načina*. —

Oni, koji ne opravičujejo avtokratskega prevladanja, nasprotni so tem več aristokratskej oligarhiji. Plemenitniki kakor tudi ljudstvo samo je instiktivno prepričano resnične trditve onega francoskega filozofa, ki trdi, *da je boljše, če je vlada v rokah jednega leva iz dobre družine, nego ako narodu ukazuje 100 podgan njegove krvi*. —

Na Ruskem nahaja se sedaj prav malo plemskega duha in plemskih predsodkov. Videli smo, kako vzajemno in mirno delujejo v Zemstvu plemenitniki in ravnokar osvobojeni kmetje.

Marisikdo izmed Rusov goji v sebi prepričanje, da bode v njegovej domovini kedaj politično življenje brez političnih strank процvelo, kar je pa, ako je ne smatramo za proti slovje, vendarle neizvedljiva misel ter prava abotnost; smelo pa trdimo: ako se tudi v Rusiji na svetlo pokažejo politične stranke — bodo te povsem različne od onih, ki se dan na dan pokazujejo na Nemškem, Francoskem in Angležkem. —

Mnogo sem slišal o neki posebni ruski pobožni navadi, čije pristaniki so se zvali *Molokani* (mlekopivci), ki se niso zdrževali mleka v postu kakor pravoverci. Ker upam vdobiti o njih podrobnejših novosti, odločil sem se stvar natanje popisati.

Komaj je slišal molokanski kmet, pri kojem sem stanoval, da se nahajajo nekje na svetu ljudje, koji razlagajo sveto pismo, ki nemajo škofov ter smatrajo češčenje svetnikov za poganstvo, poslušal je z največjo radovednostjo; in ko je dalje slišal, da si v onej čudežni deželi prostaki vsako leto izbirajo svoje zastopnike ter jih odpošiljajo v nek zbor, kder se obravnavajo stvari cerkev zadevajoče prosto in jasno, izražal je nad tem svojo veliko začudenost ter me radovedno popraševal: »Kje je ta dežela? na vzhodu ali proti zahodu? Je-li zelo daleč do nje? O, da bi naš presbyter slišal o tem«!

Večkrat sem se pozno v noč pogovarjal z nekim molokanskim duhovnom in pri tem mnogo pozvedel o verskih navadah in čutih te sekte. *Mi smo neumni* (t.j. nevedni) *ljudje*, pravijo ti molokanski kmetje ter *ne vemo prav nič*, a v Alexandrov-u najdete one, koji vero poznavajo: z njimi se pogovorite. —

Neki večer dospel sem v *Alexandrov*, v središče Molokanskega veroizpovedanja, ter bil prav uljudno sprejet od nekoga iz bratovščine. Izrazil sem željo, dobiti koga, koji bi bil dobro podučen v svetem pismu in v svojej veri

in nekdo obljubil mi je pomagati v to, da se dotični vdobi. Sledeče jutro izpolnil je več nego je obečal. Stoprv so odnesli izpred mene čajni stroj (Samovar), odprle so se duri in v sobo je stopilo *dvanajst kmetov*. Po navadnih pozdravih z temi nepričakovanimi obiskovalci, povedal mi je moj gostilničar k mojemu velikemu začudenju, da so prišli ti njegovi prijatelji, da z menoj govore o veri ter brez drugega klanjanja položil je on pred mene *biblijo v slovanskem jeziku*, da si jo lahko odprem ter iz nje berem one stavke, ki so mi potrebni v potrdilo mojega dokazovanja. Ker nisem bil tedaj nikakor napravljen začeti bogoslovne diskusije o veri, spravil me je ta čin v veliko zadrego.

Jel sem se pogovarjati z kmeti. Zadnji so si prizadevali mi dokazati njih stavek iz novega zakona: videl sem, da dobro poznajo sveto pismo. V dokaz in potrrditev svojega menenja navajali so ti dolge stavke na pamet in, če sem le omenil tega ali onega reka, kojega nisem dobro poznaval, dopolnili in razasnoli so mi ga ustno.

Navidezno so vedeli trije ali štirje izmed njih ves novi zakon na pamet. Po več ur trajajoči zabavi prišli smo v tem do sporazumljenja, da smo si dobro odgovarjali na različna prašanja o posebnostih ter smo se ločili ne da bi v prsih občutili one nevšečnosti, ki jo navadno v nas prizadevajo verske razprave. Nikdar v svojem življenju nisem še doletel mož, ki bi bili bolj odkritosrčni in uljudni v pogovorih, pri iskanju resnice pa resnejši ter bolj brezobzirni proti dialektičnim zmagam, od teh priprostitih in neomikanih kmetov.

Vera Molokanov je zelo podobna onej prezbiterjanizmu; fundamentalne svoje trditve puščajo oni prosto razvijati osebному in lokalnemu menenju. Molokani trde, da je *svelo pismo* jedino navodilo v veri in činih ljudstva, ali da se mora razlagati po njegovem duševnem ne pa besednem pomenu.

Dalje uče tudi Molokani: ker ni na svetu nikake cblasti, ki bi mogla dvomljive stavke v sv. pismu določno razjasniti, dopuščeno je vsakteremu držati se *onega* razlaganja, ki je po njegovem menenju najboljše in resnično.

Ona lehkost z kojoj Molokani stavijo v sporazumljenje trditev sv. pisma z *novimi prikazi* v živenu, varuje jih sveto-hlimbe in fanatizma.

Ruski smatrajo isti *celibat* pod navadnimi uveti kot bistveni del kristijanskega živjenja. Spisale so se učene razprave o celibatu ter se razširile v velikem številu po deželi. Osupnen sem bil dialektične moči in logične finosti, kojoj sorazvijale o tem pravdajoče se stranke. *Nežatere teh priprostih razprav napisanih od ruskih kmelov*, dale bi se primerjati učenim in bistrournim *razpravam* srednjeveške školastike.

Čeprav neso *sekte* na Ruskem v političnem obziru nevarne vender imajo znatno politično važnost. *Te sekte namreč kažejo, da ruski narod ni tako lahko vodljiv in tako udan kakor se navadno misli* ter daje Rus zmožem se trdovratno vpreti oblasti, ako to tirjajo važni interesi.

Ona trdna eneržija, ki jo je ruski narod skazal obvarujoč svojo versko svobodo, postane enkrat lahko velike veljave na političnem polju.

Stoletja bil je kmetски ruski stan podvržen samovolji in nemilosti onih, ki so mu ukazovali in tudi zakoni kratili so mu vsakoršno svobodo ter ga zatirali tako, da mu ni bilo drugega sredstva se vpirati razven *premetenosti in prevare*.

Ako se opravičeni interesi ne morejo braniti pravičnosti in odkritosrčnosti, previdni ljudje iznajdejo ter uporabijo koj sredstva, o kojih so uverjeni, da so koristna. V deželi pa, kder zakon ne pušča nikake obrambe, brani se močnejši s svojo močjo, slabejši s svojo premetenostjo. Da je to istina, kažejo nam razmere na Turškem. Tu so navadno kristijani menj zaupljivi od istih Muhamedancev.

Kakor vsa druga krepka plemena kmetskega stanu, čutili so tudi Rusi v sebi neko moč se razširiti in si osvojiti deželo svojih sosedov.

V prvih časih ruske zgodovine silili so ruski kolonisti hitro naprej ter kmalu posedli dober del Step. Ali v 13. veku se je njih vojna sreča premenola. Vso njih deželo osvojili in posedli so divji nomadični narodi *in tartarski Chani* so vladali tako rekoč več nego dve stoletji nad vso Rusijo.

(*Opomba pisatelja te studije*: Oskar Peschel v svojem delu »Neue Probleme« pravi: Karl Ritter nas je učil, da so se v letu 102 po Kr. r. Kitajci bližali hvalinskemu morju. V 13. stoletju so se prikazali *Mongolci*).

Tartarci se neso nikdar za dobro vstanovili v Rusiji ter se tudi nikoli ne pomešali z ruskim narodom. Vender treba pa pritrditi, da je tartarska vlada učinola globok in trajen vtisek na politični razvitek ruskega naroda, čeprav ni tartarska vlada gledé navad in življenja zadnjega nikake spremembe prouzročila.

Tartarska vlada je zamorila normalno razvijanje ruskega naroda pokončavši v njem vsako prosto gibanje..

Avtokratična moč, ki je bila v zadnjih štirih stoletjih brez dvombe najvažnejši faktor v ruskej zgodovini, pouzročena je bila nekako od tartarske vlade.

Položaj kristijanov pod vlado Chanov je bil podoben onemu, ki je usojen dandenes turškim kristijanom pod turško vlado. Nekoliko časa je bila Ruska vladana kakor nedavno od tega Bolgarska; pozneje se je v njo uvedla neka

avtonomija kakoršno sti v našej dobi polagona zadobili Srbija in Rumeniija; koncem postala je popolnoma neodvisna. Na tak način opravljali so Rusi dolgo časa službo predstraže v stvarih slovanske neodvisnosti. Izmed vseh slovanskih narodov so bili Rusi prvi, ki so padli pod tatarski jarem in prvi so se ga tudi iznebili. Tega oni neso pozabili in ni čuda, ako simpatizujejo tudi sedaj z onimi narodi, ali prav za prav z onimi slovanskimi narodi, ki si prizadevajo jih v tem posnemati. Onega rezkega reka, da simpatija ruskega naroda do Srbov in Bolgarov ni drugzega kot »filologična čut«, ne pripozna nikdo, komur je kolikor toliko znana zgodovina vshodnje Evrope.

Turki včinjali so tedaj strahovito, napadajočo moč; moskovski carji se neso drznoli spuščati v odprt boj z njimi in, ako so severni Rusi hoteli napasti krimskega Chana, dobil je zadnji koj cbile pomoči iz Carigrada.

Nikder nisem naletel — razven morda v Črnogori — tako krasnih eksemplarov *genus homo*, kakor med gorostasnimi obrkanimi potomci Saporogijev.

Navadni Kosaki so sedaj neka vrsta vojnika na konjih. V mirovnem času je dovoljeno večjemu številu njih na domu ostati; dober del jih je pa odločenih za stalno službo. Kosake nahajaš povsod po Ruskem od pruske do kitajske meje. Ni možno preceniti njih službe v azijskih

deželah. Oni morejo prenašati vsakoršno trpenje in pomanjkanje; morejo živeti in se bojevati v razmerah, ki bi vsako redno vojsko pohabile in vničile. Imajo namreč na sebi v največjej meri eno ruski narod označujočo lastnost; privaditi se lokalnim razmeram.

Čestokrat sem slišal vojaške osebe trditi, da je organizacija Kosakov ostarela vredba in, čeprav so kosaški vojaki v osrednjej Aziji velike veljavnosti, vendar bi se oni ne podajali dobro v kakej evropskej vojni. Koliko resnice je na tej trditvi, ne morem sam razsoditi. *Isti Kosaki neso nikakor tega menenja.*

Donski Kosa i, to so mi večkrat zatrjevali, ako bi car dovolil v času krimske vojne oborožiti flotilo iz majhnih bark, sasedli bi bili *angležko floto* kakor so nekdam njih preočetje zasedali in ugonobljali turške galeje na Črnem morju.

V starih časih je bilo prepovedano **pod smrtno kaznijo** v deželah donskih Kosakov obdelovanje polja. Misli se, da je ta prepoved obstajala zato, da so se v narodu gojile bojevite misli; meni se pa zdi ta trditev neresnična.

Večji del prebivalstva v Stepah obstoji iz Rusov in pravoslavnih. Izmed vseh tujezemskih naseljencev živi na

Ruske m največ *Nemcev*. Namen vlade, da je Nemce v de-
želo privabila, bil je, da obdelajo pusti svet, pomnože na-
rodno bogatstvo ter vplivajo s svojo civilizacijo na ruskega
neomikanega kmeta. Zadnjega vladinega namena pa neso po-
klicani gostje prav nič izpolnili kajti ruska vas, ki stoji sredi
dveh nemških, ni se, kolikor sem sam opazil, čisto nič navzela
omike *Nemcev*. Vsak živi za se ter se manj kot mogoče
meša v razmere bližnjega.

Ta posebni konservativni duh, ki je lasten ruskemu
kmetstvu, živečemu v bližini *Nemcev*, zavrača jasno misel
onih, ki so o Rusih prepričani ter o njih trdé, da so narod
ki se zelo rad navzema tujih navad in običajev. Rus, pravijo
oni, menja svojo narodnost tako lahko kakor svojo suknjo
ter nahaja veliko veselje v tem, da se ponaša ter javno
kaže narodnost, ki ni njegova. Tu nam je važna istina, ki
trdi nasprotno. Prav za prav pa moramo *razločiti plemstvo od*
kmetstva. Plemenitniki so izključljivo nagnjeni k sprejetju tujih
navad, običajev in vstanov. Kmet je pa navadno jako kon-
servativen. Kakor drugi narodi, enako so tudi Rusi tu-
liko časa konservativni, dokler se jim pušča njih prvotni
moralčni habitus t. j. dokler jih zunanje zadeve ne
pregrenejó iz prirojenega jim tradicionalnega načina
živenja. *Plemstvo* bilo je *po reformatoričnih carih* odvedeno iz
navadne mu poti in od tedaj neso si mogli plemenitniki
posebnega novega tira vstanoviti, kajti tuji vpljiv jih je v
tem zaviral. Večji del ljudstva pa namreč kmetstvo, se ni
dalo temu vpljivu voditi ter ločiti od starodavnih *navad in*
običajev temveč ostal je jako konservativen.

Čeprav so se cčetje in preočetje *nemških naseljencev* narodili v Rusiji, vendar smatrajo njih potomci za sramoto imenovati se Ruse; iz principa sovražijo ruskega kmeta kot ubozega, nevednega, lenega in nepoštenega; bojè se ruskih uradnikov radi njih tiranstva in pretiranih zahtev, skrbno varujejo svoj jezik in navade ter ne govore v drugem jeziku razven v nemščini. Ruski jezik jim je malo ali čestokrat prav nič znan; nemški naseljenec si nikdar svoje žene ne izbere iz onega naroda, ki je v jeziku in veri različen od njega. Ruski vpljiv pa deluje ugodno na razne slovan-ske koloniste namreč na Srbe, Bolgarce, Črnogorce, ki pripadajo grško-ortodoksnej veri, kojim je jezik sličen ruskemu in ki ne gojé v sebi zavesti, da so del kulturnega naroda ter so z eno besedo boljše nravi nego Germanci. —

Grške in protestantske sekte so sitako različne v veri, da njih pristanikom skorej ni možno vzajemno zakone sklepati; brez vzajemno sklenjenih zakonov je pa nemo-goče, da se dva naroda skupaj spojita.

Na Ruskem sta vera in narodnost rekli bi skoraj ista čut tako, da oni, ki se spreobrnjejo ter postanejo verniki narodne cerkve, gotovo je, da so bili ali poprej *poruseni* (rusificirani) ali se pa pozneje polagoma poprimejo ruskega jezika in navad.

Evropska doba ruske zgodovine se začneja še le z vstanovitvijo Petrograda. Predno se je zadnje mesto vtemljilo, bila je Ruska bolj azijska nego evropska.

Princip koristi samo je bil merodajen *Petru*. Ta je jasno spoznaval, da, kar je kakemu narodu potrebno, to ni smatrati za teologično razjasnilo, temveč za praktično vednost, koristno v vsakdanjem življenju.

Liki starodobni grški bogovi stopil je on iz svojega Olimpa ter šel mej vrste navadnih umrljivih ljudi, da nadzoruje delo z lastnimi očmi ter pri njem tudi sam pomaga.

Peter je skušal plemstvu vsiliti Evropsko omiko a prostejši, glavni del ljudstva, ostal je vedno neganjen. Tako se je ves narod razdelil v dve polovici in v teku časa je razlika mej zadnjima postajala vedno večja in očevidnejša. V tem ko se je prostejši narod trdovratno držal starodavnih podedovanih navad, prišlo je plemstvo do tega, da je te narodne navade jelo smatrati za zastarele ostanke barbaričnih prednikov, kojih ostankov bi se moral omikani narod sramovati. —

Novodobni vednostni duh se je v Rusiji kmalu pokazal in razširil v javnost liki odrašeni tujec, kojega je kak despotični oče za svojega vzel. Rusija je tedaj stopila iz srednjeveških v novejše čase ne da bi bila v svojej sredini občutila kakega boja mej starimi in novimi nazorami, kakor se je godilo v zahodnjem Evropi. *Cerkev*, koja je branila carjeva moč pred vsakem vporom in nasprotnostjo, ohranila je svojo starodavno vero nespremenjeno; a plemenitniki so sčasoma opustili svoje tradicionalne nazore ter nezadržani v eno mër trdili ono pot, ki vodi, po menenju njih otcov in praotcev, naravnost v gotovo pogubo.

Galomanija nadvladala je v evropskem društvu mogočno; ni čudno tedaj ako si je to norenje za jezikom in navadami Francozov osvojilo in spremenolo tudi večji del ruskega plemstva, v kojem se ni nahajalo tedaj nič onega trdovratnega globoko vkoreničenega narodnega prepričanja, koje bi ga pred njo varovalo. —

S tem, da se kak narod glasno poprijema kulture tujega naroda, obsoja samega sebe ter sili v svojo pogubo kajti istodobno postaja nezmožen si česa sam vstvariti. V tem ko se tak narod navzema različnih novih idej, nenavadnih pojmov ter osvojuje tuje mišljenje, si ne bode nič lastnega vstvaril in posledica njegovega natezanja in pri zadevanja ne more biti drugačna kot nesrečno posnemanje tujcev. Radi česa se ne bomo čudili ako so postali Rusi, ko so se spoznali z tujenarodnim slovstvom, zgolj pisnemovalci in prepisovatelji.

Ruskemu plemstvu je manjkalo tradicionalnega konservativnega duha kakor tudi onih trdnih, premišljenih, logičnih narodnih in stanovskih principov, koji so na Angležkem in v Nemčiji postali pravo branišče proti razširjajočemu se francoskemu vpljivu. —

Ko so se v času *napoleonovih vojn* razburili narodni čuti, vselila se je tudi v ruski narod neka antipatija in sovražstvo do tujega duševnega vpljiva in storile so se zdaj pa zdaj poskušnje otresti tuje duševno varstvo. Ali tudi ta navdušenost je k malu izginola, in pretiranje ultra-narodne stranke je postalo predmet satire in parodije. —

V času *napoleonovih vojn* je bila Rusija z Nemčijo tesno zvezana kar je tudi povzročilo, da se je razširilo ono vrenje, ki je med nemškimi omikanimi krogi tako oblastno napredovalo, tudi med Ruse ter vpljivalo tudi na Petrogradske kroge. Mlad svet je v salonih razpravljal ona žgoča prашanja, ki so si prizadevala Meternicha in njegove pripadnike iz sveta iztrebiti.

Po vsej Evropi so se ustanovljale neke *tajne bratovščine*, ki so bile več ali manj podobne prostozidarskim društvom. Na Ruskem so se poprijeli mladi ruski plemenitniki novodobnih vladajočih navad. Vstanovila so se tudi tajna društva.

Od carja Nikolaja vpeljani tlačeči vladini sistem ni bil nikakor neugoden *fantastičnemu slovs'tvu*. Nasprotno; izpustivši one praktične interese, kojih namen je bil pretrgati umetniško vstvarjanje ter pozornost občinstva na se obrniti, odgojili so *to*, kar se je v onih časih frazeolozično zvalo »češčenje Muz«. Ne smemo se tedaj čuditi, ako pripoznamo, da se vlada Nikolajeva, katero navadno in ne po krivici imenujejo dobo občnega socijalnega in duševnega počitka, v nekakem pomenu sme imenovati *zlata doba ruskega slovstva*.

Nadnaravna filozofija, ki jo je tako razširila romantična literatura po Nemškem, našla je odseva tudi v Rusiji. Tropica profesorjev in dijakov v Moskvi, koji so postali navdušeni občudovalci nemškega slovstva, prešla je od Schillerjevih, Göthejevih in Hoffmannovih umotvorov k spisom Schellinga in Hegel-a. *Hegel bil jim ljubljeneec*.

Postalo je preočividno, da so se filozofi z vsemi svet-skimi slabostmi mirno pobotali, ako le neso te nasprotovale njihovim teorijam.

Nikolaj je čutil neko zopernost proti filozofiji sploh in vsakovrstnim abstraktnim nazorom ter želel, da njegovi podložniki rajši svojo pozornost in skrb obrnejo na svoje osobne razmere in gmotno dobro stanje.

Novo duševno gibanje se je hitro razširilo po Ruskem dokler ga neso nenadoma vstavili politični dogodki na zahodu Evrope. — Odposlala se je v Avstrijo ruska vojska, da zaduši ogersko vstajo ter reši habsburško oblast na Ogerskem; in tudi doma v Rusiji storili so se potrebni koraki, da se odvrnejo neredi. —

Od tedaj se ni smelo ničesa tiskati kar ni bilo v soglasju z ultra-patriotično teorijo ruske zgodovine, koja teorijo je grof Benkendorff tako razlagal: Minolost je treba občudovati, sedanost je več kot sijajna in prihodnost bode presezala vse človeške predstave.

Ruski narod sploh in Moskovci posebej je brez dvombe pobožen narod; vendar se njegova pobožnost izraža čestokrat na nek način, ki se prikazuje protestantskemu mišljenju nekako čuden in poseben.

Celo takozvani *Slavofili*, nevstrašljivi, trdnomisleči boritelji ultra moskovskih čutov, premenoli so sčasoma prejšnje misli ter se poprijeli navadnih prozajčnih. Pred vsem moram čestitim čitateljem dopovedati, kaj so bili ti *slavofili* in kaki so bili njih nameni in prizadevanje. V času krimske vojne se je zvedelo o njih, da so spadali k najhujšim šovinistom, ki so silili in delovali v to, da se zasadi grški križ na oskrunjeno trulo (kúpolo) sv. Sofije v Carigradu

ter upali, da se cesar okliče za carja panslavistov. Kot tujec in dražljivec, pričakoval sem si jaz prav mlačnega in neugodnega sprejema od strani teh unetih prvoboriteljev ruske narodnosti in pravoslavnega veroizpovedanja: ali v tem sem se prav prijetno varal. Sprejeli so me vsi na najljubeznivejši in prijateljski način in spoznal sem koj, da je bilo moje prejšnje mišljenje o njih zelo krivično ter istini nasprotno. Namesto divjih fanatikov našel sem *mirne, jako razumne in omikane* moške, ki so se posluževali tujih jezikov z lehkostjo in dobrim okusom ter bili globoko prešinjeni od one zapadne kulture, katero, kakor se splošno misli, oni neki sovražijo. Ta prvi vtisek mi je potrdila poznejša večletna skušnja in občevanje z tem ljudstvom; pokazali so se moške trdnega značaja in resnih misli, a nikoli neso ničesa učinili kar bi na njih opravičevalo ime fanatikov.

Izvor slovanoljubne zavesti, ki se ne sme pomešati s slovanoljubnimi nauki, treba je iskati v drugej polovici 17. stoletja, ko so namreč cari začeli iz Moskve prenovljati cerkev in državo. —

Slovanoljubi so bili ruski zastopniki narodne reakcije ter so pokazovali oba njena elementa namreč resnost in frivolnost. —

Nahajala se je v Moskvi tropica mladeničev ki so proučevali nemško slovstvo in metafiziko in *Hegelova teorija*

svetske posestnice, bila jim je zelo zoprna; kajti po Hegelovi teoriji ni bilo dopuščeno slovanskemu plemenu vdeležiti se pravega narodnega življenja; Slovani neso imenili po Hegelovih mislih nobene nove misije, niti nikake nove istine za razširjati; edino, kar jim je bilo dopuščeno je bilo, da so smeli posnemati Nemce. Domoljubni moskovski misleci neso mogli tedaj odobrovati tega menenja nemškega filozofa temveč so ga zavračali. —

Po njih mislih je Hegelova teorija nepopolna samo radi tega, ker trdi, da je človeštvo uže doseglo zadnjo stopnjo svojega razvitka. Germanski narod bi sicer po njih misli *momentalno* moral biti voditelj na potu omike ali vendar ni vzroka, da bi moral on vedno na tem stališču ostati. Nasprotno zahodnji Evropejec nahaja se na najboljši poti vodeči k propadu! Mi v Rusiji smo pa še mladi in čili ter nismo imeli deleža pri pregrehah Evrope. *Mi moramo izpolniti veliko misijo*. Naše slovansko ime je uže zapisano na tablicah zmage in mi moramo sedaj vtisniti v zgodovino človeškega mišljenja tudi naše. Slovesna zmaga, zmaga vede, umetnosti in vere nas pričakuje na podrtinah omahujoče Evrope. (Te besede je napisal knez Odojewski).

Na zahodnej, in na vshodnej strani Evrope, začetna podlaga vsake omike, bilo je *kristijanstvo*, ali na zapadu se je ločilo zadnje od pravega tira ter pokazalo napačno pot duševnemu razvitku. S tem, da je *rimski katolicizem* logični razum učenjakov podvrgel svesti vesoljne cerkve, povzročil je — protestantizem, ki je oznanjeval pravico svobodne

sodbe ter dosledno obudil neštnevilne verske sekte. Suhoparni logični duh, ki se je na tak način polagoma razvil, vstvaril je čisto intelektualno jednostransko *filozofijo*, koja izvestno vodi k popolnemu skepticizmu, kajti učinja človeka slepega napram onim *velikim resnicam*, ki stojé mnogo višje nad človeškim razumom. A grško-slovanskemu svetu oznanjevalo se je kristijanstvo iz *Bizancija* in ne iz *Rima*; sprejel je zato čisto pravovernost (čisto cerkveno vero) in pravo pojasnilo ter bil obvarovan ne samo papeževe nadvlade ampak tudi protestantske prostomiselnosti. *S tem neso obranoli vshodnji Kristijani samo starih cerkvenih naukov temveč tudi starodavni kristijanski duh.* — *Duh pobožne ponižnosti, potrpenja in bratske ljubezni, ki jih je Kristus sam učil z besedo in se zgledom.* Ako nemajo še lastne *filozofije*, vstvarili si jo bodo tako, da bude presegala vse dozdanje sisteme kajti v *spisih grških cerkvenih očetov* najde se kal one filozofije, ki je globokejša, resničnejša in bolj korenita od suhoparnega zahodnega racijonalizma, namreč filozofijo, ki ne sloni zgolj na logičnih zmožnostih človeka temveč ima širokejšo podlago: *človeško nrav.* Tako vsaj sodé ruski slovanoljubi. —

Po mislih teh Slavofilov je bila *socijalna in politična zgodovina Rusije* harmonična in prosta nemirov. Ali na tej harmoničnej sliki se nahaja velika črna *maroga* namreč: *Peter*, kojega so krivično nazvali Velicega, in njegove takozvane reforme. Ne da bi bil sledil politike svojih prednikov, zavrzel je Peter narodne tradicije in načela ter uvedel zapadno omiko v svojo domovino, koja pa spada k vshodnjemu svetu. Njegove prenovbe, ki so bile polne povsem tujega duha ter osnovane po možeh, kojim so bili narodovi instinkti popolnoma neznani, te prenovbe so se narodu proti njegovej

volji vsilile in posledica je bila ona, katero je bilo lahko uže naprej prorokovati. — Širna slovanska nprav ni se dala kontrolovati po ustavih, ki so jih iznašli tesnosrčni in pedantni nemški burokrati: liki Samsom podrla je ta nprav ono poslopje, v koje so jo poskušali tuji nemški zakonodajci zapreti.

Poskus vpeljati tujo kulturo imel je slab uspeh. Višji krogi, katere je sijajnost zapadne vednosti navdušila in oslepila, poprijeli so se naglo novonajdenih zakladov ter silili tako v moralno robstvo in duševno neplodnost. K sreči pa vender — in v tem obstoji jedno fundamentalnih načel slovanoljubnih nauk — ostalo je nižje ljudstvo neganjeno v nazorih od te uvažane civilizacije. Čeprav sta se vlada in plemstvo večkrat menjala, držalo se je kmetstvo ljudstvo trdovratno in vestno starodavnih navad ter ohranilo v sebi ono — živeče volilo starodavnosti — namreč «bivstvo ruske narodnosti», ki je bilo sicer skrito in neznano ali vender močno. —

Pridobiti zopet to zgubljeno volilo, in to z proučevanjem kmetškega značaja, navad in vstavov, kakor tudi omikane kroge zopet priversti na ono pot, koje so zgrešili, ter zopet vstanoviti ono duševno in moralno jednoto, ki so jo zmotile tuje prenovbe — to je bila naloga Slavofilov.

Akotudi so slovanoljubni nauki po svetu mnogo šuma povzročili vendar so imeli le malo pristanikov. Sovraštvo proti Petrogradu in proti petrograškej dobi ruske zgodovine je jedno najbolj označujočih potez pristnega slavofilizma. V Moskvi so našli ti nauki ugodno mesto.

Slovanoljubi so učinjali tedaj majhno literarno stranko, ki navidezno ni imela nikoli več nego dvanajtorico udov ali njih, vpljiv je bil v primeri z njih številom zelo očeviden. —

Kako je pa z njih panslavističnim natezanjem? To je predmet, ki ima sedaj posebno važnost, o kojem pa ne bomo dosti omenjali.

Teorija Slovanoljubov jih je silila obrniti svojo pozornost na slovansko pleme kot celoto, ali ti takozvani panslavisti so bili bolj Rusi nego Slovani, bolj Moskovci nego Rusi. Panslavistični element je zalegadelj vedno zasedal nižje mesto mej slovanoljubnimi naukib. Čeprav so mnogo pripomogli v to, da se je vzbudila popu'arna simpatija do slovanskih plemen ter celo gojili upanje, da bodo ta plemena enkrat otresla nemški in turški jarem, vendar neso nikoli osnovali posebnega projekta kako je treba rešiti vshodnje prašanje. Kolikor morem soditi iz mojega občevanju z njimi, zdi se mi, da so dajali prednost ideji, po katerej bi se vsi Slovani združili v veliko slovansko konfederacijo, kojoj bi naravno Ruska morala biti na

čelu. V navadnih časih obstojal je edini korak, ki so ga storili, da oživotvoré to idejo, v tem, da so skupljali denar z namenom pomagati šolam in cerkvam slovanskega prebivalstva v Avstriji in Turčiji ter da so *mlade Bolgarce* na Ruskem odgojali. V časih vpora na Kreti (Kandiji), so simpatizovali z vporniki in verskimi somišljeniki, ali od tedaj so se njih simpatije do *Helencev* zelo ohladile, kajti tedaj se je pokazalo, da so Grki gojili v sebi politične želje, ki so bile *panslavizmu* povsem protivne ter da bi Slovani v Grkih preden našli tekmovalce nego zaveznike. V času zadnjih homatij na Balkanu so si Slovanoljubi na vso moč prizadevali *Srbom* kolikor možno pomagati.

Zapadno-evropski časnikarji ne vedo navadno, kaj so prav za prav Slovanoljubi v Rusiji ter jih mešajo s stranko moskovskega časnika in njegovim izdajateljem *Katkovom*. V istini pa si nesti ti stranki v ničemur podobni. Stranka moskovskega časopisa ne goji nikake posebne ljubezni do starodavne Rusije, ona ne občuduje nikakor deželnih občin, simpatizuje bolj z velicimi posestniki nego z kmeti, vsa prašanja razmotruje bolj iz političnega nego iz etnologičnega in cerkvenega stališča, spada h pravoslavnoj šoli narodnih ekonomov ter podpira načelo svobodne trgovine. V tem in v marsikaterem drugem obziru se odločno razlikuje od Slovanoljubov. Ali obe ti stranki sti si v enej samej stvari jednaki, namreč v tem: — *Stopru nastanejo politične nevremena, razvije se v obeh teh stranlah mogočno in bojevito domoljubje.*

Ker sem čestokrat slišal o Rusih, da so izredno pobožni in verni narod, iznenadilo me je o priliki zadnjega mojega sestanka v Petrogradu, videti veliko brezobzirnost gledé verskih stvari od strani onih, z kojimi sem prišel v dotiko. Čeprav so bili trdni pripadniki grško-pravoslavne cerkve, ter se do neke meje držali *cerkvenih navad in obredov*, vendar so bili navidezno prosti globokega religioznega čuta kakor tudi puste religiozne zgovornosti. Nekateri prijatelji, kojim sem to moje spoznanje zaupal, so mi poskušali to prikazen razlagati s tem, da so mi zatrjevali, da je Petrograd bolj veseljno, kozmo-politično, nego rusko mesto. Ako hočem najti pristni ruski duh, iščem naj si ga mej moskovskim prebivalstvom, kder se v prvej vrsti nahaja.

Moje poznejše spoznanje z *Moskovci* mi je služilo v to, da se je v Petrogradu vdobljeni vtis v meni ojačil in povekšal; vedno bolj sem zategadelj bil preverjen, da neso ruski olikanejši krogi, ki se sicer odločno držé svoje cerkve, vendar bili prešinjeni onega *religioznega* duha v našem pomenu besede.

Zapadno kristijanstvo ni bilo samo abstraktni pojem, ali geografični izraz; ako ni učinjalo politične jednote, zjediniolo je vsaj človeštvo v mislih in veri. Rusija je bila stoletja izključena iz te verske in intelektualne konfederacije, kajti njena cerkev je ni sklenjala z Rimom ampak z Carigradom.

Pretirane zahteve in čestilakomni plani *Vatikana**), so prouzročili v grško-ortodoksnemu svetu neko močno zopernost proti rimsko-katoliški cerkvi in proti vsakršnemu zapadnemu vplivu. To nasprotstvo ruskega naroda je bilo pa tako močno da je Rusija celo v petnajstem in šestnajstem stoletju, ko so se vsi zapadni narodi vzbujevali iz duševnega spanja ter napredovali na poti omike in gmotnih koristih, ostala neganjena ter smatrala novo omiko bolj za nekaj razburjajočega in vrednega občnega prekletstva, radi česa jej ni nikakor tudi hotela zaupati. V tem imamo glavni vzrok, zakaj so Rusi v marsikakem obziru ostali manj omikani nego ostali narodi zapadne Evrope.

Ali ne samo na ta *negativen* način je vpljivalo na usodo Rusije razširjanje kristijanstva iz Carigrada. Grška cerkev je sicer izključila rimsko-katoliško civilizacijo, ali pri vsem tem je delala mogočen *pozitiven vpliv* na razvoj ruskega naroda.

Zapadna cerkev je podedovala od *starodavnega Rima* nekoliko onega logičnega, juridičnega in administrativnega duha, koji je dal podlago rimskemu pravu, in nekoliko one čestilakomnosti in trdovratnega energičnega vstrajanja, ki je nekdanj ves poznati svet združevalo v veliko centralizovano cerkev. *Rimski škofje* so začasoma jeli misliti, kako bi zopet

*) **Opomba:** Naj opomnimo pri tej priliki naše čitatelje, da je pisatelj teh vtisov protestant.

staro kraljestvo na novejši podlagi k življenju obudili; vsa njih skrb je bila obrnjena v to, da vstanové neko vesoljno kristijansko-teokratično državo, v katerej bi bili kralji in svet-ski mogotci podložniki Kristusovega namestnika na zemlji. *Nasproti je pa vshodnja cerkev, in tedaj tudi ruska ostala zvesta bizantinskim tradicijam ter ni nikoli mislila, na takšne zahteve. Vajena nasloniti se na ljudstvo in njegovo moč, bila je vedno zadovoljna z drugo ulogo ter se ni nikdar vpirala razvitku narodne cerkve.*

Kdor pozna notranjo rusko zgodovino, znan mu je tudi dobro, da ruska vlada ni nikoli strogo razliko delala mej posvetnim in duševnim ter da je cerkveno organizacijo čestokrat vporabljala v politične razmere.

Vshodnja pravoslavna ali grško-pravoslavna cerkev, kakor je čestokrat zvana, je tedaj prav za prav konfederacija več neodvisnih cerkev ne da bi imela osrednje višje avtoritete.

Ruska narodna cerkev je po tem takem član te cerkvene konfederacije. *V verskih stvarih* je združena po odlokih starih ekumenskih zborov ali v vsakem drugem obziru uživa ona popolno neodvisnost in avtonomijo.

Ruski car nema nad pravoslavno cerkvo nikakih pravic; on je, kakor vsi drugi, njen ud ter se ne sme več vtikati v njene nauke in obrede nego italijanski kralj ali francoski cesar v obrede rimsko-katoliške cerkve. On je zgolj cerkven pokrovitelj in branilec, ne da bi se smel v njene nauke mešati ter jih premenjati; zajedno je car tudi glavni cerkveni upravitelj ter rabi njene sinode kot posebno sredstvo.

V teku zadnjih dveh stoletij so se godile v *ruskih samostanih* razne prenovbe, koje vse so bile delo posvetne oblasti; pri vseh teh prenovbah je pa menihom pripoznati jedno samo čednost namreč: udanost. Mi imamo v tem nov dokaz one *lenobe in brezobzirnosti kakor tudi pomanjkanja lastne moči*, ki je jedna najbolj označujočih potez ruskega narodnega življenja. Na tem, kakor tudi na družih poljah je izhajala *inicijativa* od vlade same in ne od ljudstva.

Rimsko-katoliku, ki se bori za ono vedo, ki ne nasprotuje njegovim tradicionalnim principom, in protestantu, čigar skrb je spraviti v sporazumljenje njegova verska načela z vednostnimi istinami, bila bi *ruska cerkev* prav ugodna ter postala prava trdnjava na čije obzidju bi zmagala vsaka hvalevredna novost. Pripoznati pa vender treba, da je ona brezdelačnost, kojoj se je Ruska polagoma udala, dosegla v njej prav hvalevredne praktične uspehe. *Rusko duhovstvo* ni navzeto one ošabne napadajoče nestrpnosti, ki označuje njih rimsko-katoliške brate, niti onega tesnosrčnega, neusmiljenega, strankarskega duha, kojega se nepreredkoma v obilej meri nahaja mej protestanti; ono pušča popolno sve-

bodo toliko raznim borilcem kakor tudi lastnim soobčanom, ki neso njegovega verskega prepričanja, ter nikoli niti ne misli navoditi koga na pot svojega znanostnega ali neznanostnega menenja

Dekler se kak član zdržuje javnih napadov na cerkev ter se javno ne spreobrne k drugemu veroizpovedanju, čeprav prezira vsak verski napredek ter je pristanik onih znanostnih javnih teorij, ki zamujejo vsako veroizpovedanje vender se on radi tega ne izpostavi jezi duhovnov in cerkve.

Po *krimškej vojni* je bila nezadovoljnost v Rusiji občna; ni se sicer obravnavala po časopisih, temveč se je pa izražala v literarnih spisih in salonih. Skoraj v vsakej hiši — npravno le pri omikanejših ljudeh — so se tedaj izgovarjale besede, ki bi pred nekoliko meseci veljale za veleizdajske in blasfemične. V nekej *okrožnici* se je bralo. — Rusija je tebi, o car, zaupala najvišjo oblast in ti si vladal kakor Bog na zemlji! Kaj si pa ti, o car, storil! Pokopal si resnico, pred vhomom v nje grob si pa zavalil težak kamen ter pred njega postavil stražo; izjavil si tudi v ošabnosti svojega srca, da bi resnica ne smela nikdar več vstati temveč biti bi morala pokopana za večno. Ali zazorel je tretji dan in resnica je vstala od smrti!

Postavi se, o car, pred sodbo božjo in pred sodbo svetske povestnice; ti si resnico neusmiljeno z nogami

teptal, prepovedal si svobodo, postal si rob svojih lastnih strasti. S svojo ošabnostjo in svojeglavnostjo si Rusijo izčrpal ter na njo sklical orožje sveta!

V nekem upljivnem ruskem časopisu pa se je čitalo naslednje: — Nenavzočnost vsakršne *kaste* kakor tudi spoznanje, da so vsi jednega izvora, in *bratsia ljubezen*, ki združuje vse kroge ruskega naroda v jeden sam narod, bodo Rusiji omogočile pot, poprijeti se mirovno in brez velicega natezanja največih reform, kojih uvedenje je stalo zapadno Evropo ne samo neštivilnih bojov in pretakanja krvi vsled starodavnih feudalnih tradicij in predsodkov raznih kast, temveč je njih vpeljatev še sedaj nemogoča. —

Rusijo so primerjali močnemu orjaku, ki se je ravno kar prebudil iz globokega spanja. Pustite, naj se po vsej Rusiji širi glas da je prišel čas, da se zlo z korenikami zatré. Usoda Rusije je podobna ladiji, koja je vihar zanesel na pesek in koja ne more zmajati niti poveljnik niti ostalo ljudstvo na njej; — samo rastoči tok narodnega življenja jej more zopet storiti plavati. Mi se moramo zahvaliti vojni, da nam je pojasnola senčne strani naše politične in socialne organizacije. Treba je, da mi pripravljamo našo deco od prve mladosti k vdeležbi pri onem boju, ki ga vsak pravi-coljubni človek z gotovostjo pričakuje.

Stoletja ni Rusija nič vedela o političnem življenju in političnih strankah.

S smrtjo železnega cara Nikolaja je bil pokopan tudi sistem, kojemu je bil on duša.

Prosto izražano javno menenje je bilo v Rusiji tako nova prikazen, da je časopisje nekoliko časa učinjalo neko liberalno tiranstvo, ki ni bilo manj strogo od *konsevativnega tiranstva censorjev* pod prejšnjo vlado.

V pojasnilo izvenredne navdušenosti za reforme, moramo imeti pred očmi, da so bili *ruski omikani krogi* navzlic ostremu severnemu podnebjju, o kojem se trdi, da stori krvi počasno cirkulirati, *vendarle impulsivni in podvzetni*. Neso jih zavirali nikaki historični predsodki ter so se zategadelj čudežno radi poprijemali osobito onih projektov, ki gojé v njih domoljubna čuvstva.

Vse gibanje in duh, ki ga je navduševal in prešinjaj, bilo je sicer čisto mirovne nravi. Izrek kneza Gorčakova »La Russie ne bonde pas elle se reconquille« (Rusija se ne gane temuč samo skuplja), bil je večkrat diplomatični odgovor

ter izražal jasno in zvesto pravi položaj na Ruskem. Čeprav se *Rusi prav lehkó vnamejo* ter postanejo grozoviti, ako so se jim razburili domoljubni njih čuti, vender *ne goje v sebi osodepolnega maščevalnega duba*.

Ko je sovraštvo mej raznimi državami ponehalo, neso oni gojili več nikake jeze proti raznim državam *razven proti Avstriji*, ki je bila po njih mislih izdajska in nehvaležna proti onej deželi, ki jo je leta 1849 rešila gotovega propada, namreč proti Rusiji.

Njih domoljubje se ni pa sedaj *spremenolo v maščevanje*, temveč jeli so si prizadevati in delovati na to, da se njih domovina povzdigne na ono stopinjo omike, na kojoj je uže davno zapadna Evropa. —

Praktični uspeh ustavov je odvisen bolj od značaja onih, ki v njih delujejo, nego od notranje njih abstraktne nature. Tako je bilo tudi z *nevoljstvom* (Leibeigenschaft). Ako je posestnik z svojimi nevoljniki (Leibeigenen) postopal milo, ljubeznjivo in razumno, neso imeli zadnji uzroka tožiti zoper svoj položaj ter so živeli lažje nego marisikdo, ki uživa v kakej državi popolno osóбно prostost ter mu je dovoljeno brezmejno nezavirano tekmovanje z drugimi. Ako trdim, da je položaj marsikakega prostega državljana slabši od onega, v katerem so se tedaj nahajali ruski nevoljniki,

naj ne misli čestiti bralec, da omenjam morebiti barbarična ljudstva, pri kojih je veljalo za popolno svobodo zgolj po-
manjkanje zakonov in pravo pustošenja in ropanja. Naspro-
tno, v mislih so mi tu nekatera človeška plemena, ki uživajo
dobrodejno srečo, da so jim pokroviteljice britanske postave ter
ne živé v silno obdaljenej deželi, ampak mej prelivom sv. Jurja
in Severnim morjem. Čeprav se bodeta moja trditev čudna in
neverjetna zdeli marisikomu, ki robstvo premotruje zgolj iz
sentimentalnega stališča, *ne morem si kaj, da ne bi izjavil, da je
bil položaj nevoljnikov pod gospodstvom enega tacega zemljiščenega
posestnika, kakor sem ga prav zdaj opisal, zavidljivejši in ugod-
nejši, nego položaj večine angleških delavcev na kmetih.*

Nevoljnik je tedaj lahko živel mirno in zadovoljno ter
dosegel celo visoko starost, ne da bi se kdaj zavedel, da je
zanj nevoljstvo breme, ki mu ga je bilo nositi.

Ruskemu kmetu je lastna neka notranja zmožnost
vstrajanja in potrpežljivosti, koja bi bila na čast kacemu
mučeniku, kakor tudi mu je prirojena neka tajna moč traj-
nega upiranja, kakoršne po mojem menenju ni najti pri
nikakem evropskem narodu — koje lastnosti so učinjale v
njem mogočno branišče proti pozrešnosti zemljiščnih po-
sestnikov. Stoprav so nevoljniki zapazili na svojem gospo-
darju kako nagnjenje k pozrešnosti in tlačanju, jeli so se
koj pripravljati na obrambo.

Presvitli car Aleksander II. je govoril v Moskvi zbranim prvakom plemenskega stanu : — Boljše je, da odpravi nevoljstvo vlada sama, nego da čaka onega časa, v kojem bode samo iskalo svobode.

Moskovskim velikašom je bilo pa prirojenega premalo abolitoričnega duha; neso se tedaj skladali z idejo, da se nevoljstvo odpravi.

Car se je istinito varal; pričakoval je od svojih zvestih moskovskih plemenitnikov, kojih člana je običajno tudi samega sebe zval, da bodo njegov glas poslušali ter starodavnemu moskovskemu mestu bode čast, da se je prvo dela lotilo. Spoznal je k malu potrebo, da vlada opusti ona načela, na podlagi katerih je namerjavala doseči odpravo nevoljstva in občno svobodo. —

Minister notranjih zadev je razposljal vsled necega tajnega carjevega ukaza okrožnico do guvernerjev in plemskih prvakov iz vse prave Rusije ter jim naznanil, da so vsi plemenitniki litavske dežele razvideli potrebo, da se kmetstvo osvobodi ter da je nj. veličanstvo car s to plemenito mislijo posebno zadovoljin.

Ta okrožnica je naredila poseben vtisek na vso deželo. Vsakdo se je čudil, od kod prihaja to, da plemenitniki drugih dežel izražajo željo, da bi se nevoljstvo *kolikor možno*

odpravilo ter se uvedla obča prostost. Tudi nedoločne besede imajo, ako jih izgovori kak avtokrat, práv določen pomen, kojega lojalni podložniki brez vsake težkoče lahko razumejo. —

Kocka je bila vržena in vlada je nestrpno pazila, kak jej bode uspeh. *Perijodično časopisje* — ki je bilo zajedno stvor liberalnega natezanja, — pozdravilo je novo prašanje z velikansko navdušenostjo. Svoboda, tako se je pisalo tedaj, brez dvombe odpré novo slavnjšo dobo v narodnej zgodovini.

Kakor sem uže povdarjal, rabi Rusom nek poseben način za obravnavo raznih političnih in socijalnih prašanj. Ker vso svojo politično odgojo zajemajo zgolj iz knjig, naravno je, da pripisujejo teoretičnemu promatranju posebno važnost, ki se nam Angležem zdi pretirana. Ako pride na površje, kako važno, ljudstvo zadevajoče prašanje, vtopé se koj v morje filozofičnih načel ter tu obračajo svojo pozornost bolj na blizu ležeče male objekte, nego na velike in ozbiljne, ki se pokazujejo na daljnem obnebj u v prihodnjosti.

Carjeva vlada, kakor sem uže zgoraj omenil, ni nikoli pustila, da v raznih stanovih ponehajo mejsebojni boji, ampak jih je še gojila ter duhove dražila, radi česar je še sedaj v teh stanovih živ duh mejsebojnega nasprotstva in tekmovanja.

Razni poslanci so lovili podpisov na neko prošnjo, ki se je imela podati nj. veličanstvu carju proti načinu, s kojim se je z njimi ravnalo. Ali uspeh te prošnje je bil ta, da se je pozneje z njimi še slabše počenjalo. One, ki so prošnjo podpisali, formalno je policija pokarala. To ravnanje s poslanci in pred vsem to prostovoljno razžaljenje je plemenitnike jako razburilo. Čutili so, da se je govorilo i o njih. —

Poprej so ravnali na tak miroven in spoštljiv način, potem so pa poskušali demonstrovati, s čimur so si pa pridobili od policije zopeten diktatoričen ukor! Ne da bi se poslanci aktivno deležili pri notranjej in zunanjej politiki, smatrali so se za šolsko nedoraslo mladino. Pred tem razžaljenjem česti poslancev so prenale vse različnosti menenj in vse stranke so določile protestovati proti nesramnemu in samovoljnemu postopanju *burokratsva*.

Plemenitniki so spoznali tedaj, da rešijo ta prašanja, ki so se jim iz rok odvzela, burokrati in drugi vladini izvoljenci. Ko so namreč žrtvovali vse svoje pravice, pustili so jih burokrati meni nič tebi nič v nemar.

Razširili so koj po vsej Rusiji nek *proglas*, v katerem so naštevali vsa fundamentalna načela zakonov ter ga čitali v cerkvah zbranemu občinstvu. Bil je to *manifest*, z kojim se

je dajala popolna prostost več nego 20 milijonom nevoljnikom. Samo ob sebi se umeje, da so bili nevoljniki takega manifesta neizrečeno veseli in zadovoljni, a mej kmetstvom je zadnji prouzročil nekak srd in nezadovoljnost.

Pri tem treba tudi opomniti o onih drznih retoričnih frazah: o svobodi, človeški dostojnosti, o narodnem napredku itd, ki vzbujajo v omikanejših ljudeh nekako navdušenost, da so na ruskega neolikanega kmeta toliko vpljivale, kolikor majhna kapljica na gorostasen granitni kamen. Ruskemu kmetu je ona retorika o filozofičnem liberalizmu toliko umevna, kolikor olepšani opisujoči slog kakega orientalnega pisatelja kakemu pravemu trgovcu. Abstraktne misli in omenjanje pravice in sploh vse ono, kar ne spada v navadno življenje, ne vzbuja v kmetovih prsih nikakega navdušenja. Napram suhoparnim imenom je on brezčuten in brezobziren. In res: — Kaj pridobi on s tem, da se ne zove *nevoljnikom* ampak *svobodnim vasčanom*, ako ni združena ta prenemba v oficijelnej terminologiji s kako stvarno koristjo?

Gledé historičnega prava je imel ruski kmetški stan posebne tradicionalne pojmove, ki so se od pisanih zakonov povsem razločevali. Po mislih kmetstva je bilo vse občinsko premoženje lastnina občine in pravo zemljiščenega posestnika je obstojalo zgolj v tem, da je samovoljno razpolagal nad svojimi nevoljniki, katera oblast mu je bila podeljena od carjev. Kmetje so promatrali to prašanje iz dveh stališč namreč: iz stališča zgodovinskega prava in iz stališča svoje gmotne koristi; ako so pa iz obeh stališč prašanje dobro pre-

mislili, zdelo se jim je krivično, da se je nevoljnikom dovolila svoboda, radi česar ni bilo še možno smatrati tega prашanja kot rešljivega.

Dala se je naloga v vsakej soseski ondašnjim zemljiščkim posestnikom, naj vsaj uže razmere mej kmeti in posestniki uredé. Te možé, kojim se je ta važna naloga poverila, zvali so *mirovne posredovalce*.

Večji del teh mirovnihi posrednikov je bil sposoben svojej nalogi ter so v to vporabili, na svojo veliko čast, vso svojo sposobnost, nepristranstvo, takt in potrpežljivost; tem možem je Ruska dolžna mirovni značaj osvobojenja.

Za Rusijo je bila to povsem nova prikazen videti može delujoče v javnej službi v občno dobro, ki so posvetili temu delu srce in um, ne da bi pri tem iskali odlikovanja in česti; može, ki so menj pozornosti obračali v to, da se predpisane formalitete natanko spolnujejo, nego na namerovani cilj.

Kmetje so pričakovali družega oproščenja ter neso bili z šedanjem zadovoljni.

Nevoljniki neso zadobili le popolne svobode; postali so tudi zemljiščni posestniki in odprla se jim je pot tudi v občinske zборе; ohranili so vse stare ustave in vredbe ter se dalje razvijali. —

Na prašanje, *kdo je izvršil te velikanske reforme*, smelo odgovarjamo, de pripada v tem prva in največja zasluga carju Aleksandru II.

Ne smemo pa prezreti važne vloge, koju so pri tem igrali *plemenitniki*. Njih vedenje je bilo zelo karakteristično. Stoprav je prašanje prišlo na dnevni red, poprijelo se ga je veliko število navdušenih posestnikov, in ko je bilo očividno, da je osvoboditev nevoljnikov gotova stvar, žrtvovali so vse svoje pravice, da se ideja oživetvori ter tirjali, da se koj rešijo v vsakem obziru nevoljnikov. In ko je zakon prodril, bili so tudi plemenitniki, ki so njegovo izvršitev pospešili ter ga oživetvorili.

Slednjič moramo tudi *kmetom* pripoznati zaslugo da so potrpežljivo in udano čakali, da se zakon v življenje uvede; ali to so storili še-le potem, ko jim je bil zakonov namen popolnoma jasn. Lehko se tedaj trdi, da *osvobojenje ni bilo delo nekaterih posebnih mož, niti kake stranke ali kaste, ampak delo vsega naroda*.

Osvoboditev nevoljnikov smelo smatramo za orjaški poskus na polju socijalne vednosti.

Vpljiv osvoboditve na zemljiške posestnike je bil vsakakor ugoden in koristen, kajti odpravil jih je iz poti nekdanje škodljive nemarnosti ter jim storil misliti na dnevne odnašaje.

V Rusiji se nahaja neka kasta ljudi, ki daje v najem ter obdeluje pristanišča ne da bi zemljo učinola nerodovitno. Enaka je ta kasta angleškim *famerjem*.

Zemljiščni posestniki v vsej deželi soglasno *ložijo* kmete, da so postali, odkar so zadobili svobodo, leni in nemarni, udali se pijači ter so sedaj prav brezsravno nepošteni gledé njih dolžnosti, tako, da je skoraj nemogoče gospodariti po nekdanjem primitivnem načinu ter se ne more v obdelovanju zemlje uvesti potrebno zboljšanje. Poljedelstvo je potem takem še vedno na starem stališču. Tožijo tudi, da nemajo kmetje več nikake skrbi do dela, da gledajo bolj množino nego dobroto dela, da pokazujejo neko posebno popustljivost in nemarnost napram posestvu svojega gospodarja, denar naprej tirjajo ter ne spolnujejo vestno pogodbe, ki so jo s gospodarjem sklenoli; *večina kmetov se prilično rada opijani* in marisikdo izmed njih je nagnen h kraddi ako se mu le ponudi za to ugodna prilika — vse to je brez dvombe resnično, čeprav nekateri teoretiki in občudevalci kmetov

nasprotno trdē. Bilo bi istinito čudno ako bi se na Ruskem godilo drugače, *kajti taki prikaži so več ali manj po svetu splošni* ter se morejo najti osobito v onej deželi, kder je zane-marjena duševna in npravna odgoja ljudstva in kder se je nevoljstvo še le nedolgo odpravilo. Krivo bi pa bilo misliti, da je vsa krivda na strani kmetov, ali da je ta istina ne-odpravljiva ovira uvedanju racionalnega, na prosto delo utemeljenega gospodarskega sistema. Krivo je tudi mi-sliti z večino zemljiščnih posestnikov, da bi te težkoče lahko odpravili ali vsaj zmanjšali sodniki z povečano strogostjo. —

Poljedeljstvo, naslanjajoče se na prosto delo, potrebuje, kakor vsaka druga stroka človeške delalnosti, množino po-trebnega znanja, premiselka, previdnosti in takta, kojih ne more nadomestiti nobenc še tako previdno zakonodajstvo ali sodnikova strogost. V družih deželah kakor tudi v istej Rusiji pri sprejemanju služinčadi treba paziti vzlasti na to, da se sprejetim podaje mesto, *kojega oni cenijo ter se ga boje zgubiti*; in ako se je to zgodilo, potem morata *čujoče oko in vodilna roka gospodarja* biti povsod pri njih navzoča. Z eno besedo *z hlapci in najemniki* treba ravnati kakor *z človeškimi bitji* ter jih ne smatrati za brezčutne stroje, kajti vendar je njih skrb obrnjena bolj v lastno neposredno korist nego, da rav-najo po npravnostih ukazih. —

Varčevanje ruskih posestnikov je povsem krivo v tem, da se izberejo one delalce, ki zahtevajo najmanj dnine ne da bi pri izbiranju gledali na njih duševne lastnosti; ali tudi

v tem, da vporabijo čas ko se nahaja kmet v denarnih stiskah, da tedaj z njim pogodbe sklepajo, kojih on nikakor ne more izpolniti.

Takovi zemljiški posestniki so graje vredni kajti, sklepati pogodbe in so opirati potem, ako se te ne izpolné, na vsemočje zakonov, ni samo nepostavno, temveč takšna politika deželo vodi lahko k gotovemu polomu ker tako ravnanje prouzroča toliko gospodarjem kolikor délalcem samim mnogo neugodnosti in nezadovoljnosti.

Ker se je uže toliko govorilo in pisalo o *nemarnosti in lenobi ruskega kmeta*, naj opomnim tudi jaz nekoliko na tem mestu. Mužik (ruski kmet) je gotovo jako počasen v svojem kretanju in sploh na delu; dà, še počasnejši je celo od angleškega kmetskega delalca; ali tudi posestniki imajo malc pravice mu to počasnost predbacivati....

V istini pa ni v Rusiji *boj za obstanek* tako intenziven kakor v družih deželah, v kojih je prebivalstvo gostejše naseljeno: društvo v Rusiji je tako uravnano, da morejo vsi živeti *ne da bi jim bilo treba se silno vpirati*. Zategadelj se se zde Rusi zapadnim potnikom leno in apatično ljudstvo. Tu, kakor v marisičem družem, je vse odvisno od one mére, kojo se je pri primerjanju rabilo.

Ni dvomiti, da se je postavni položaj kmetov zelo zboljšal ter da se jim je podala prilika nenavadno zboljšati si svoj materialni in moralni položaj.

Pri vsej svoje dobrodušnosti in navidezni preprostosti, goji ruski kmet v sebi neko preprosto previdnost, ki lahko prehaja v sum in nezaupljivost. Ko sti se mu obudile v prsih zadnji dve strasti, ne ceni on več dosti resnice, kar sem pa uže na drugem mestu omenil. Ker nemajo niti pojma o *znanostnej nesamopridnej radovednosti*, prav lahko jim tujec v srcu vžge sum in nezaupljivost kajti, ako jih zadnji poprašuje o stvareh, koje njega osobno ne zadevajo, zdi se jim koj, da goji v sebi posebne misli in namene.

Očividno je, da ni storil ruski kmetski stan pričakovanega napredka. Ako se je njegov položaj zboljšal, zboljšanje je zelo neznatno in skoraj nevidno. Zakaj ni *odprava nevoljstva imela onih blagodarnih posledic*, ki so jih zaupno prorokovali celo najzmernejši možje? Na to prašanje imamo sledeč odgovor: *zlo se ne odpravi z jednim jednim sredstvom*. Ni dvombe, da si ruski kmetje slabé položaj z *pijančljivostjo* in nepremiselnostjo: primerno cvetoče stanje nekaterih Starobrednikov in Molokanov v nekaterih vaseh, v kojih ne vlada pijančljivost in kder ima občinsko predstojništvo pozornost in skrb za pojedine svoje občane, dokazuje zadostno, da bi ugajajoče moralne razmere pridobile kmetom sploh položaj, ki bi jim tudi materialno ugajal.

Ako bi pravoslavna cerkev skrbela za to, da se kmet-sko ljudstvo *zdržuje uživanja močnih pijač*, kakor jim zapoveduje več časa v letu zdržati se mesnih jedi, in ako bi jej bilo mogoče vdihniti v to ljudstvo nekatera *moralna načela* s takim uspehom kakor jim vceplja ona odejanstvenosti sakramentov, to bi kmetom neprecenljivih koristi donášalo. Ali tega se začasno ni nadjati. Velika večina *ruskih duhovnikov* je tej nalogi popolnoma nesposobna in ono malo število njih, ki bi to želeli, doseže le redkokdaj kaj vidnega moraličnega uspeha pri svojih župljanih. Menenje, da ima *ruska duhovščina* veliko vpljiva na ljudstvo, popolnoma je napačno. —

Morda se je več uspeha nadjati od šolskih učiteljev nego od duhovščine. . . . Ako znata v enej vasi eden ali dva kmeta čitati ali pisati, imata pogostoma priliko svoje sode slepariti kajti čestokrat vporabljata svojo vednost v nepravične in grde namene; tako se tudi pripeti, da je čestokrat *najomikanejši človek v vasi zajedno tudi največi slepar v Miru*. Kakor hitro se bodo vsi kmetje priučili čitanju in pisanju, ne bodo se pustili več tako lahko slepariti.

Ruski kmet nema dosti pojma o abstraktnej moraliteti ali, ako zapazi, da kaka administrativna zloraba škoduje neposredno njegovemu žepu, zgubi dober del svoje brezobzirnosti

V južnih provincijah Rusije, kder ni gnojenje neobhodno potrebno, se dežela skoraj vsako leto *periodično kosa*; čim dalje gremo proti severju tem redkejši so mejniki po poljah, ki se v najsevernejšoj deželi skoraj popolnoma pozgube, tako, da jih ni poznati.

Jaz ne delim menenja onih, ki mislijo, da bode *občina* s tem počenjanjem za večno odpravila protetarijat in tudi ne vidim v kosanju čudotvornega sredstva, ki bi bilo sposobno odvzeti vsa socialna zla, kakor mislijo nekoji fantastični sanjači. Nasprotno, zdi se mi, da se bode to periodično kosanje dežele, ki je v svojem času pokazalo svoj bivstveni značaj, polagoma izgubilo.

Vsaka občina ima sicer pravico deželo v več kosov razdeliti ter podeliti vsakej družini jednega teh kosov. Ali prav malo občin se je dosedaj te svoje predprave po-služevalo.

Popolnoma je jasno, da je *občina* pravi trn v očeh vsem burokratom, kajti ona je jedin ustav v Rusiji, ki ima v sebi pravo, pristno, neodvisno življenje ter ne potrebuje od osrednje vlade nikake galvanične živenske moči. Še enkrat rečem: kmetje so najpristojnejši sodniki v tej zadevi ter imajo dosti uzroka prositi Boga, da jih varuje pred svojimi prijatelji in nepoklicanimi branilci. —

Vsakakor so ruski kmetje premalo omikani, pri vsem tem pa imajo nekoliko *zdrave naravne pameti* in skušnja uči — tako so mi vsaj trdili nekateri sodniki in državniki — da se človek lahko veliko več zanese na sodišče (jury) zbranih kmetov nego na sodbo možev iz omikanejših krogov.

Ker gojim v obče malo zaupanja do ustavov, ki prihajajo od avtokratičnih zakonodajcev, menil sem, da ne bode novi sodbeni sistem imel nikake dejanske veljave čeprav je bil videti na papirju velike praktičnosti. Poznejše moje opazovanje ni pa potrdilo tega mojega menenja kajti spoznal sem nasprotno: ta nov ustav, ako tudi ni imel časa se globoko vkoreničiti ter je še jako oddaljen od popolnosti, deloval je sploh *prav dobro* in v občno zadovoljnost ter deželi velikih koristi donesel. —

Pri opisovanju Mira sem pozabil omeniti neke važne pravice, ki mu je dovoljena. *Mir* ima namreč pravico v svojej skupščini določiti, da se *izgrenejo v Sibirijo* oni njegovi člani, ki se nočejo ravnati po njegovih pravilih ter so nepokorni, kar Mir lahko stori ne da bi trebalo za to posebne formalne obravnave. Ti kmetje pa, ki so bili na tak način iz Ruske izgnani, ne pošiljajo se v rudnike ampak naselje se kot koloni v neke prostej deželi za Uralskimi gorami. Ali te pravice se Mir prav poredkoma poslužuje

Ruski kmet ne gleda mnogo na sleparstvo kakoršno si bodi, najbrže zategadelj ker on v svojem umu ne loči strogo pravično od nepravičnega. Mnogo jih je na pr. ki živé v prepričanju, da bi *Irgovina* ne mogla obstajati, ako bi se v njej na rabilo tudi nekoliko zvitosti, radi česar se smatra pri njih sleparstvo samo za majhen pregrešek.

Enako kmetom mislijo o sleparstvu tudi trgovci.

Samouprava je sama na sebi brez dvojbe izvrstna stvar ter donša osobito Rusiji obilo koristi, vender pa ni kako čudotvorno vesoljno sredstvo ter je le redkokdaj blagodejna in plodna, ako se nagloma uvede mej narod, ki je je bil uže dolgo časa odvajen. *Dosedaj narejeni poskusi v Rusiji neso menda bili dosti uspešni*, osobito ne na vseučiliščih, ki so v marisikakem obziru nalična sodiščam.

Hilro naraščanje in množenje prebivalstva je očitna istina, ki se opazuje v novodobnej zgodovini. Neznatno pleme, ali prav za prav nekoliko združenih plemen, ki je pred tisoč leti zasedalo ozek del dežele blizu izvira Dněpra in Dūne, naraslo je v velikanski narod, ki prebiva sedaj širno deželo od vshodnjega morja do Tihega Oceana in od Severnega ledenega morja do meje Turčije, Perzije, Afganistana in Kitajskega.

V čem obstoji skrivnost te raztežne moči? Ako se ozremo na zgodovino Ruske iz gospodarskega stališča, razvidimo v njej jasen vzrok te raztežnosti. Poljedeljsko ljudstvo, kojemu služi v gospodarstvu zgolj primitivna metoda, čuti v sebi neko posebno nagnenje razširiti svoje meje. Naravni naraščaj ljudstva tirja vedno večji žitni pridelek, a primitivna metoda za obdelovanje zemlje izsesa polagoma zemljo ter jo učinja nerodovitno. Ta neprilika je doletela tudi ruske Slované, ki so se bavili z poljedeljstvom: njim ni pa ta neprilika prinesla velicih neugodnosti kajti vedeli so si pomagati ter se jeli razširjati po deželi, ki se je pred njimi razprostirala. Vsaj neso prebivali na visokih gorah niti jim ni poti zapiralo gorostano obzidje.

Proti jugu in vzhodu je ležala pred njimi brezmejna ravnina, ki je bila le naredkoma naseljena ter neobdelana. Nerazorana plodna zemlja je vabila trudoljubnega kmeta naj jo razkoplje in naseje ter mu obečala bogatih pridelkov: ne da bi bili izpostavljali svojih otrok živalim liki *starodavni Grki* ali prodajali v tujezemstvo *svojih hčerk* liki *Čerkesi*, ali preplovili vsa morja liki Vikingi pustovni morjeplovci, vzlasti normanski, *ruski kmetje so se širili proti jugu in proti vshodu*. Kakor je iz tega razvidno, raztezanje ruskega naroda proti severu, jugu in vshodu, je bilo zgolj naravno in nezavirano ter ga smemo smatrati prostovoljnim gibanjem poljedelcev.

NB: Odstotek dvojčkov ni nikder v Evropi tako znaten kakor v Rusiji namreč, po *Levy-ju*: na Angleškem 1·6, v Danemarki 1·3, na Nemškem 1·2, na Francoskem 1·1, v Württembergu 1·4; po *Bergu* na Švedskem 1·4-1·5; po *Neetu* na Pruskem 1·2, na Meklemburškem 1·5, na Bavarskem 1·7; po *Puech-u* na Francoskem 1·0, t. j. v okrožju Garonne 0·6, v Savoiji pa 1·4; slednjič po *Bidder-ju* in *Wassily-ju* v Petrogradu celo 2·2%, porodov so dvojčki. *Ruski narod pokazuje po tem*

takem največjo ovulacijo ter se ga zategadelj sme prištevati naj-rodovitnejšim narodom.

(Die Regulirung v. Geschlechtsverhältnissen v. Dr. W. Preyer, Jena 1884.)

Novgorodskeje ljudovladi je bilo lahko osvojiti si severni del Rusije do Urala, in Siberijo je osvojila kopica Kosakov ne da bi jej pri temu pomagala vlada. Car je te dežele z svojimi samo združil, ne da bi pri osvojitvi deloval. Več upiranja pa in borbe je stala rusko vlado osvojitev južne dežele —

Anatole Leroy Bealieu, ki je napisal korenito studijo o Rusiji, prorokuje temu carstvu v 20 letah 100 milijonov prebivalcev. Sredi prihodnjega stoletja bi po tem takem Rusija brojila 130-150 milijonov duš, izmed kojih $\frac{9}{10}$ v Evropi. Združene države v Ameriki, kojim pripada skoraj pol drugi krat toliko zemeljske površine kakor Rusiji, ne bodo tedaj v začetku novega stoletja dosegle niti števila prebivalcev Ruske.

Ferd. pl. Hellwald: Ueber Nord Amerika.

(Opomba pisatelja te studije o Rusiji.)

Stoprav so bili Rusi v 15tem stoletju rešeni tartarske oblasti, pretila je uže od zapada nevarnost njih političnej neodvisnosti in celo narodovemu obstoju; tudi njih zapadni sosedje so čutili v sebi nagnjene razširiti svoje meje in ne-

koliko časa je bilo dvojbeno, kdo izmed njih bode zasel ono širno ravnino, ki je sedaj ruska: *Največ so se zanjo brigali moskovski cari in poljski kralji.*

Nekoč se je posrečilo *Poljem* zasesti s pomočjo svobodnih Kosakov moskovsko carstvo ter postaviti sina poljskega kralja na moskovski prestol izvolivši ga za cara. Stem pa, da so hoteli svoj namen doseči prenašlo in preveč nepredvidno, razburili so Ruse razžalivši jim njih verske in domoljubne čute, koji so jih po tem kmalu izgnali iz dežele.

Peter Veliki je vstvaril v svoje deželi *vojsko* po uzoru družih evropskih držav ter nosil sam za njo stroške. Na to se je Poljska kmalu politično raztelesila. In ko se je ta nesrečna dežela razdružila v male kose, pograbila je Rusija za se levov del tega plena. Tudi Švedska je morala polagoma odstopiti Rusiji vsa svoja posestva onkraj vshodnjega jezera. —

Ruski kmetje imajo dosti uzrokov zvati se srečnim, zato ker se jim je za osvoboditev zabvaliti jednemu samovladalcu in ne Angležkej vladi, kajti gotovo je, da rusko kmetstvo v pridruženih deželah uživa mnogo več predpravie nego bi jih uživalc pod angleškem gospodstvom.

Rusija bi morala posnemati Nemčijo, ki pošilja svoje najboljše uradnike v Elzacijo in Lotaringijo.

Kakor vsi drugi narodi, enako goje tudi Rusi željo po osvojanju *družih dežel* brez obzira na stvarno korist, ki jim bode od tega prihajala. Nekateri spekulativni politični sanjači goje še vedno misel, da si bode Rusija morala osvojiti *Indijo*, deželo z več nego 200 milijonom prebivalcev, koji tedaj ruski živelj močno preseza.....

Vsi odličnejši ruski krogi so vender prišli do prepričanja, da ni nikakor potrebno, da mogočni narod poseda ob enem tudi širno deželo.

Na izboljšanje trgovinskih interesov se na Ruskem mnogo in resno misli. Rusija hoče postati sčasoma mogočna obrtniška in trgovska dežela. —

Ker jim je dobro znano, da je v trgovini *tekmovanje* prosto in dopuščeno, ustanovljajo Rusi na svojih mejah trgovinske posadke namreč: colnije.

Ekonomični vpljiv *Moskve*, ki vse drago prodaje, po menenju nekaterih Rusov je mnogo manj pogubonosen in škodljiv domačincem nego vpljiv *Manchestra*, ki vse dober kup razpečava. Opomniti nam je pa na tem mestu, da mnogo Rusov tega menenja ne deli temveč so odprti pripadniki proste trgovine. Mej zadnje smelo prištevamo narodnega ekonoma *M. Besobrasova* in izdajatelja moskovskega časnika (*»Moskovskije vjedomosti«*) *M. Katkova* o katerem angleško časopisje zelo krivo sodi ter meni, da je navdan največjega sovraštva proti Angležem.

Dežela, v katerej nikdo ne prebiva in katera ni ugodna kolonizaciji, prouzučuje državi zgolj stroškov ne da bi jej nikakega dobička prinašala, v tem ko dežela z gostonaseljenem prebivalstvom nudi državi novih davkoplačevalcev in trgov za narodno obrtnijo ter jej povračuje s tem stroške ali jej podaja celo koristi. —

Napredek Rusije proti Hindukuš-u in Afganistanu.

Napredek Rusije proti tema deželama se pripisuje ruskej nenasitnej lakoti po tujih deželah, in ruskim spletkam proti britanskej Indiji. Mnogo jih misli, da car poreče kako jutro svojemu ministru: do tu moraš iti, in ne dalje in stem bodo vse težkoče na miroven način premagane. Sedanji car ni pa slavohlepen radi česar ne goji želj po osvojanju.

Nikdo, koji Rusijo dobro pozna, ne bode tajil istine, da ruski častniki v Turkestanu ne ubogajo svojih predstojnikov v Petrogradu ter da bi bili sposobni prisiliti vlado proti njenim interesom in volji, da osvoji kako novo deželo.

Ni možno niti za trenotek gojiti misli, da bi se ustanovil *nevtralni pas* (zona) mej rusko in in britansko mejo, ako bi se morda ne našel kak kos dežele, v której bi ne bilo možno prebivati ter bi ustrezal temu namenu kakor orjaško kitajsko zidovje. Ako bi se ta pas, ki bi ločil deželo od dežele, lahko obljudio, postal bi kmalu *pribežališče in zavetje* vsem roparjem in drugim nevarnim ljudem, ki bi ga posedali več milj na široko ter v njem spolnjevali svoje zločine. Umestno se pa od nikake civilizovane vlasti ni nadjati, da bi takšne sosedo mirno trpela. Ako bi se taka nevtralna zona res ustanovila, Rusija bi po vsej pravici lahko Angležkej ukazala, rekoč: — Jaz ne morem terpeti pred svojimi vratmi teh razbojnikov, naredi sama red v svojih posadkah, drugači bodem sama skrbela, da se red naredi. —

Javno odgovarjam razburjenim *Rusofobom*: Rusija mora svoje meje širiti dokler ne pride v dotiko z državo, ki bi mogla in bi bila veljna vzdrževati mir v svojih mejah ter bi svojim podložnikom lahko prepovedala prežanje in ropanje v sosednjih deželah. Ker pa ne more nobena onih srednje-azijskih malih državic spolnjevati teh dolžnosti, ni dvombe, da se bode *ruska in britanska meja v Aziji prej ali poznej dotikali*. —

Kje se bodeti dotikali, to je odvisno od Angležev. Ako Angleži hočejo, da njih ruski tekmovalci kake meje ne prekoračijo, morajo se pred vsem pobrinoti, da sami do nje pridejo.

Gledé homatij in prepиров, ki so na mejah sosednjih držav običajni, menim, da so redkejši in manj nevarni v dotikajočih se državah, nego oni, ki nastajajo mej državama, koje loči kaka *druga državnica*, ki pa ne more obdržati svoje neutralitete ter jo puščati v živenu sosednji državi iz posebnih interesov, namreč: ker jedna z drugo tekmuje. Nemčija se ne vojskuje perijodično z Holandijo in Rusijo čeprav jo loči od zadnjih dežel umetna meja, v tem ko se bolj pogostoma bojuje Francija in Avstrija akotudi leži mej njima širna dežela.

Napadajoče tendence Rusov na *Carigrad* so skoraj tako stare kakor ruska narodnost sama in mnogo starejše od ruske države. —

Carigrad je prišel pod *turško oblast* uprav v onem času, ko je Moskva vrgla raz sebe jarem Tartarov — *severnih zastopnikov turškega plemena*. Moskovski (vseruski nadknez) je postal na tak način *višji pokrovitelj grške pravoslavne cerkve in tako rekoč naslednik bizantinskih carov*.

Noben ruski vladar (izvzemši morda Katarino II. ki je namislila načrt ustanoviti vnovič bizantinsko državo ter se je storila učiti nekemu svojemu unuku grščini, ki bi jo rabil ako bi razmere postale ugodne ruskim interesom kot bizantinski vladar) — noben ruski car ni tedaj nikoli storil veljati svojim pravicam nad Bizantom. Ali misel, da ruski car mora stolovati v Carigradu ter da se mora pravoslavnim vernikom povrniti St. Sofija, kojoj je Turška roka oskrunila, globoko se je zasadila v prsi ruskega ljudstva. Ta misel ni še zdaj izginola temveč še živi.

Ako na vshodu vstanejo nemiri, obudi se v ruskih kmetih misel, da je prišel čas za vojno, da osvojijo sveto mesto na Bosforu ter osvobode svoje verske somišljenike izpod turškega robstva. To je oni verski element v onej čudnej privlačni moči, ki združuje Rusijo z Carigradom. —

Zelo različen od tega elementa, pri vsem tem pa čestokrat tesno z njim zvezan, to je nek drugi sestavni del, kojega bodem zval *etno-sentimentalnega* ker nemam drugzega primernejšega izraza.

Čeprav ni večina Slovanov, ko je propadla prva napoleonova država, nič vedela o dušnem gibanju, ki je vznemirjalo zahodnje narode, nahajale so se temu navzlic nekatere osebe, ki so se pečale sè zahodnimi idejami ter jih tudi uvedle v slovanske dežele. —

Pesniki so jeli opevati sedanje gorje in nekdanjo preminolo slavo slovanskih narodov in njih strastne besede so našle odjeka v marisikakem srcu.

Iz slovanskih dežel, ki so stoletja mirno prenašale bolečine, se je zdvignola *proti nebu mila, globoka tožba*: »*Kako dolgo Gospod, kako dolgo?*» Naglas jej je bil tožen kajti zhajala je iz zavesti ponižujočega robstva in iz misli na tisočere krivice. Vender je bila žalost združena z tolažbo in upanjem. Mislili so, da Bog ni popolnoma pozabil svojega ljudstva ter da mu bode v pravem času poslal rešilca. Od te tožbe tlačenegarododa, ki je opeval slavo svojih prednikov ter željnim očesom zrl za onim jasnim dnevom, ki mu bode prinesel rešitev, storil se je samo en korak k misli na **vseslovansko državo z prestolnico v Carigradu**. Bilo bi istinito čudno, ako bi to naudušenje ne našlo odjeka mej Rusi, ki so jedini slovanski narod, kojemu se je posrečilo take težnje obistinoti in kojim je lastna neka spomina vredna prejemljivost do nalezljivega vpljiva velikolepnih meglenih nazorov.

V navadnem času kažejo Rusi sploh malo slovanske čula; zadnji se pa nahaja v njih v latentnem stanju ter ga prav lehkobude nenavadne razmere.

Rusija je uže dolgo želela postati morska veleavlast ter je iz tega razloga skušala vedno razširiti svoje meje do morske obali.

Ni dvojbe, da bi Rusija rada sama v rokah imela ključe k Dardanelom in Bosforu. V marisikakem obziru jej je jako neugodno, da morejo *Turki* za dobro obstopiti njene južne luke ne da bi rabili v to niti jedne vojne ladije. V tem cbstoji po mojih mislih jedini umestni razlog, koji jej daje upanja, da si osvoji kedaj *Carigrad*. Vsi drugi razlogi, koji se navadno navajajo so le navidezni. Nobeden, celó najresnejši državnik, ni pa nikdar gojil niti za trenotek misli, da se *prestolnica od Neve prenese k zlatemu Rogu*.

Lahko se trdi, da je v dobi zadnjih orijentalnih vojn verski nagib navduševal prostejše ljudstvo, etno-sentimentalni olikanejšje kroge in čisto političnega je zastopala vlada.

Slovansko prašanje je prešlo iz slabih rok diplomatov v močne roke naroda ter bode k malú ugodno rešeno. Veliko navdušenje ruskega naroda je osramotilo brezsrčno, preživelo zapadno Evropo. —

Ruski kmet ima zelo pomanjkljive pojmove o vshodnjem prašanju. Njemu so malo znane navadne tožbe *tlačene raje*.... Ali pripovedke o bojih kristijanov z Mozlemi, pripovedi o okrutnostih zadnjih, o trgovini z sužnji in o neusmiljenem pustošenju in rušenju vasi z pravoslavnimi prebivalci od strani divjih muhamedanskih trum — to ima nanj povsem drugačen vpljiv. Kakor je v starodavnih časih

ruski muŝik hlastno zgrabil za sekiro ter hitel na pomoč ako je zaslišal klic: — »Neverniki prihajajo in pobijajo kristijane — pripravljen je tudi denašnji muŝik hiteti na pomoč, ako zasliši tožbe svojih pravoslavnih bratov onstran Donave.

Omikanejši krogi nemajo več teh tako rekoč osebnih spominov na tartarsko okrutnost in tega pravoslavnega sovrastva proti pustošljivim trumam divjih Muhamedancev. Ali njim je prirojena dobra mera človekoljubnega čuta, ki je v njih po »bolgarskih okrutnostih» naredil enak vtisek. Jaz ne poznavam nobenega človeškega plemena ki bi bilo bolj nagnjeno sprejemati človekoljubne ideje od ruskih omikanejših stanov.

To njih človekoljubje se morebiti v teku časa pozgubi ali dokler se v njih nahaja, ta čut je radosti krepka ter zmožna doprinesti obilih znatnih žrtev.

V času zadnje vojne (1875 - 1878) so vladali v Rusiji tudi etno-sentimentalni nazori. Bili so sicer ti nazori jako nejasni in nedoločni, pri vsem tem je pa bil njih vpljiv močoven. *Ideja za koje je več moŝ pripravljenih se bojevati in celo umreti, treba da je drzna.*

Ruska vlada naravno ne more svojim podanikom prepovedati, da ne simpatizujejo z Slovani, ali lahko jej je odpraviti slovanske komiteje, ne dopustiti svojim državljanom, da se vpišejo mej prostovoljce in zadušiti vsako demonstracijo in nemir — tako vsaj menijo nekateri!

Vender treba pa pripoznati, da je vlada v nekakem pomenu bila »prisiljena« vdeležiti se tega gibanja. V slovanskem prašanju se nahaja nek čisto političen kakor tudi nek sentimentalni element. Težnje *južnih Slovanov* pomagajo v marisikakem obziru, da se ruski vpljiv kolikor mogoče širi in noben ruski vladar, ki hoče obdržati v veljavi vpljiv svoje dežele ter želi, da se ta vpljiv čim bolj razširi, ne sme teh teženj prezirati. Stoprav se jamejo v Ruskej narodni čuti buriti in se začne mej vsemi Slovani kako veliko gibanje, Ruska bode *prisiljena* se ga vdeležiti, da si zagotovi obstoj. Za sedaj si pa ona takega občnega gibanja menda ne želi!

Ako bi bila Rusija po *Dunisovem dogodku* dovolila, da se Srbija z mečem in ognjem opustoši, rusko ime bi bilo postalo zaničljivo mej vsemi Slovani.

Za slovanskem prašanjem sledi vshodnje v najširjem pomenu besede. Usoda *Azije* je odvisna večji del od *Angležke in Rusije*. Čeprav imati obe odprto širno polje, in čeprav jim nudijo skupni interesi širno in močno podlago, vender ni misliti, da ne preti v prihodnjosti nevarnost resnega konflikta.

Glejmo pa pri tem, da ne pomešamo *namišljenih interesov z pravimi*, ter da ne primemo *slaboumeč za orožje*. Naša

dolžnost nam je začasno jasno določena. Naloga in nekaka dolžnost je, da Rusijo dobro proučimo ter jo spoznavamo kajti samo na tak način lahko odurnemo mogoče spore mej našo in rusko državo.

Pričujoče delce smo napisali z namenom in upanjem, da se ta smoter kolikor možno doseže. —

— Tako se kak narod nahaja v položaju popolne politične
— Taina društva v Rusiji, iz katerega posreduje stedeče.
Wallace-ju, ki je za to spisal 27 oddelkov z naslednjimi
zloga preveda to izborne knjige, popolnena po Blackenatu
/ tiskajo je izšla 1880 pri Schmechel-ju v Berlinu. Kaja nam
tega je francosko društvo, znanost, a hvalim odlikovalci
knjige izšel je v Parizu prevedel iste v francoski jezik. Ka-
ko smo upravi prebrali angleški original le izborne

republican
konnega avstrijskega cara mladega in sentimentalnega
Z. Alexandrom, je vobila Rusija prvikel namo-za-
—

Ko smo uprav prečitali angležki original te izborne knjige, izšel je v Parizu prevod iste v francoski jezik, kojega je francosko društvo znanosti z darilom odlikovalo. V Lipsiji je izšla l. 1880 pri Steinecker-ju *tretja izdaja* nemškega prevoda te izborne knjige, popolnena po Mackenzie Wallace-ju, ki je za njo spisal 27 oddelek z naslovom »Tajna društva v Rusiji«, iz katerega posnemamo sledeče: — Ako se kak narod nahaja v položaju popolne politične pasivnosti in brezobzirnosti, nastanejo med njim lahko zarote, ki vzmorejo celo prekopicnoti vladarjev prestol, ali o tajnih društvah v posebnem pomenu besede ni v takih državah niti govora.

Samo v slučaju, ako en del občinstva, izločnega od političnega vpljiva, goji politične želje katerim ni dovoljen prost izraz, mogoče je, da se mej njem vstanové skrivna društva. Ta resnica je v Rusiji očitna. —

Z Alesandrom I. je vdobila Rusija prvikrat namesto zakonitega, avtokratičnega cara, mladega in sentimentalnega republikanca!

Stoprav je mladi republikanec zasel carjev prestol, odločil je svoja filozofična načela kolikor možno oživitvriti. Pred njegovo domišljijo se je odprlo široko polje, ki je zahtevalo neprestane in neutrudne delalnosti. Njegova želja je bila storiti svoje podložnike svobodne civilizovane imovite in srečne ter se na toliki Washington pomaknoti v privatno življenje? —

Oni vladarji, koje je Aleksander I. rešil iz največje nevarnosti, bili so mu *nehvaležni* in oni narodi, kojim je pripomogel, da so se znebili Napoleonovega jarma, pozabili so svojega rešilca ter mu bili — ali ne brez *uzroka* — zelo nezaupni. —

Mladi, navdušeni in sentimentalni republikanec, ki si je izbral za uzor slavnega Washingtona, postal je v poznejših letah svojega vladanja žrtva verske melanhonije in udani pripadnik Metternich-a.

Nevarno je za majhno število ljudi, ako je v napredku za stoletje pred svojimi sovremeniki; enako je bilo tudi z ruskem mladem plemstvom.

Leta 1816 se je ustanovilo prvo rusko tajno društvo: Zvalo se je *«rešilna zveza»* ter obstajalo skoraj izključljivo iz častnikov častne straže.

Car *Nikolaj I.* se ni ujemal v mislih z svojimi sentimentalnimi bratmi. V vsem svojem življenju ni nikdar občutil nikakega platoničnega nagnenja h nikakoršni svobodi.

Neljalnost in liberalizem sti bili za Nikolaja I. besedi enakega pomena.

Kaj so *Nihilisti*? To prašanje sem dal večkrat osobam, ki bi morale v tem biti kompetentne ali še *nikoli nisem slišal od njihovoljnega razlaganja.*

Neredi na vseučiliščah neso omejeni samo med vseučiliščnimi slušatelji. *Modre barve* (razločujoče znamenje, ki so je nosili vseučiliščni slušatelji na svojih uniformah) so postale *le signe de ralliment* (znamenje zjedinjena). *Skoraj vsi profesorji in več časnikov se je pridružilo stranki vseučiliških slušateljev.*

Redarstvo je bilo proti tem zvezam brez moči kajti *revolucionarne ideje* so se razširile med vse stanove in vse ljudske kroge ter so se javno razglaševale in poveljevale po ulicah, v *vojašnicah* in v ministerstvu. Po mojem menenju navda se celo *policija* sčasoma teh idej ter postane drugim enaka.

Čeprav se Rusi smejejo prištevati *najbolj kozmopolitičnim narodom v Evropi*, vendar se pri njih čestokrat opazi največji domoljubni fanatizem.

Malo število ruskih dijakov je menda temeljito proučilo obširna dela *Augusta Comteja*, pri vsem tem so pa skoraj vsi prešinjeni več ali manj po principih *pozitivizma*.

Važno bi bilo slediti soglasje teh *tajnih društev* z velikim dušnim gibanjem, ki se je po krimskeji vojni tako razširilo mej omikanejšimi krogi ter bilo povod dobrodejnim reformam sedanje vlade. Pomanjkanje prostora mi pa ne dopušča baviti se dalje z preiskavami tega soglasja. Edino kar morem za sedaj reči o tem predmetu, to je, *da so tajna društva nezakonit in slab nasledek tega duševnega gibanja*.

Občevajoč z onim majhnim številom agitaterjev s katerimi sem se sešel, opazoval sem na njih čudnovato zmes pedantizma, nedoraslosti in fanatizma.

Slednjič naj mi bodo dovoljene še nekoje besede o *pomenu tajnih društev*. So li ta društva državi istinito opasna?

Vsakdo, ki Rusijo dobro pozna, bode odgovoril na to prašanje zanikajoč. Celo nekateri agitatorji so spoznali neumnost svojega počenjanja. —

Ruski radikalizem ne pozna ljudi sploh, niti Rusov posebej — kar pa ne sliši k temu prašanju. —

Očividno je, da bode zadostovalo, ako se bodo v prihodnjosti naredili resni poskusi k vporu; zadosti bode, da se zmanjšajo *davki* ter nekoliko poveča *kmetsku dežela*.

Mladoletni izgređi brez kritike vodijo edino k žalosti. Upamo, da bode mlada Rusija kmalu jasno spoznala resnico zadnjih izrekov. —

Ker obrača Mackenzie Wallace svojo pozornost osobito na rusko in sploh na pravoslavno vshodnjo cerkev ter omenja, kakor smo uprav sedaj rekli, tudi Comte-jevega pozitivizma, dovoljujemo si tu prevesti kar trdi Comte o grško pravoslavnej cerkvi. On namreč pravi: Nahaja se neka velika zmota, (piše Avgust Comtes v svojej pozitivnej filozofiji prevedeni v nemško po I. H. pl. Kirchmann-u), nahaja se tedaj zmota, ki ima svoj izvor v metafizičnej, protestantskej

ali deističnejši šoli. Od tod izvira moralična dejstvenost katolicizma, prostega svojih nauk, brez obzira na njegovo organizacijo, ki, ne da bi takih posledic želel, moral bi jim nasprotovati. Da podpremo to našo trditev, zadosti nam je, da se ozremo na grški ali boljše na *byzantinski katolicizem* kder se pokazuje neka *moralična neplodnost* čeprav se nauki grške crkve vjemajo z nauki katolicizma in čeprav so nekdanja ljudstva bila v veri edina. —

Zdatni moralični uspehi katolicizma bi bili prešli, ločivši se od njegove *organizacije*, in zapustivši svojo moralno dostojnost navzlic njenej čistosti, v *nejake formule in resnično praznoverje* ako bi tega ne odvrnola neka druga ugodnejše *organizovana duševna oblast*. —

Ko smo potovali po Italiji in prav za prav po Toskani, vzbudila nam je radovednost neka knjiga, katero smo videli v nekej knjigarni v Pratu. S to knjigo hočemo spoznati nekoliko tudi čestite bralce »Edinosti«.

Naslov jej je: »L'avvenire della Chiesa russa per il Rev. Padre Cesario Tondini Barnabita, versione dal francese, Prato 1875. per Rainieri Guasti«. V tej knjigi je vzlasti pomenito, da je njen pisatelj jasnim očesom previdel in pre-rokoval ono vrenje in one zmešnjave, ki Rusijo uže 15 let vznemirjajo in pretresajo; in v istej knjigi previdi in zajedno obžaluje, da bode Rusija ostala brez vsakere trdne oblasti ki bi nad njo vladala, ako se razruši carjeva moč, kajti ruska cerkev nema v Rusiji zadostnega vpljiva na ljudstvo. Pisatelj te knjige sodi sicer rusko duhovščino precej blago in resnično primerno. Otec Tondini navaja tudi knjigo Schedo-Ferroti, v kojej se nahaja sledeče: »Sono certo di non esagerare se dico di avere conosciuto assai più di 200

»preti rusi; posso dire di averne trovati di tutti i caratteri, »ma lo dico con scddisfazione che ho quasi sempre tro- »vato più di quello che non mi aspettava, più di quello che »non ero in diritto di esigere«. — Rusi bi pa na nikak način ne hoteli biti odvisni od Rima, kajti mislijo si, da bi morali kedaj papeža prositi, da se meša v njih notranje politične zadeve, kakor je bil nedolgo prisiljen prositi ga Bizmark. Knjiga Barnabita Tondinija je zategadelj dobra, da se proučava in studira, sicer pa nema nikakega vpljiva na Rusijo.

V *razvedrilo* naj nam bode dovoljeno spregovoriti na tem mestu nekoliko besedi o *pijančljivosti* Rusov, katera se tolikokrat omenja. Vsakikrat ko čujemo govoriti ali čitamo o tem, spominjamo se besed *Martina Luterja*, ki je trdil, da ima vsak narod svojega hudiča ter da Nemci imajo svojega *pijančljivega hudiča* (Saufteufel). Nedolgo tega smo pridno listali in iskali po Roskovej knjigi »*Zgodovina hudičev*« da najdemo kaj natančnejšega o teh narodnih hudičih, ali žalibog nismo našli nič tega kar smo želeli. Gotovo je, da si Rusi in Nemci lahko prijateljski roko podajo gledé *pijančljivosti* ter se smelo nazivajo kolege, samo da je velikanska razlika mej nemškim in ruskim *pijančljivim hudičkom*. V potnih slikah in obrazcih iz Rusije in Poljske, izdanih pri F. Heinzelmannu v Lipsiji 1855. stoji na strani 94 sledeč popis in cb enem primerjanje Nemcev z Rusi: »Krivo bi bilo misliti, da je vpljiv pijanosti na Ruse enako škodljiv kakor vpljiv na Nemce pri vžitju enake mere opijančljivih pijač. Obnebje in fizični ustroj človeškega života morata nevtralizovati škodljive nasledke žganih pijač, kajti v Rusiji se ne vidi one telesne debeluhosti in topoumnosti ki so mej nami v Nemčiji posledice v prevelikej meri vžitega spirita, niti ne pijanske ali treseče norosti (delirium tremens), niti toliko pre-

pirov in pobojev, ki so na Nemškem navadni. *Pijani Rus* je zelo blag ter bi hotel kar ves svet iz zadovoljnosti objeti. Ako so ga opijančljivi duhovi popolnoma premagali, pade sredi ceste na tla, in stoprav se je dobro naspal, pobere se mirno domov ne da bi zgubil kaj svoje telesne prožnosti. Pri takem načinu življenja doseže on čestokrat največjo starost. Morebiti prihaja vzrok teh različnih učinkov žganih pijač v obeh deželah od različnega načina povživanja teh pijač. *Nemec* se navadno pristavi v kakej gostilni ter tu klepeta, govori, modruje, se prepira in pri tem uliva v se kozarec za kozarčkom. Vsi njegovi živci so tedaj po več ur zelo razdraženi. Nasprotno pa *Rus* pomisli predno stopi v kabak, koliko hoče in koliko more povžiti ter zahteva na krat vso svojo porcijo. *Kakor hitro se mu donese, izpije jo v jednem oddušku.* Ako je bila prevelika, opijani ga koj ter stori nezavestnega». —

Tudi *Bodenstedt* in drugi nemški pisatelji trdé podobljnje vsi isto ter razločujejo narode v *moške* in *ženske*. *Moški* so po njih razlaganju oni narodi, ki se objemajo, ljubijo in poljubljajo, ko so jim duhovi uže možgane zasedli namreč: Slovani, Italijani, Grki. *Ženski* so pa oni narodi, ki se prepirajo, pobijajo, kavsajo in tepejo ako so pijani in ti so *Nemci* in *Angleži*. —

Eden teh pijančljivih hudičkov bi bil tedaj *hudiček ljubezni*, drugi pa *hudiček jeze in spora* — *bratci v vinu* in odnosno njih hudički si neso po tem takem prav nič podobni.

K O N E C.

Das Reich der Zaren und die Russen von Anatole Leroy Beaulieu, deutsch von L. Perold Sonderhausen 1887. 2. Bände.

Čeprav smo si pridržali, kakor smo v prvem delu te studije opomnili, govoriti pozneje kedaj o tej znamenitej knjigi, ne moremo si kaj, da ne bi uže sedaj o njej spregovorili ter naveli tu nekatere misli s kojimi sklepa Anatole Leroy-Beaulieu svoje veliko delo. On namreč pravi:

»Prosilo me je več Rusov, naj jim dopošljem načrt ustave. Ali tega nisem nikoli hotel storiti....

Pri moraličnej razdelbi in mejsebojnem razedinjenju različnih stanov, ki nimajo še občnega gospodarja, ki bi vladal nad njih predsodkih in posamičnih interesih; pri patrijarhalnih navadah naroda, ni niti govora, da bi bilo možno mej njega uvesti vlado strank in večine....

Najboljši ustav v politiki je podoben najboljšemu poslopu v stavbarstvu, ki je tem boljše čim bolj se njegova

zunajnost prilega notranjosti ter čigar pročelje in profil je v najboljšem soglasju z razdeljnostjo prostora. Za Rusijo bi bila najboljša ustava ona, ki bi dopuščala narodu samemu, da se osobno vdeleži vlade in poskusi sam voditi svoje lastne zadeve ter bi pri vsem tem pripoznala vladi njej pripadajoče pravice, kojih bi jej ne smel kratiti niti kak ukaz niti ustava sama. Ne bilo bi ničesa, ki bi bilo vredno večjega obžalovanja nega to, ako bi se hotelo imponirati na deželo ali na Evropo sploh z sleparsko zunajnostjo in ničevnim pročeljem.

Naj si Rusija izbere kateri koli način vladanja, paziti mora osobito na sledeče dve stvari, namreč: *prvič*, da ni preveč štedljiva temveč biti mora popustljiva do skrajne meje; *drugič* bode prestol tem večjega prostora pustil narodu čim pozneje se bode dopustilo, da se ljudstvo vdeleži vlade. — — —

On navaja eno za drugo *dve teoriji* v naravnej znanosti kojih pravost ne bodem jaz na tem mestu raziskaval, koje sti pa po mojih mislih godni, da se uvedó v politiko in v ustavno prostost.

Po prvej starejšej in bolj razširjenej teoriji organizem ustvarja funkcije; po mislih mlajših, funkcija in potreba ustvarjati organe. Isto se lahko trdi o politiki: v njej mora potreba vstvariti potrební organ in vaja mora zadnjega privaditi namenu; ali tudi v njej vpljiva organ zopet na funkcijo ter mika potrebo od katere prihaja. Najboljše sredstvo podeliti kakej deželi zmóžnost, da se sama vlada, to je, da se jej v to ponudi prilika. Ko bode enkrat imela Rusija potrebne organe, da se v njej vstanovi vlada, koje se bode i ljudstvo vdeležilo, stori jih sčasoma priležne svojim težnjam in duhu.

Dolgo časa neso imeli najbolj razsvetljeni Rusi nikake želje, da se pospeši čas ko zadobi narod svoja politična prava. Zgled družih dežel, v katerih so se uže davno poprej vstanovili razni svobodni ustavi, parlament in predgovorna ministerstva, zgled Španske in Francozke ni jih nikakor mikal. — —

Nekoliko mesecev pred zadnjo bolgarsko vojno, mi je trdil nek previdni in liberalni Rus: »ustava je stvar prihodnje vlade; bolje je, da se uvede 15 let pozneje nego 15 let pre-zgodaj«. — Te besede so se mi videle pametne in — sam pripoznavam — jaz občudujem njih premišljenost ter jih opravičujem. Smemo li dandenes smatrati te nazore za prave? Istina me je v poznejšem času učila dvomiti nad njimi. Burno agitovanje mladine, vedno razloča nervozna razdraženost vsega ruskega društva, očitna *nemožnost ostati na takem stališču* in težkoča rešiti se ga ker pritiskale so prekucijske pretnje — vse to dovaja človeka k neradovoljnemu prašanju, je li bi ne bilo boljše, da je uže prišel čas političnih reform nego, da se pričakuje glasnih dogodkov — — —

Razburjenost in nedopolnjene nade bolgarske vojne, nespravljivi boj teroristov, zmešnjave bolgarske vlade, ki ni imela nobenega jasno določenega smotra v svojem počenjanju ter je svoje ministre in svetnike enega za drugim brez koristi porabila, — vse to je storilo prašanje političnih reform tem resnejše in *ruski narod sam v malo letih mnogo zrelejši*. Omikanejši krogi, višje društvo in ruska inteligenca sploh se prišli tako daleč z svojimi tirjatvami, da ni imela carska vlada več nikakega sredstva, da pride v okom njih zahtevam za reformami in svobodo, razven tega, da je njih misli obrnola na zunanji svet ter drzno poskusila svojo srečo v zunanjih deželah, koji poskusi neso pa bili tedaj Rusiji priporočati niti iz dipomatičnega niti iz finančijalnega niti iz vojaškega stališča. — — — — —

Kakor so bili primorani naši francoski kralji v kratkeji dobi svojega vladanja *voliti mej notranjimi reformami in zunanjimi vojnami*, mej svobodo in slavo, enako je prisiljena storiti vedno bolj tudi ruska vlada. V tem ko si taka vlada pridrži prvo stvar za poznejši čas, poprime se druge. Ta na Francoskem uže stara volitev mej obemi stvarmi, uvaja se vedno bolj v Rusijo in zadnja vshodnja vojna je jasno pokazala kako drzna in negotova je taka politika. Tako počenjanje je istinito pravi *circulus vitiosus*; čestokrat uprav vojna obudi rane na kojih kaka dežela boluje in dopusti, da se spozna zgrešena pot kake vlade, iz česar se razvidi tudi eventualna potreba strogejšega nadzirovanja. —

To so storile uprav vojne v zadnjih 20 letah! Krimska vojna je bila začetek poznejšemu osvobojenju nevoljnikov in podlaga različnim važnim zakonom Alesandra II.: dvojnati vojni pohod v Bolgarijo, za kojim ni sledila nikaka notranja znatna reforma, in ki ni dal znamenja političnej emancipaciji, prouzročil je poznejši prekucijski terorizem in carjev umor. Za bojevi proti tujezemskim deželam sledili so notranji boji, ki se še dandenes strastno vodé ter vlado mnogo več stanejo nego boji zunaj države.

Ta boj proti nevidnemu in vedno rastočemu notranjemu sovražniku ne more Aleksander III. končati z nikako mirovno pogodbo, kakor ni ga mogel končati njegov oče leta 1855. *Ta notranja vojna je duša ruskega naroda in ruske mladeži, mej kojimi mora car ustanoviti mir, kar mu je pa mogoče samo tedaj, ako njegova vladna načela spravi z duhom časa ne da bi enim pretil, drugim se pa prilizoval, ne da bi se pustil voditi ničevnim razlogom, bojazni in domišljiji napadne gotovosti,*

Vse zahteva dandenes premenitve sistema in vse bi uživalo blagoslov take premenitve. Gmotna moč in moralična dostajnost Rusije niste pri tem nič manj interesovani od notranjega reda in dobre uprave — — — — —

Stran pozneje nadaljuje Anatole-Beaulieu tako:

— Naj prematramo to zadevo iz katerega koli stališča, zdi se nam vedno, da bi *obrat liberalnega čuta* bil edini mogoč izhod. Če se povsod obrnemo in iščemo ugodnejšega rešenja tega prašanja, ne najdemo ga nikjer. Bi se pa s tem vse doseglo? Nikakor; premenitev vladinega sistema bi ne bila rešitev prašanja temveč novo izhodišče drugih sitnosti, ne bila bi konec, ampak začetek.

Z svobodo in politično ustavo je kakor sè zakonom. V romanih, povestih in igrokazih smatra se zakon koncem, v istini je pa le začetek novega življenja, bojev, skrbi in skušenj. — —

— *Rusija bode vse pridobila od liberalnega razvitka*, nasprotno bi se jej pa bilo bati novih neugodnosti in sitnosti ako še dalj časa ostane na sedanjem položaju, celó ako bi se v njo red in mir zopet povrnil. — — — — —

Nočemo dalje pomišljati, da izrečemo naše menenje. Čeprav se nam vidi, da bi promemba vladinega sistema donesla mnogih znatnih koristi isteji vladi in narodu samemu, vendar je bolje, da si oba ne pričakujeta čudežev od te promembe, kajti tedaj znala oba bi se vnovič in tem bolj varati. — — — — — Ni dolgo tega, odkar se je v Rusih

vzbudila želja in upanje, da si vstanové nov prestejši način vladanja ne da bi ta korak od absolutizma do ustave bil združen z nevarnimi in silnimi nemiri..... Tako upanje nasprotuje sedanjim idejam; sicer je pa bilo vedno le neosnovano upanje.

Da se poslužimo primere: Politična svoboda ni nikaka rastlina ki dobro poganja v rastlinjaku: ona potrebuje prostega zraka in svetlobe, v najhujšem vetru in mrazu poganja svoje popovje in dela korenike v tem ko hud veter njeno vejevje in deblo silno maje in lomi. Ali to moramo nekoliko pojasniti. Na poti, na katero Rusija hoče navoditi javno menenje, bi našla brez dvojbe svoje ovire, neprilike in nevarnosti; ali to bi bile nevarnosti novejših vlad. Taka prememba bi bila za Rusijo koristonosna. Celò njeni boji, pogreški in varanje bi jej donesli koristi. Nasprotno pa Rusija ne pridobi ničesa ako še dalje v njej trajajo sedanji odnošaji. Nahajajo se nekatere nevarnosti, koje treba ljubiti.

Najgotovejše sredstvo cdvrnoti kak vpor, to je, prevideti istega ter inicijativo državnih nemirov dati v roke državnej oblasti. Reforme se začenjajo od zgoraj (od oblasti) vpori pa od zdolaj (pri nižjemu ljudstvu), rekal je Aleksander II. v začetku svoje vlade:

Tudi v narodih, in društvah sploh se nahajajo časi v kojih se ti levé in premenjajo svoje lice, koje metamorfoze se ne morejo obistinoti brez kriz niti bolezni, in čestokrat celò pa niti brez kakega opešanja, za kojim sledi smrt in propad. *Ne smemo pa tega slabo razumeti:*

Ako bi Rusija enkrat prišla v take odnošaje, ter bi iz te preskušnje izšla začasno oslABLJENA in zmanjšana, zgodilo bi se z njo kakor l. 1789 z Francosko — to bi bila kriza naraščaja ne pa smrtna konvulsija ali prepad nekdanjih starodavnih odnošajev.

Francoska prekucija je bila nekako rešenje stare levdalne Evrope; ali patrijarhalna vshodnja Evropa, slovansko-pravoslavni svet pričakuje nestrpljivo — kakor bi se lahko reklo — svoje revolucije ali tega kar ta nadopolni; in kde drugje bi se mogla taka prekucija vneti ako ne na Ruskem? Ako razmere dobilo premislimo, *lahko trdimo, da bode ruska revolucija prvi najslavnejši dogodek za francosko*, čije postranski del bi v nekakem pomenu tudi bila po preteku jednega stoletja. —

Pravica ustvariti nov uzor društva, kakoršnega goje konservativni Slavoljubi za svojo deželo, nahaja se čeprav v nekoliko različni podobi in z nič manjšo zavestjo pri mnogih upornikih severnih dežel.

Oni se sladko varajo v prepričanju, da bo ta prekucija našo (francosko) zelo nadkrilila ter jo daleč za seboj pustila kajti dosedaj so revolucije se opirale bolj na nižje ljudstvo nego na meščanstvo ter so bile vse izrečno individualistične. Upajo namreč, da ruska revolucija prinese svetu pravo splošno evangelje, ki bi se bolj v političnem nego v socijalnem obziru podajalo slovansko-orijentalnemu svetu, ter bi zajedno bilo podlaga prenovljenju zahodnje Evrope.

In istinito bi se ruska revolucija, ki bi gotovo dovedla Rusko k nekakemu agrarnemu socijalizmu, brezdvoybe razlikovala od vseh družih. Lahko bi bilo tudi za Rusijo po-

kazati v tej prekuciji svojo originaliteto ter stvoriti kaj novega in pristno slovanskega. Ali kdo bi na tem trpel? Koliko bi na tem trpeli veda in omika?

Ako je prihodnjost Rusije temna in nejasna, kateremu evropskemu narodu je odprto jasno obzorje prihodnjosti? Kateri narod vidi razločno in jasno v prihodnjost in kateri je gotov svoje poti? Mi živimo v časih političnih, verskih in socialnih prekucij, kojih pravi smoter je skrit celo najbistrejšemu očesu. Še ne razloči nikdo onega nepoznanega brega proti kateremu nas pomikajo silni vetrovi odprtega širnega morja. — — — — —

Ne samo Rusija se nahaja v krizi; vsa kristijanska civilizacija se nahaja v takem kritičnem položaju.

Rusija ni bolj zdrava niti bolj bolna od drugih evropskih narodov na našem svetovnem delu. *Navzlic oviram, ki se jej predstavljajo, hrani Rusija vedno neko prednost, koja ostalim deželah manjka:* Oni narodi, koji trde nepoznato pot vedečo k nedoločenemu smotru, ki se v daljavi skriva, se zde obvarovani pred slučajem, pustiti prosto pot sedanjim nemirom ne da bi opustili popolnoma nekdanjih tradicij. Je li se pa sme Rusija prištevati tem narodom, to odvisi od njenih vladarjev!

S temi besedami sklepa Anatole Leroy-Beaulieu drugi zvezek svojega umotvora, kojemu bode storil slediti še tretjo knjigo, ki bode obravnavala pravoslavno *veroizpovedanje*, ki učinja še vedno mej ruskem narodom najpoglavitnejšo moralično moč. Predmet tej tretji knjigi bode tedaj *pravoslavna vshodnja cerkev*, ki je v zapadni Evropi še tako malo znana in mnogoštevilne verske sekte, ki še vedno nastajajo ali se širijo mej ruskem narodom. —

I. *Perold* je dostavil tudi na koncu družega zvezka nekatere cpazke, iz kojih hočemo zadnjo navesti na tem mestu :

— Brez decentralizacije (o której govori tudi Leroy-Beaulieu) ni v Rusiji mogoča ustavna reforma! Dokler se še veliko število Rusov pusti omamiti prostim besedam — *Rusija naj ostane v Moskvi* in nekdanje velikoruske dežele naj se podvržejo gledé zakonodajstva, uprave, jezika in cerkve Velikorusiji, ni možno v varstvo uvesti nikake ustave v kojoj bi večina ne vladala bolj despotično nego ista avtokracija. V izvrstnej knjigi, čije drugi del podajam tu v nemškem prevodu čitajočemu občinstvu, zaslužijo toliko v Nemčiji kolikor v Rusiji velike pozornosti one misli, koje pisatelj o tej zadevi v knjigi navaja.

Problem ruske državne ustave, ni samo problem notranjega mira v carjevej deželi ampak tudi problem njenih odnošajev proti ostalej Evropi in osobito proti sosednjim deželam!

V to Bog pomози!

COBISS 2042000

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000428995

